

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องแนวโน้มการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555 - 2564) โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงเอกสาร บทความ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นข้อๆ ดังนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา 2) พันธกิจอุดมศึกษา 3) การผลิตบัณฑิต 4) เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

2.1.1 ภูมิหลังของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

2.1.2 โครงสร้างการบริหาร

2.1.3 วิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญาและวัตถุประสงค์

2.1.4 หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน

2.2 พันธกิจอุดมศึกษา

2.2.1 พันธกิจของการอุดมศึกษาตามรัฐธรรมนูญ

2.2.2 พันธกิจของการอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

2.2.3 พันธกิจและเป้าหมายของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

2.3 การผลิตบัณฑิต

2.3.1 หลักสูตร

2.3.2 อาจารย์

2.3.3 นักศึกษา

2.3.4 กิจกรรมการเรียนการสอน

2.3.5 สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน

2.3.6 การวัดผลและการประเมินผล

2.4 เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย

2.4.1 ประวัติความเป็นมา

2.4.2 ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

2.4.3 ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย

2.4.4 เทคนิคเดลฟายกับปัญหาที่ควรวิจัย

2.4.5 หลักการและและกระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย

2.4.6 ผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยตามเทคนิคเดลฟาย

2.4.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัยแบบเดลฟาย

แห่งชาติ

2.4.8 ข้อดี-ข้อจำกัดของการวิจัยแบบเคสฟาย

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

2.1.1 ภูมิหลังของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้ก่อกำเนิดจากแนวคิดของกลุ่มปัญญาชนอย่างน้อยสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มปัญญาชนที่กำลังศึกษาสาขาอิสลามศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในประเทศซาอุดีอาระเบีย และกลุ่มที่สองคือ กลุ่มปัญญาชนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งบางท่านประกอบอาชีพเป็นผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและบางท่านรับราชการเป็นอาจารย์ในสถานศึกษาภาครัฐ ทั้งสองกลุ่มได้ผนึกกำลังร่วมกันผลักดันดำเนินโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลาม จนกลายเป็นกระแสสังคมที่มีการพูดถึงอย่างกว้างขวางในสมัยนั้น โดยเฉพาะในกลุ่มปัญญาชนและผู้รู้ศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของภาครัฐ และเพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อระดับสูง ด้วยขณะนั้นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพียงลำพังไม่สามารถรองรับความต้องการของสังคมได้อย่างเพียงพอ กอปรกับยังไม่มีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เปิดดำเนินการสอนสาขาอิสลามศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการศึกษาอิสลามที่มีชื่อเสียงขจรขยายไปทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกมุสลิม (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 17)

แนวคิดในการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามได้เริ่มจุดประกายขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1978) ด้วยแรงบันดาลใจของกลุ่มปัญญาชนดังกล่าวที่มีใจสาธารณะและยึดมั่นในกุศลเจตนาที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจสำคัญที่จะต้องดำเนินการอย่างสุดความสามารถและมอบหมายกิจการแต่อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ในความเมตตา ปัญญาชนกลุ่มนี้ นำโดย นายอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ซึ่งมีเพื่อนนักศึกษารุ่นเดียวกันได้แก่นายอิสมาแอ อาลี นายญีฮาด บุงอตันหยง นายอับดุลฮาติม ไชชิง นายอามัดอุมาร์ จะปะกียา นายดาวุฒิ ซา และเพื่อนๆร่วมอุดมการณ์ ซึ่งขณะนั้นกำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันออกกลาง โดยเฉพาะประเทศซาอุดีอาระเบีย ส่วนปัญญาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในประเทศ ภายใต้การชี้นำของ อ.เสนีย์ มะดากะกุล ซึ่งมีคณะทำงานประกอบด้วย อ.ซาฟีอี บารู อูสตาซอับดุลรอมนัน สาแม็ง (อุสตะแม กาคีอง) อ.สาเหออับดุลเลาะ อัลยุฟรี อ.อาแซ บินยูโซะ อ.รอมลี หะมะ ได้เริ่มร่างโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามที่บ้านของโต๊ะครูหะยี อิบรอเฮม สาแม เจ้าของโรงเรียนนรีศมีสถาปนา บ้านบาตะกูโบ ต.สาคอบน อ.มายอ จ.ปัตตานี พร้อมส่งโครงการผ่านนายอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ซึ่งกำลังศึกษาที่มหาวิทยาลัยอิสลามอิมามมุหัมมัด บิน

ชาอุด ประเทศซาอุดีอาระเบียเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 17)

ในปี พ.ศ.2526 (ค.ศ.1983) ได้ก่อตั้งคณะทำงานชุดหนึ่งชื่อว่า คณะกรรมการโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามเอกชนภาคใต้ ซึ่งมีนายอิสมาแอ อาลี เป็นประธาน โดยในขั้นต้น ได้ทำการสำรวจและซื้อที่ดินจำนวน 72 ไร่ ที่หมู่บ้านโสร่ง ม.3 ต.เขาตม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี ราคาที่ดินขณะนั้นตกคราคราไร่ละประมาณ 10,000 - 20,000 บาท (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 19)

ปี พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ได้เสนอโครงการจัดตั้งต่อทบวงมหาวิทยาลัย (ขณะนั้น) และในปีเดียวกัน ดร. อิสมาแอ อาลี ได้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก จาก มหาวิทยาลัยอิสลามอัลมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และได้เดินทางกลับภูมิลำเนา จึงได้จัดตั้ง คณะทำงานดำเนินการร่างหลักสูตรอุดมศึกษา พร้อมเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องเสนอขออนุญาต จัดตั้งวิทยาลัยอิสลาม คณะทำงานชุดดังกล่าวประกอบด้วย โตะครูหะยีอับดุลเราะห์มาน จะปะกียา อ.วรวิทย์ บารู อ. สาหะอับดุลเลาะ อัลยุฟรี อ.เจ๊ะอุเซ็ง มะลีเลาะ อ. มุหะมัด หะยีสาลี อ.ซาฟีอี บารู อ.อับดุลเราะห์มาน เจ๊ะอารง ลิบตรียะหยา คอเคร์ อ.อาแซ กอตอ ซึ่งกำลังมุ่งมั่นทำงานด้าน การศึกษาในพื้นที่ หลังจากได้ดำเนินการจนเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการ โครงการจัดตั้ง วิทยาลัยอิสลามเอกชนภาคใต้ได้ส่งผู้แทนประกอบด้วย โตะครูหะยีอับดุลเราะห์มาน จะปะกียา ดร. อิสมาแอ อาลี และ อ.ซาฟีอี บารู เดินทางด้วยรถไฟไปที่กรุงเทพมหานคร เพื่อยื่นเอกสาร ประกอบการพิจารณาขออนุญาตจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามต่อทบวงมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยอิสลาม ยะลา, 2550 : 20)

ปี พ.ศ.2529 (ค.ศ. 1986) ได้ซื้อที่ดินที่ปารามิแดพร้อมสร้างอาคาร ในขณะที่คณะกรรมการโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามเอกชนภาคใต้กำลังดำเนินการยื่นเอกสาร ประกอบการขออนุญาตจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามต่อทบวงมหาวิทยาลัยอยู่นั้น มูลนิธิกรรมการอิสลาม จังหวัดยะลาโดยโรงเรียนพัฒนาวิทยา ได้เสนอโครงการจัดตั้งสถาบันอิสลามศึกษาชั้นสูงต่อ ธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนาซึ่งมีสำนักงานใหญ่ ณ นครเจดดาห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และเมื่อ วันที่ 30/3/2529 ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในสัญญาว่าด้วยการก่อสร้างอาคารและระบบสาธารณูปโภค ซึ่งธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนาได้ตกลงให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น 1,200,000 ดอลลาร์ (หนึ่งล้านสองแสนดอลลาร์ถ้วน) (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 21)

หลังจากนั้น มูลนิธิกรรมการอิสลามจังหวัดยะลาภายใต้การนำของดาโต๊ะ หะยีวันอาหมัด ปานากาเซ็ง ได้ตกลงซื้อที่ดินจำนวน 43 ไร่ 2 งาน 34 ตารางวา ณ หมู่บ้าน ปารามิแด ม. 7 ต. บูดี อ. เมือง จ. ยะลา เพื่อเป็นสถานที่ก่อสร้างสถาบันอิสลามชั้นสูงตามปณิธานที่ได้วางไว้ ผู้มี จิตศรัทธาคนหนึ่งชื่อนางแวซง อาลีอิสสาเฮาะ ได้บริจาคที่ดินจำนวน 2 ไร่ ขณะนี้ ที่ดินดังกล่าวเป็น

บริเวณที่ตั้งของมัสยิดอัสตันมียะฮู ปารามิเต ซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าของที่ดินและติดกับถนนหลักสายยะลา-รามัน (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 21)

ในปีเดียวกันนี้ (พ.ศ. 2529) ดร. อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย ได้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยอิสลามอิมามมูฮัมมัด บิน ซาอูด ประเทศซาอุดีอาระเบีย และได้กลับสู่ภูมิลำเนาการก่อสร้างอาคารได้เริ่มดำเนินการขึ้น เมื่อวันที่ 1/1/1988 โดยมี ดร. ไกด์ อิบรอฮิม อับดุลฮัก รองผู้ว่าการธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนาเป็นประธานในพิธีวางศิลารากฐาน ร.ต.อนุกุล สุภาไชยกิจ (ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาสมัยนั้น) หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนได้เข้าร่วมเป็นสักขีพยานอย่างคับคั่ง การก่อสร้างอาคารได้แล้วเสร็จ เมื่อปีพ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1989) ประกอบด้วยอาคารต่างๆ จำนวน 6 หลังได้แก่ อาคารเรียนและสำนักงานบริหาร มัสยิด ห้องสมุด หอพักคณาจารย์และหอพักนักศึกษาจำนวน 2 หลัง ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคต่างๆ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 21)

ปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ.1987) ได้ผ่นีกกำลัง ประสานใจเพื่อภารกิจอันยิ่งใหญ่ โดยคณะกรรมการอิสลามจังหวัดยะลา และ คณะกรรมการโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามเอกชนภาคใต้ ได้ประสานความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายและเจตนารมณ์อันเดียวกัน โดยหลอมรวมเป็นคณะกรรมการร่วมกันภายใต้ชื่อว่า “คณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลาม” โดยมีการตกลงว่าบริเวณหมู่บ้านปารามิเต ต. บุดี อ. เมือง จ. ยะลา มีความเหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นวิทยาลัยเนื่องจากอยู่ใกล้กับเทศบาลนครยะลา ประมาณ 7 กิโลเมตร การคมนาคมสัญจรไปมาก็สะดวกเนื่องจากติดกับถนนหลักสายยะลา – รามัน (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 22)

คณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลาม ซึ่งมี คาโต๊ะหะยีวันอาหมัด ปานากาเซ็งเป็นประธาน ดร. อิสมาแอ อาลีและนายมูหะมัด หะยีสาอิ เป็นรองประธาน โดยมีคณะกรรมการอีก 13 ท่านได้แก่ นายอาซิส เบ็ญฮาวัน นายหะยีเซ็ง โต๊ะดาหยง นายหะยีนาวา วี อาแซ นายมาหะมะ ตือเร๊ะ นายไพศาล ยิงสมาน นายสุกรี สาและ ดร. อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย ดร.อับดุลฮาติม ไชชิง อ. อาหมัดอุมาร์ จะปะเกีย อ. ซาฟีอี บารู อ. เจ๊ะอุเซ็ง มะลีละอะ อ. สาหะอับดุลละอะ อัลยูฟรี โต๊ะครูหะยีอับดุลเราะห์มาน จะปะเกีย และอ. อับดุลเราะห์มาน จะอารง (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 22)

นับเป็นการรวมตัวและผ่นีกกำลังระหว่างปัญญาชนรุ่นใหม่กับผู้ที่ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาในภูมิภาคที่ลงตัวที่สุดที่มีเจตนารมณ์ร่วมกันในการก่อตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอิสลาม และเปิดสถาบันเตรียมอุดมศึกษา ด้วยความมุ่งมั่นที่จะเปิดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา คณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามจึงคำริที่จะเปิดสถาบันเตรียมอุดมศึกษา เพราะเห็นว่าแต่ละปีมีเยาวชนเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ ส่วนผู้ที่ได้รับทุนศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยต่างประเทศ หรือทางบ้านมี

ฐานะดีและได้รับการสนับสนุนจากบรรดาญาติพี่น้อง ก็จะเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งส่วนมากแล้วจะศึกษาต่อสายศาสนาในประเทศตะวันออกกลางหรือประเทศในอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย ซึ่งมีจำนวนที่ไม่มากนัก นอกจากนี้การเปิดสถาบันเตรียมอุดมศึกษา ยังเป็นการหาประสบการณ์เบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชนต่อไป (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 22-23)

มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้รับใบอนุญาตจากทบวงมหาวิทยาลัยให้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชนประเภทมหาวิทยาลัยตามใบอนุญาตเลขที่4/2541 ลงวันที่ 3 เมษายน 2541 โดยมีมูลนิธิเพื่อการอุดมศึกษาอิสลามภาคใต้เป็นผู้รับใบอนุญาต มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้จัดพิธีสถาปนาเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2541 โดยมีเจ้าชายอะมีร์ศุกรี บินพะฮัด บินญาลวี อาลีซูด ประธานองค์การสงเคราะห์มุสลิมนานาชาติสำนักงานภาคตะวันออก ประเทศซาอุดีอาระเบีย เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธี (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 10)

มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี โดยรับนักเรียนรุ่นแรก จำนวน 200 คน เมื่อปี พ.ศ. 2541 ใน 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาชะรีอะฮ์(กฎหมายอิสลาม) และสาขาวิชาอูศูลุดดีน(หลักการศาสนาอิสลาม) (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2551 : 1)

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2544 วิทยาลัยอิสลามยะลาได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการสอนอิสลามศึกษา จากทบวงมหาวิทยาลัย โดยมีนักเรียนรุ่นแรก 49 คน (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 10)

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 วิทยาลัยอิสลามยะลาได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอาหรับจากทบวงมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 10)

วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2545 เวลา 14.00 น. วิทยาลัยอิสลามยะลาลงนามบันทึกความเข้าใจกับทบวงมหาวิทยาลัยการศึกษาสุด่านอิดริส(UPSI) รัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย และลงนามบันทึกความเข้าใจกับสถาบันอิสลามศึกษา(IAIN) แห่งรัฐเมดาน สุมาตราเหนือ ประเทศอินโดนีเซีย ในปีเดียวกันทบวงมหาวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ดำเนินการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเริ่มแรกสามารถรับนักศึกษา จำนวน 70 คน (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 34)

วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา วิทยาเขตปัตตานี ได้จัดวางศิลาฤกษ์ฐาน 2 อาคาร คืออาคารวิทยบริการและอาคารเศรษฐศาสตร์และการจัดการ โดยมีอุปทูตคูเวตประจำประเทศไทยเป็นประธานในพิธี และ ฯพณฯ วันมูหะมัดนอร์ มะทา อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในฐานะนายกสภามหาวิทยาลัยให้การต้อนรับ พร้อมด้วยแขกผู้มีเกียรติอย่างคับคั่ง (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 10)

วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2546 มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้จัดพิธีประสาทปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาประจำปี 2545 จำนวน 249 คนโดยท่านจุฬาราชมนตรี นายสวาสดิ์ สุมาลยศักดิ์เป็นประธานในพิธี (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 10)

วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2547 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ ทรงเปิดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา วิทยาเขตปัตตานี โดยมีคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ข้าราชการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปพร้อมใจร่วมให้การรับเสด็จฯ และได้รับเกียรติจากท่านจุฬาราชมนตรีได้เดินทางมาร่วมพิธีเปิดในครั้งนี้ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2551 : 2)

ในภาคการศึกษาปีที่ 1 พ.ศ. 2547 มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร และหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ (หลักสูตรนานาชาติ) จากทบวงมหาวิทยาลัย

ในปีพ.ศ. 2548 มหาวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารีอะฮ์ และสาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม และได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ในภาคการศึกษาที่ 1 ปี พ.ศ. 2549 มหาวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ (หลักสูตรนานาชาติ) จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และปัจจุบันมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้ย้ายหน่วยงานส่วนใหญ่ไปตั้งที่วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ ๓ บ้านโสร่ง ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี บนที่ดินจำนวน ๒๘๑ ไร่ ประกอบด้วยสำนักงานอธิการบดี คณะอิสลามศึกษา คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มัสยิดอัลฮารอมยน์ สำนักวิทยบริการ สำนักบริการการศึกษา สำนักกิจการนักศึกษา และอาคารหอประชุมวันมุหะมัดนอร์ มะทา (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 11)

วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 มหาวิทยาลัยได้รับอนุมัติจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้เปลี่ยนประเภทจากวิทยาลัยอิสลามยะลาเป็นมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาอย่างเป็นทางการ และได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาอิสลามศึกษา สมบูรณ์แบบ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 11)

วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้จัดเฉลิมฉลองครบรอบ 10 ปีของการสถาปนามหาวิทยาลัยเอกชนที่สอนอิสลามศึกษาแห่งแรกในประเทศไทย ในปีเดียวกันสภามหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้เปิดหลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ และได้

อนุมัติให้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดี และหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการปกครอง (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 11)

ในภาคการศึกษาที่ 1 พ.ศ. 2552 สภามหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้เปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเคมีประยุกต์ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 : 11)

2.1.2 โครงสร้างการบริหาร

โครงสร้างการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาประกอบด้วยบุคคลสำคัญๆทั้งในและต่างประเทศที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาอยู่ภายใต้การดูแลของมูลนิธิเพื่อการอุดมศึกษาอิสลามภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการมูลนิธิ รองประธาน กรรมการและเลขานุการ ซึ่งรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อคณะกรรมการมูลนิธิเพื่อการอุดมศึกษาอิสลามภาคใต้

ลำดับที่	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง
1	รศ.ดร. อิสมาแอ อาลี	ประธานกรรมการ
2	นายหะยีเซ็ง โต๊ะตาหยง	รองประธานกรรมการ
3	นายซอและห์ ตาละ	รองประธานกรรมการ
4	ดร. อาหมัดอุมาร์ จะปะเกีย	กรรมการ
5	ผศ. จิระพันธ์ เดมะ	กรรมการ
6	นายเจอะอุเซ็ง มะลีเลาะ	กรรมการ
7	นายนิมุ มะกาเจ	กรรมการ
8	นายแพทย์เวดีอราแม แวดาไอ๊ะ	กรรมการ
9	นายแพทย์อนันตชัย ไทยประทาน	กรรมการ
10	นายไพซาล สาแม	กรรมการ
11	นายมัสลัน มาหะมะ	กรรมการ
12	นายมาหะมะ ตือเราะ	กรรมการ
13	นายสาหะอับดุลเลาะห์ อัลยุฟรีย์	กรรมการ
14	นายสุกรี สาและ	กรรมการ
15	นายอาแซ บินยูโซะ	กรรมการ
16	นายซาฟีอี บารู	กรรมการ

(ที่มา : คู่มือบัณฑิตนักศึกษา 2553 : มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 หน้า 15)

สภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ในสภามหาวิทยาลัยประกอบด้วยนายกสภา
อุปนายก และกรรมการสภาทั้งในและต่างประเทศดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายชื่อคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

ลำดับที่	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	นายกสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
2	ศ. ดร. วิญญู มิตรานันท์	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
3	รศ. ดร. อิสมาแอ อาลี	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
4	ผศ. ดร. วรวิทย์ บารู	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
5	พลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
6	นายอารีย์ วงศ์อารยะ	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
7	ดร. อาหมัดอุมาร์ จะปะเกีย	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
8	Mr. Rashed H.R. Al – Tayyar	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
9	Mr. Ibrahim Saleh Al - Homaidan	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
10	Mr. Omar Obaid A Hassna	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
11	Mr. Adnan Khalil Yahya Basha	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
12	Mr. Mitlaq R.M.S. Al – Qarawi	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
13	นายสุกรี หลังปูเต๊ะ	กรรมการสภามหาวิทยาลัยจากคณาจารย์
14	รศ. ดร. สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
15	ผศ. ดร. วสันต์ อติศัพท์	กรรมการสภามหาวิทยาลัย
16	นายพจน์ ไพบูรณ์เกษมสุทธิ	กรรมการสภามหาวิทยาลัย

(ที่มา : คู่มือบัณฑิตนักศึกษา 2553 : มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 หน้า 16)

และคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ซึ่งประกอบด้วย
ประธานกรรมการบริหารและกรรมการดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 รายชื่อคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

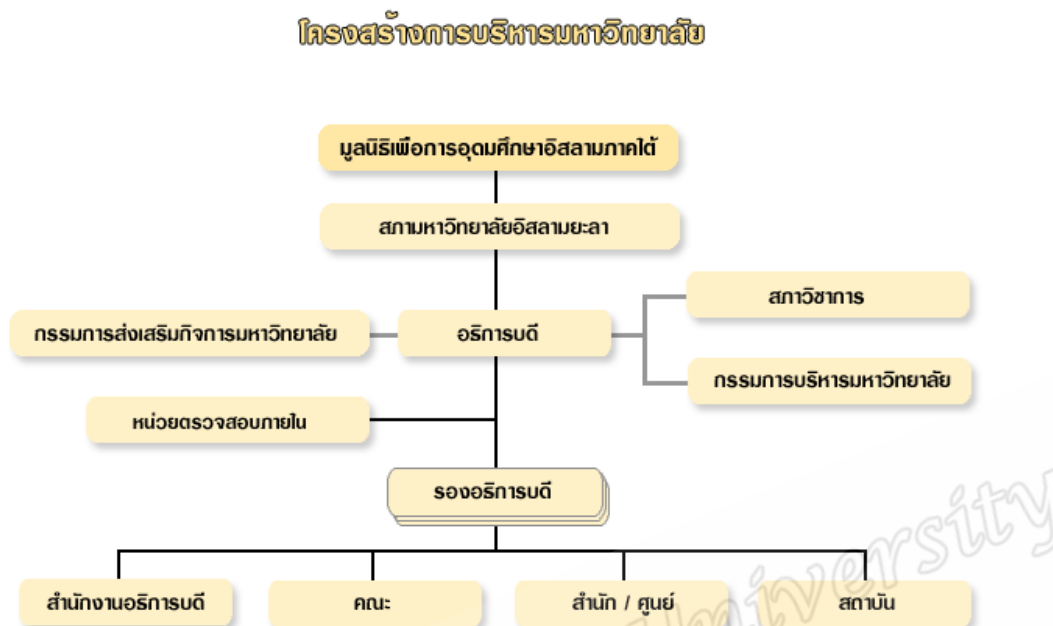
ลำดับที่	ตำแหน่งในมหาวิทยาลัย	ตำแหน่ง
1	อธิการบดี	ประธาน
2	รองอธิการบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และกิจกรรมพิเศษ	รองประธาน
3	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	กรรมการ
4	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	กรรมการ
5	รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาศักยภาพนักศึกษา	กรรมการ
6	รองอธิการบดีฝ่ายทรัพย์สินและสิทธิประโยชน์	กรรมการ
7	คณบดีคณะอิสลามศึกษา	กรรมการ
8	คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กรรมการ
9	คณบดีคณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์	กรรมการ
10	รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	กรรมการ
11	ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการ	กรรมการ
12	ผู้อำนวยการวิทยาลัยภาษาอาหารบิชคอกอซิมฯ	กรรมการ
13	ผู้อำนวยการสถาบันอิสลาม	กรรมการ
14	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาศักยภาพนักศึกษา	กรรมการ
15	รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษานานาชาติ	กรรมการ
16	ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี	กรรมการและเลขานุการ
17	หัวหน้ากองผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี	ผู้ช่วยและเลขานุการ

(ที่มา : คู่มือบัณฑิตนักศึกษา 2553 : มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2553 หน้า 16 - 17)

ดังนั้นโครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาก้าวโดยสรุป

ผังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

ที่มา: สารสนเทศ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ปี 2551, โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา หน้า 11.

2.1.3 วิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญาและปณิธานมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญาและปณิธานดังรายละเอียดดังนี้ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 43)

2.1.3.1 วิสัยทัศน์

มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม เป็นคลังทางปัญญาที่มีความเป็นเลิศในทุกภารกิจตามหลักการอิสลาม และเป็นศูนย์กลางการศึกษาที่มีมาตรฐานสากล ผู้การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

2.1.3.2 พันธกิจ

- ผลิตบัณฑิตที่เปี่ยมคุณธรรม มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีภาวะความเป็นผู้นำไฟสันติ
- ส่งเสริมการวิจัย การค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ภูมิภาค และประชาคมโลกตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งระดับประเทศและนานาชาติ

- ให้บริการแก่สังคมด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สามารถชี้นำสังคม และให้คำปรึกษาได้ตามความต้องการของท้องถิ่นและนานาชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

- ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงามและสอดคล้องกับหลักการอิสลาม

- จัดระบบการบริหารจัดการให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นแบบอย่างที่ดีตามทัศนะอิสลาม

- สร้างและยกระดับความร่วมมือกับสถาบันและองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาความร่วมมือในเครือข่ายทางวิชาการให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

2.1.3.3 ปรัชญา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา เป็นสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ที่มีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษา ทำการวิจัย ให้บริการทางด้านอิสลาม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม โดยทำการผลิตบัณฑิตที่มีความรอบรู้ ศรัทธา และปฏิบัติตามหลักการของอัล-กุรอานและซุนนะฮ์ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยผ่านระบบการศึกษาที่ดำรงไว้ซึ่งความสมดุล ครอบคลุม ต่อเนื่องและบูรณาการ

2.1.3.4 ปณิธาน มหาวิทยาลัยอิสลามยะลามุ่งพัฒนานักศึกษาให้เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ศรัทธาและปฏิบัติตามหลักการของอัลกุรอานและจริยวัตรของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ มุ่งสู่การสร้างสรรสังคมสันติที่เรื่องปัญญาและเปี่ยมด้วยคุณธรรม

2.1.3.5 กลยุทธ์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และปรัชญาของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาจึงได้กำหนดแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาไว้ใน 5 ด้าน ดังนี้ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2550 : 44)

1. อุดมศึกษาวิถีแห่งคุณธรรม จริยธรรม

กลยุทธ์การดำเนินงาน

1.1 การบูรณาการศาสนาสู่หลักสูตร

1.2 การพัฒนาบุคลิกภาพและศักยภาพอาจารย์และ

เจ้าหน้าที่

1.3 การพัฒนาบุคลิกภาพและศักยภาพของนักศึกษา

1.4 การจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

2. นำวิชาการและการผลิตบัณฑิตสู่มาตรฐานสากล

กลยุทธ์การดำเนินการ

- 2.1 การพัฒนาอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา
- 2.2 การพัฒนาหลักสูตร
- 2.3 การผลิตบัณฑิตและพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 2.4 การวิจัย
- 2.5 การสร้างความร่วมมือ ภายในและต่างประเทศ
3. พัฒนาศักยภาพทางการบริหารสู่มาตรฐานสากลด้วยวิถีอิสลาม
กลยุทธ์ในการดำเนินการ
- 3.1 การพัฒนาระบบการบริหาร
- 3.2 การพัฒนาศักยภาพการประกันคุณภาพทางการศึกษา
- 3.3 การพัฒนาผังแม่บทและโครงสร้างพื้นฐาน
- 3.4 การพัฒนาศักยภาพหน่วยงาน
- 3.5 การพัฒนาศักยภาพบุคลากร
- 3.6 การพัฒนาศักยภาพทางการเงินการคลัง
- 3.7 การพัฒนาศักยภาพและความพร้อมสู่การขยายวิทยาเขต
4. บูรณาการสันติสัมพันธ์สู่สังคมสันติภาพ
กลยุทธ์การดำเนินงาน
- 4.1 การให้วิชาการแก่ชุมชนในวิธีการและรูปแบบที่หลากหลาย
- 4.2 การส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 4.3 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมและวิชาการระดับชุมชน
- 4.4 สานเสวนาอารยธรรม
5. สร้างความพร้อมสู่มหาวิทยาลัยอัจฉริยะ
กลยุทธ์การดำเนินงาน
- 5.1 การพัฒนาระบบ e- Technology
- 5.2 สร้างความพร้อมด้าน e- Academic
- 5.3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการ e- MIS
- 5.4 การพัฒนา e- Personnel

2.1.4 หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 หลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

คณะ	หลักสูตร / สาขาวิชาระดับ			รวม
	ปริญญาตรี	ป.บัณฑิต	ปริญญาโท	
คณะอิสลามศึกษา	3	-	2	5
คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์	6	-	2	8
คณะศึกษาศาสตร์	1	1	-	2
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	3	-	-	3
รวม	13	1	4	18

ที่มา: กองแผนและนโยบาย, มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2554

หลักสูตรที่แยกตามคณะ ระดับการศึกษา และสาขาวิชาจำแนกได้ดัง

ตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 หลักสูตรที่แยกตามคณะ ระดับการศึกษา และสาขาวิชาในมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

คณะ	ระดับการศึกษา	หลักสูตร / สาขาวิชา
คณะอิสลามศึกษา	ปริญญาตรี	- หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ชะรีอะฮ์) - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (อุศูลุดดีน) - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (อิสลามศึกษา)
	ปริญญาโท	- หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ชะรีอะฮ์) - หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม)
คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์	ปริญญาตรี	- หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอาหรับ) - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) - หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษามลายู) - หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

ต่อ

คณะ	ระดับการศึกษา	หลักสูตร / สาขาวิชา
คณะศิลปศาสตร์ และ สังคมศาสตร์	ปริญญาตรี	- หลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร) - หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการ)
	ปริญญาโท	- หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาอาหารรับและ วรรณคดี) - หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครอง)
คณะวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี	ปริญญาตรี	- หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต (วิทยาการคอมพิวเตอร์) - หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (วิทยาศาสตร์)
คณะ ศึกษาศาสตร์	ปริญญาตรี	- หลักสูตรศึกษาศาสตร์บัณฑิต (การสอนอิสลามศึกษา) - หลักสูตรประกาศนียบัตรสาขาวิชาชีพครู(ป.บัณฑิต) (รอ อนุมัติจากคุรุสภาฯ)

ที่มา: กองแผนและนโยบาย, มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. 2554

จำนวนบัณฑิตที่จำแนกตามคณะ สาขาวิชา และระดับการศึกษาได้ดัง

ตารางที่ 6 ดังนี้

ตารางที่ 6 จำนวนบัณฑิตที่จำแนกตามคณะ สาขาวิชา และระดับการศึกษา

คณะ / สาขาวิชา	ระดับการศึกษา			รวม
	ปริญญาตรี	ป.บัณฑิต	ปริญญาโท	
1. คณะอิสลามศึกษา				
1.1 สาขาวิชาชะรีอะฮ์	36	-	10	46
1.2 สาขาวิชาฮุกูมุดดิน	83	-	-	83
1.3 สาขาวิชาอิสลามศึกษา	82	-	-	82
1.4 สาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารย ธรรม อิสลาม	-	-	11	11
รวม	201	0	21	222

ต่อ

คณะ / สาขาวิชา	ระดับการศึกษา			รวม
	ปริญญาตรี	ป.บัณฑิต	ปริญญาโท	
2. คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์				
2.1 สาขาวิชาภาษาอาหรับ	54	-	-	54
2.2 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์	106	-	-	106
2.3 สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ การเงินและการธนาคาร	36	-	-	36
2.4 สาขาวิชาภาษามลายู	17	-	-	17
2.5 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ	70	-	-	70
2.6 สาขาวิชาการจัดการ	42	-	-	42
2.7 สาขาวิชาวิชาชีพครู ¹	-	319	-	319
2.8 สาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดี	-	-	13	13
2.9 สาขาวิชารัฐศาสตร์	-	-	18	18
รวม	325	319	31	675
3. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี				
3.1 สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ	-	-	-	-
3.2 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์	35	-	-	35
3.3 สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์	74	-	-	74
รวม	109	0	0	109
รวมทั้งหมด	635	319	52	1,006

ที่มา : กองแผนและนโยบาย มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2551 : 14-15

2.2 พันธกิจอุดมศึกษา

การจัดการในระดับอุดมศึกษาเป็นการจัดการที่ต่อเนื่องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและการเป็นสมาชิกที่ดีและเป็นผู้นำของสังคม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองเพื่อดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข แต่ในเวลาที่ผ่านมามีประเทศไทยจะเร่งขยายโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษาจนปรากฏว่ามีผู้ประสบความสำเร็จการศึกษาในบางสาขาวิชา เช่นวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ แพทย์ศาสตร์และสาขาใหม่ๆยังคงขาด

¹ สาขาวิชาวิชาชีพครูหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพครูอยู่ในคณะศิลปศาสตร์และได้โอนเข้าอยู่ในคณะศึกษาศาสตร์ปีการศึกษา 2554

แคลน รวมทั้งผู้สำเร็จการศึกษายังขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ขาดคุณธรรมจริยธรรมและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

นอกจากพันธกิจของการอุดมศึกษาในการสอน การวิจัย การให้บริการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแล้วนั้น ยังเป็นพันธกิจทั้งที่เป็นพันธกิจต่อภูมิภาค โลก พันธกิจต่อประเทศ และพันธกิจต่อบุคคลอีกด้วย ซึ่งเกิดจากข้อตกลงร่วมกันของนานาชาติ ประสบการณ์ การปฏิรูปการศึกษาของประเทศต่างๆรวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับอุดมการณ์และความเคลื่อนไหวในการปฏิรูปการอุดมศึกษาของไทย ซึ่งปรากฏไว้ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นสากลและนานาชาติ
2. การสร้างวัฒนธรรมสันติและคุณธรรมจริยธรรม
3. การพัฒนาแรงงานและอาชีพ
4. การสอนการใช้ภาษาที่สอง
5. การใช้สารสนเทศ
6. การทำวิจัย
7. การเผยแพร่วัฒนธรรม
8. การพัฒนาความรู้ที่เป็นสหวิทยาการและการเชื่อมโยงความรู้
9. การเป็นผู้นำและสร้างผู้นำให้แก่สังคม
10. การศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิต
11. การสร้างการเป็นพลเมืองดีของประเทศและโลก
12. การพัฒนาและฝึกอบรมครูและบุคลากรอุดมศึกษา
13. การพัฒนาวิธีการเรียนรู้
14. การพัฒนาทางปัญญา

2.2.1 พันธกิจของการอุดมศึกษาตามรัฐธรรมนูญ

ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช มีสาระสำคัญในการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบอำนาจรัฐเพิ่มขึ้นนั้น นอกจากจำเป็นที่ต้องปฏิรูปการศึกษาระดับพื้นฐานแล้ว การศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน ดังนั้นถ้าจะพิจารณาถึงสาระที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญแล้ว การอุดมศึกษาพึงมีพันธกิจที่สำคัญที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และจิตสำนึกดังนี้

1. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค (มาตรา 2 และ

มาตรา 30)

2. สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย (มาตรา 31)
3. การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลและเสรีภาพในเคหสถาน (มาตรา 34 และมาตรา 35)
4. เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ (มาตรา 36)
5. เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร (มาตรา 37)
6. เสรีภาพในการถือศาสนา (มาตรา 38)
7. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการเสนอข่าว (มาตรา 39 และมาตรา 41)
8. เสรีภาพในทางวิชาการ (มาตรา 42)
9. เสรีภาพในการชุมนุมและการรวมกันเป็นสมาคม (มาตรา 44 และมาตรา 45)
10. สิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและการมีส่วนร่วมจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (มาตรา 46 และมาตรา 56)
11. สิทธิในทรัพย์สินและการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 48 และมาตรา 49)
12. สิทธิในการรับบริการทางสาธารณสุข (มาตรา 52)
13. สิทธิในการได้รับความคุ้มครองและการได้รับความช่วยเหลือ (มาตรา 53 มาตรา 54 และมาตรา 55)
14. สิทธิในการคุ้มครองผู้บริโภค (มาตรา 57)
15. สิทธิในการรับทราบข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็น (มาตรา 58 และมาตรา 59)
16. หน้าที่ของชนชาวไทย (มาตรา 66 - 69)
17. การศึกษาอบรม (มาตรา 81)
18. การปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 285)

2.2.2 พันธกิจของการอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดระบบการศึกษา การบริหารจัดการและการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะบัณฑิตศึกษาดังนี้ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2543 : 21- 24)

1. ความมุ่งหมายและหลักการ หลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มี จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6)

2. กระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและ ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ ส่งเสริม ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็น สากล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่ง ตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. ความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและ กระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 5)

4. สาระในการศึกษา การศึกษาต้องเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการในเรื่องต่อไปนี้

4.1 ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเอง กับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก

4.2 ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.3 ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

4.4 ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่อง การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ยั่งยืน

4.5 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4.6 ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

4.7 ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23)

5. ความสมดุลของสาระของหลักสูตร หลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้สมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความ

รับผิดชอบต่อสังคม และเน้นพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูง และการค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาสังคม (มาตรา 28)

6. การจัดการความรู้ กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องดำเนินการดังนี้

6.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

6.2 ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

6.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

6.4 การผสมผสานความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

6.5 การจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้

6.6 ส่งเสริมความสามารถในการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

6.7 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

6.8 ประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24)

7. การพัฒนาด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พัฒนาผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาให้มีความรู้ และทักษะที่เพียงพอในการใช้เทคโนโลยีเพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้นตลอดชีวิต (มาตรา 65 และมาตรา 66)

2.2.3 พันธกิจและเป้าหมายของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

มหาวิทยาลัยอิสลาม ได้กำหนดพันธกิจและเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพดังตารางที่ 7 ดังนี้

ตารางที่ 7 พันธกิจและเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

พันธกิจ	เป้าหมาย
<p>1. ผลิตบัณฑิตที่เปี่ยมคุณธรรม มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีภาวะความเป็นผู้นำใฝ่สันติ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มุ่งผลิตบัณฑิตที่ยึดมั่นตามอัล- กุรอาน และซุนนะฮ์ ผ่านการวินิจฉัยของนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับ 2. มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการนำหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี 3. มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์แบบพร้อมเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว และสังคม 4. มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ 5. มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีทักษะในการประยุกต์และพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง 6. มุ่งผลิตบัณฑิตบัณฑิตที่มีภาวะการเป็นผู้นำ ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถชี้นำสังคมสู่แนวทางที่ถูกต้อง 7. มุ่งผลิตบัณฑิตที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมสันติ สามารถดำรงตนในสังคมพหุวัฒนธรรม ท่ามกลางกระแสโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง 8. ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการจัดการศึกษา 9. ส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมการศึกษาอิสระและการค้นคว้าวิจัยของนักศึกษา 10. ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน 11. มีการพัฒนาหลักสูตรที่มีระบบ

ที่มา : กองแผนและนโยบาย, 2550 หน้า 3

2.3 การผลิตบัณฑิต

พันธกิจที่สำคัญที่สุดของสถาบันอุดมศึกษา คือ การผลิตบัณฑิต หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ในวิชาการและวิชาชีพ มีคุณลักษณะตามหลักสูตรที่กำหนด การเรียนการสอนในยุคปัจจุบันใช้หลักการของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น พันธกิจดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดปัจจัยนำเข้าที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ประกอบด้วย การมีอาจารย์ที่มีปริมาณ

และคุณภาพตามมาตรฐานหลักสูตร มีกระบวนการบริหารจัดการการเรียนการสอนที่อาศัยหลักการร่วมมือรวมพลังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพขององค์ประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตบัณฑิต ได้แก่ (1) หลักสูตรการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ (2) คณาจารย์และระบบการพัฒนาอาจารย์ (3) สื่อการศึกษาและเทคนิคการสอน (4) ห้องสมุดและแหล่งการเรียนรู้อื่น (5) อุปกรณ์การศึกษา (6) สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้และบริการการศึกษา (7) การวัดผลการศึกษาและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษา (8) องค์ประกอบอื่นตามที่แต่ละสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาเห็นสมควร ตามที่กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553 กำหนด²

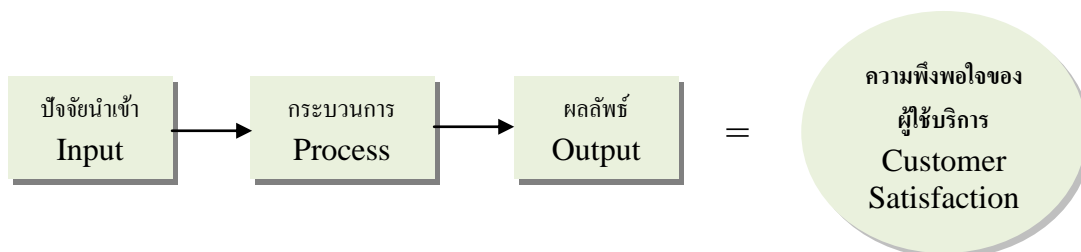
การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นในการผลิตบัณฑิตให้มี ความเป็นเลิศทางวิชาการ เป็นผู้ที่มีความสามารถทางวิชาชีพที่มากขึ้น มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของสังคมนั้น มีปัจจัยอยู่หลายประการ ได้แก่ วิธีการสอน หลักสูตร ประสิทธิภาพของอาจารย์ กิจกรรมการเรียนการสอน และองค์ประกอบอื่น ๆ ลำพอง บุญช่วย (2530 : 1) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 7 ประการ ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร วิธีสอน วัตถุประสงค์ ของการสอน สื่อการสอนและการประเมินผล และนอกจากนี้ วิชัย วงศ์ใหญ่ (2537 : 76-80) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 3 ประการ ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียนและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนอย่างไรก็ตามเงื่อนไข และแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บัณฑิตจะมีคุณภาพไม่ได้หากไม่มีการพัฒนาวิธี การเรียนการสอนการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาอาจารย์ ให้มีคุณภาพ มีการแข่งขันทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัย งบประมาณลงทุนด้านแหล่งความรู้และข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาอุปกรณ์เพื่อการศึกษาขั้นค้ำว และการบริหารจัดการที่ดี มีวิสัยทัศน์จากการศึกษาปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้นนั้น ประกอบกับผลการศึกษาของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและวิทยาเขตอื่น ๆ ในปัญหา ด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ด้านผู้เรียนด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล และปัจจัยด้านอื่นๆเช่น งบประมาณ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เครื่องใช้ ในการเรียนการสอน เป็นต้น

ระบบการประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัยใช้รูปแบบของทฤษฎีระบบมาอธิบายกระบวนการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัย โดยกำหนดองค์ประกอบคุณภาพของระบบย่อย

² มหาวิทยาลัยแม่โจ้ – ชุมพร. 2553 : 39. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2554. จาก

แต่ละระบบที่มีผลต่อการผลิตบัณฑิต และลักษณะการให้บริการที่พึงประสงค์ ที่มีคุณภาพ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 ทฤษฎีระบบและกระบวนการผลิตบัณฑิต

ที่มา : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2554. ทฤษฎีระบบ. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2554. จาก <http://qm.kku.ac.th/qabg/concept>

ผลลัพธ์ในกระบวนการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัย คือ การได้บัณฑิต ซึ่งตรงกับปณิธานปรัชญา และวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและความพึงประสงค์ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ซึ่งพิจารณาจากปัจจัยนำเข้า ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ บุคลากร สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องสมุด งบประมาณ อาคารสถานที่ ในส่วนของกระบวนการ ได้แก่ การเรียนการสอน การให้คำปรึกษา การวิจัย การบริการวิชาการ เป็นต้น ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของระบบย่อย ในกระบวนการผลิตบัณฑิต ได้แสดงให้เห็นในรูปแบบ (Model) ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆของระบบย่อยในกระบวนการผลิตบัณฑิต

ที่มา : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2554. ทฤษฎีระบบ. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2554. จาก <http://qm.kku.ac.th/qabg/concept>

ผู้วิจัยจึงนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มการผลิตบัณฑิตเพราะการผลิตบัณฑิตถือเป็นงานหลักและสำคัญของการอุดมศึกษาซึ่งกรอบการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตนั้นผู้วิจัยได้กำหนดไว้ดังนี้ หลักสูตร อาจารย์ นักศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอน สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน และการวัดและการประเมินผล

2.3.1 หลักสูตร

2.3.2 อาจารย์

2.3.3 นักศึกษา

2.3.4 กิจกรรมการเรียนการสอน

2.3.5 สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน

2.3.6 การวัดและการประเมินผล

2.3.1 หลักสูตร

หลักสูตรนั้นเสมือนแผนของการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายซึ่งหมายถึงการพิจารณาคัดเลือก จัดรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีสติปัญญา และคุณธรรม สามารถสร้างเสริมองค์ความรู้ ทิศวิเคราะห์ได้และนำความรู้มาแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ในส่วนวิชาการ วิชาชีพ และการดำรงชีวิต (ประทีป เมธาคุณวุฒิ, 2545:1-2) หรืออีกนัยหนึ่งคือแผนงานหรือโครงการที่จัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน ภายใต้การดำเนินการของโรงเรียนหรือสถานศึกษา (ไชยรัตน์ ปราณิ, 2545: 64) และหลักสูตรเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษา ความเข้าใจเรื่องของหลักสูตรและการเรียนการสอน จะทำให้การจัดการศึกษาดำเนินไปด้วยดีทั้งแก่ตัวผู้เรียนเองและช่วยให้ครูได้มีทิศทางและสิ่งกำหนดในการสอน

จากปรัชญาการศึกษาสู่เป้าหมายและจุดมุ่งหมายทางการศึกษามักกำหนดเป็นหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาอิสลามจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากหลักสูตรตามปรัชญาอื่นๆ หลักสูตรการศึกษาอิสลามนับเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งรองลงจากครูซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกและสูงสุดในระบบการศึกษาอิสลาม หลักสูตรจะเป็นเครื่องมือในการกำหนดเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน ในระบบการศึกษาอิสลาม การศึกษาขัดเกลาอัคลาก(จริยธรรม)เป็นศูนย์กลางของหลักสูตรการศึกษาอิสลาม เป้าหมายหลักการศึกษาอิสลามในคำกล่าวหนึ่งที่ว่า “อัลพะฎิละห์” (ความประเสริฐ ความดีงาม) นักปรัชญามีมติว่าการศึกษาอัคลากเป็นจิตวิญญาณของการศึกษาอิสลาม เพราะเป้าหมายแรกของการศึกษาที่สูงส่งคือการเจียรไนอัคลาก (จริยธรรม) และขัดเกลาจิตวิญญาณ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว “อัคลาก” และ “พะฎิละห์” มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยเพื่อเป็นหนทางไปสู่การขัดเกลาอัคลาก และบรรลุถึงความประเสริฐของความรู้ ด้วยหลักการที่เกี่ยวข้องกับอัคลากนั้นจำเป็นต้องเน้นทั้งความรู้ที่เป็นทฤษฎี (ทั้งความรู้ที่เป็นฟิสิกส์หรือความรู้ที่เป็นฟิสิกส์ฟายะฮ์) และความรู้ภาคปฏิบัติที่เน้นการปฏิบัติในชีวิตจริงที่แปลงวิถีชีวิตที่จะยกระดับความสูงส่งของอัคลากสำหรับปัจเจกบุคคลต่อไป (ซอลิฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551:155)

หลักสูตรการศึกษาในอิสลาม (Ghozali Darussalam, 2001 : 49) ต้องมีความสมดุลระหว่างวิชาศาสนาและวิชาทางด้าน โลกและจะต้องมีศูนย์กลางหรือความเชี่ยวชาญในทุกสาขาวิชาที่เหมาะสมกับช่วงของการพัฒนาระดับขั้นของการศึกษา และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่เจาะจงลงในระดับการศึกษาขั้นสูงที่มีสัจหรือที่มหาวิทยาลัย หลักสูตรการศึกษาในอิสลามต้องครอบคลุมศาสตร์หรือวิชาต่างๆทางภาษา ศาสนาและศาสตร์เกี่ยวกับโลกนี้(ธรรมชาติ) หลักสูตรการศึกษาอิสลาม (ซอลิฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551:156) มีหน้าที่ในการผลิตนักเรียนหรือบัณฑิตมุสลิมที่รู้จักศาสนาและพระเจ้าผู้ทรงสร้างจักรวาล บัณฑิตที่รู้จักการดำเนินชีวิตพร้อมที่จะ

ลึมรสความโปรดปรานของชีวิตที่สูงส่งในสังคม พร้อมทั้งจะให้และสร้างสังคม ตลอดจนพัฒนาชีวิต ให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยผ่านการทำงานที่มีความเฉพาะเจาะจงที่เป็นการอนุญาตให้สามารถกระทำ ได้

ดังนั้นลักษณะเฉพาะของหลักสูตรอิสลามศึกษาคือ (Abdul Rahman Al – nahlawi, 1979: 187-189) 1)หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ในการจัดเวลา พฤติกรรมไม่ให้เขวจากหนทางที่เที่ยงตรง 2) หลักสูตรที่มีเป้าหมายหลักคือความบริสุทธิ์ใจ ความ ยำเกรงปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์และกระทำศาสนกิจเพื่อพระองค์ 3) หลักสูตรที่ยืดหยุ่นและ เหมาะกับระดับของกลุ่มเป้าหมายและความแตกต่างระหว่างบุคคล 4) หลักสูตรที่ให้ความสำคัญทั้ง เชิงทฤษฎีและปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน 5) หลักสูตรที่เป็นระบบที่ประกอบด้วยบูรณาการของทุกส่วนที่มีผลกระทบและได้รับผลกระทบ จากส่วนอื่นๆ 6)หลักสูตรที่ถูกประทานลงมาที่มีหลักฐานและเป้าหมาย ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะ ที่สมบูรณ์และบูรณาการ 7) หลักสูตรแห่งเตาหีด (การศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ผู้ทรงเอกะ) หลัก เตาหีดถือเป็นหลักการของระบบอิสลามและหลักสูตรการศึกษาและเป็นข้อเท็จจริงพื้นฐานในการ ศรัทธาในอิสลาม 8) หลักสูตร “นานาชาติหรือไร้พรมแดน” มีความสมบูรณ์และครอบคลุมซึ่งไม่ จำกัดอยู่เฉพาะ “ความเป็นพลเมืองที่แคบ” 9) เป็นหลักสูตรที่ “มั่นคง” บนพื้นฐานของการ เคลื่อนไหวภายในกรอบและกฎที่ได้กำหนดไว้ ทุกการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาจะครอบคลุม และคงไว้ซึ่งข้อเท็จจริง กำนันิยมและบรรทัดฐานที่ได้กำหนดไว้ในกฎของชีวิตที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดไว้ 10) หลักสูตรที่มี “ความครอบคลุม” เพราะเป็นหลักสูตรที่ถูกประทานลงมาจากพระ เจ้าที่จัดการเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทั้งหมดที่ครอบคลุมทั้งการระหุญ การเป็นบ่าว จักรवालและมนุษย์ อย่างเป็นธรรมชาติและมีเหตุผล 11) เป็นหลักสูตรที่มี “ความสมดุล” อาทิในขอบข่ายการประทาน (ระหุญ) และการได้มาจากจักรवालและชีวิต 12) หลักสูตร “เชิงบวก” ที่ได้มาจากความสัมพันธ์เชิง บวกของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่มีต่อสิ่งถูกสร้างต่างๆรวมถึงมนุษย์ด้วย 13) เป็นหลักสูตรที่มี “ความ เป็นจริง” ใ้ใช้กับโลกแห่งความเป็นจริง

อย่างไรก็ตามเพื่อให้หลักสูตรการศึกษาอิสลามเป็นอิสระปราศจากการ แทรกแซงของลัทธินิยมการแยกอาณาจักรออกจากศาสนาจักร (Secularism) และแนวความคิดการ แยกการศึกษาออกเป็นสองส่วนแยกเทศจากกันระหว่างรายวิชาทางด้านศาสนาและรายวิชาทางด้าน ทางโลก (Dualism) มโนทัศน์อิสลามจะต้องถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรศึกษาอิสลามคือ (Rusnani Hashim, 2001 อ้างถึงในซอลิสะห์ หะยีสะมะแอ, 2551:158 – 159) (1)ทัศนอิสลามต่อพระผู้สร้าง (2) การสร้างมนุษย์และเป้าหมายของการสร้างเพื่อภักดีและการเป็นตัวแทน(เคาะลีฟะฮ์)ของ พระองค์เพื่อส่งเสริมความดีและห้ามความชั่วและเผยแพร่ศาสนาแห่งอิสลาม(3)ความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้าของ(4)ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน เพื่อสร้างความยุติธรรม

ความเอกภาพของจิตใจ คุณค่าและศักดิ์ศรี สร้างเอกลักษณ์ (จริยธรรมที่สูงส่ง) เป็นต้น (5) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นเกาะลิพะสุ(ตัวแทน)(6)การพัฒนาตนเอง (7) เป้าหมายการมีชีวิตของมนุษย์ และ(8)การพัฒนาจริยธรรมอิสลามเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีวิญญาน

ในรายงานการประชุมระดับโลกว่าด้วยการอุดมศึกษา อุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์และการปฏิบัติที่ประชุมได้อภิปรายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของอุดมศึกษาที่ประชุมได้พิจารณาถึงปัจจัยเกี่ยวกับคุณภาพของอุดมศึกษาที่สำคัญหลายปัจจัยและหนึ่งในปัจจัยสำคัญนั้นคือปัจจัยด้านหลักสูตรที่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงอย่างเสมอ โดยเน้นที่ความต้องการของผู้เรียนและความสำคัญในเรื่องการศึกษาสหวิทยาการ (Multidisciplinary) และการศึกษาข้ามสาขาวิชา (Transdisciplinary) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและทางสังคมซึ่งมีความซับซ้อนขึ้นได้อย่างชัดเจน องค์ประกอบของหลักสูตรจะต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนการสอนในรายวิชาศึกษาทั่วไปและการเรียนการสอนในวิชาชีพ สำหรับการเรียนการสอนในการศึกษาทั่วไปควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการเสริมสร้างทักษะในการเรียนรู้มากกว่าการสั่งสมความรู้ โดยมุ่งสร้างให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อน การมีความคิดที่เป็นอิสระและเป็นของตัวเอง เป็นต้น (กองวิเทศสัมพันธ์, 2542:106 - 110)

ในการแปลงหลักสูตรสู่การปฏิบัติจริงนั้นครูจะต้องให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน โดยการพัฒนาจิตวิญญาณและคุณธรรมจริยธรรม วิธีการสอนใหม่ๆ ควรปรับมาใช้ในการเรียนการสอนอีกด้วยอีกทั้งครูต้องเป็นบุคคลที่สร้างสรรค์และทันต่อการเปลี่ยนแปลง ความสมดุลในรูปแบบหรือวิธีการสอนควรมีการผสมผสานระหว่างผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง และการประเมินการศึกษาจะต้องขนานกันอย่างใกล้ชิดกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของหลักสูตร และครอบคลุมจุดประสงค์ทางด้านจิตวิญญาณและคุณธรรมจริยธรรม หากไม่เช่นนั้นหลักสูตรจะต้องมีการทบทวนประสบการณ์การสอนที่นำเสนอวิธีการสอน และประเภทหรือวิธีการประเมินที่ปฏิบัติใช้ในสถานศึกษานั้นๆ (ซอลิฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2551 :159)

ดังนั้นหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการอุดมศึกษามันมีความหมายที่แตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรเปรียบเสมือนตัวแทนของโปรแกรมการศึกษาที่เป็นตัวบ่งชี้ ให้เห็นถึงสภาพของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละสถาบันที่มีความแตกต่างกันและหลากหลายและที่สำคัญของหลักสูตรคือการบูรณาการความรู้ที่ยืนหยัดอยู่บนหลักการและแนวคิดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคือเป็นหลักสูตรที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในฐานะบ่าวของพระองค์เป็นหลักสูตรที่สามารถช่วยเป็นสื่อในการค้นหาวิธีการที่จะนำไปสู่การนำเสนออิสลามที่สมบูรณ์ในทุกๆมิติด้วยวิหะปัญญาที่หลากหลายแขนงสาขาไม่ว่าจะ

เป็นศาสตร์ทางโลกและศาสตร์ทางศาสนา เป็นความรู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับ ศาสตร์ของการบริหารจัดการ การเมืองการปกครอง ฯลฯ เป็นต้น ที่มีเป้าหมายอันเดียวกันคือการ เผยแพร่ความเมตตาธรรมให้ชาวโลกนั่นเอง

สรุปแล้วหลักสูตรนั้นเสมือนแผนของการเรียนการสอนที่ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา หรืออีกนัยหนึ่ง หลักสูตรคือแผนงานหรือโครงการที่จัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียนที่เป็นหัวใจหลักของการ จัดการเรียนการสอน หลักสูตรที่ดีและสมบูรณ์แบบนั้นคือหลักสูตรอิสลามที่ถูกประทานลงมาจาก พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ตั้งอยู่บนหลักศรัทธา ด้วยการบูรณาการผสมผสานศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ อย่างสมดุลและได้สัดส่วน โดยจะไม่จัดการเรียนการสอนแยกออกจากกันระหว่างวิชาการด้าน ศาสนาและวิชาการสามัญ ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และจิตวิญญาณตลอดจนความรู้และค่านิยมที่ดีงามและทักษะต่างๆ ในทุกๆด้านอย่าง ครอบคลุมและสมดุล เป็นหลักสูตรที่ต้องการผลิตปัจเจกบุคคลที่สามารถดำรงอยู่บน โลกนี้ได้อย่าง มีความสุขและสามารถสามารถมีชีวิตอยู่ใน โลกหน้าด้วยความปลอดภัยและได้รับความโปรดปราน จากพระผู้เป็นเจ้า

2.3.2 อาจารย์

ในรายงานการประชุมระดับโลกว่าด้วยการอุดมศึกษา อุดมศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์และการปฏิบัติที่ประชุมได้อภิปรายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของ อุดมศึกษาที่ประชุมได้พิจารณาถึงปัจจัยเกี่ยวกับคุณภาพของอุดมศึกษาที่สำคัญหลายปัจจัยหนึ่งใน ปัจจัยที่สำคัญคือปัจจัยด้านคณาจารย์ที่ควรคำนึงถึงทั้งความสามารถด้านวิชาการในสาขาวิชานั้นๆ จำนวนคณาจารย์ ระบบการสรรหาคณาจารย์ ซึ่งควรมีระบบที่จะคัดเลือกคณาจารย์ที่มี ความสามารถทางวิชาการอย่างแท้จริง ซึ่งควรมีค่าตอบแทนที่สามารถเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆ และปัจจัยในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่คณาจารย์และที่สำคัญคือควรมีระบบการพัฒนา คณาจารย์อย่างต่อเนื่องโดยเน้นการพัฒนาในเรื่องวิธีการสอน ซึ่งควรเป็นลักษณะการสอนที่ผู้เรียน มีส่วนร่วมและยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้เทคโนโลยีในการสอน โดยเฉพาะเทคโนโลยี สารสนเทศโดยเน้นการสอนในลักษณะสหวิทยาการหรือข้ามสาขาวิชาเพื่อให้ทันกับสภาวะการ เปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของปัญหาต่างๆ ในทางวิชาที่เกิดขึ้นในสังคม (กองวิเทศสัมพันธ์, 2542:106 - 110)

อาจารย์หรือครูนับเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในทุกกระบวนการศึกษา และการศึกษาอิสลามถือได้ว่าครูนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา ปัจเจกบุคคลของผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกด้านของชีวิตทั้งทางด้านปัญญาพิสัย จิตพิสัย

และทักษะพิสัยตามเจตนารมณ์ของเป้าหมายการศึกษาอิสลาม ครูในทัศนะอิสลามจึงมีบทบาทและ เป็นแบบอย่างที่สำคัญยิ่ง ตลอดจนมีอิทธิพลในการฝึกฝน อบรม ชัดเกล้าบุคลิกภาพของผู้เรียน ดังนั้นการกิจกรงานด้านการเรียนการสอนจะบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นขึ้นอยู่กับครู เป็นสำคัญ ซึ่งบรรดานักปราชญ์ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ไว้มากมายซึ่งสามารถ สรุปคุณลักษณะสำคัญโดยจัดเป็นด้านๆดังนี้ (ซอลีซะห์ หะยีซะมะแอ, 2551:193 – 195)

1. ด้านคุณลักษณะส่วนตัว

1.1 การผูกพันใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ

1.1.1 มีอิสลามเป็นเป้าหมายชีวิต

1.1.2 อีคลาส (บริสุทธิ์ใจ) และตั้งใจมั่นในการ ปฏิบัติงานสอนเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และหวังในการตอบแทนทั้งหลาย มอบไว้แก่อัลลอฮ์ ﷻ

1.1.3 มีความศรัทธามั่นและเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎหมายอิสลามหรือคำสั่งและคำบัญชาต่างๆของพระองค์

1.1.4 มีอามานะฮ์หรือความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ จริงจัง และจริงใจอย่างสูงในการปฏิบัติงานสอนซึ่งเป็นการรับผิดชอบ (อะมานะฮ์) ที่จะต้องถูกสอบสวน จากพระเจ้าในวันสิ้นโลก (กิยามัต)

1.2 บุคลิกลักษณะอันไม่มีที่ติ

1.2.1 เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและบุคคลทั่วไปในทุกๆ ด้าน

1.2.2 มีบุคลิกภาพอิสลามที่งดงามทั้งทางด้านการแต่งกาย การพูด ลักษณะนิสัยและการสมาคม

1.2.3 ปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความรัก ความเมตตาและ อ่อนโยน

1.2.4 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียนและบุคคลทั่วไป

1.2.5 ใจกว้าง โอบอ้อมอารีต่อนักเรียนและบุคคลทั่วไป

1.2.6 ยุติธรรม เสมอภาค กล้าหาญ มั่นใจตนเอง

1.2.7 มีความหนักแน่น อดกลั้นและอดทน

1.2.8 มีไหวพริบ ปฏิภาณดี มีวินัยและตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์และรักษาความจริง

2. คุณลักษณะทางด้านวิชาการ

2.1 มีความรู้ความเข้าใจอิสลามอย่างถ่องแท้และถูกต้อง

2.2 มีความสามารถในการอ่านอัลกุรอานและท่องจำอัลกุรอานตามหลักการอ่าน (ตัจวีด) ได้ดีและถูกต้อง

2.3 มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาอาหรับ

2.4 มีความรู้ความเข้าใจทางการศึกษาและความรู้ทั่วไป

2.5 ทันทต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ปัจจุบันและสิ่งแวดล้อม

ทางสังคม

2.6 มีความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

3. คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพ

3.1 มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน

3.2 มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ยึดมั่นในคุณธรรมและจรรยาบรรณครูในการสอน

3.3 ทักษะและความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ประสบการณ์ให้ผู้เรียนด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธา

3.4 มีความจริงใจและเสียสละอุทิศเวลาในการวางแผนและเตรียมการสอนและการชี้นำจิตวิญญาณของผู้เรียนสู่แนวทางแห่งอิสลาม

3.5 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักประยุกต์ใช้ทักษะการสอน เทคนิค วิธีการสอนและสื่อการสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มของผู้เรียนและวิชาที่สอน

3.6 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนการสอนและพัฒนาการ โดยให้ความสำคัญเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน เช่น ระดับความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม เพื่อจะช่วยผู้เรียนได้ตรงประเด็น

3.7 สามารถให้คำปรึกษาและชี้นำแนวทางที่ดีแก่ผู้เรียน และรู้จักใช้เทคนิคหรือวิทย์ปัญญาในการจูงใจให้นักเรียนสู่การทำมาดีและห่างไกลจากแนวทางแห่งความชั่วร้ายทั้งปวง

3.8 รู้จักบูรณาการเหตุการณ์หรือสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ประกอบในวิชาที่สอน

3.9 มีความรู้ความเข้าใจทางการวิจัยเกี่ยวกับวิชาชีพครู

4. คุณลักษณะทางด้านสังคม

4.1 ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกๆด้านแก่ชุมชนและบุคคลทั่วไป

4.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เมตตาและอ่อนโยนในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน

4.3 มีความจริงใจในการมีส่วนร่วมที่จะส่งเสริมพัฒนาช่วยเหลือชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าและสันติสุข

ดังนั้น ครู หรืออาจารย์ที่ดีนั้น ต้องเปี่ยมด้วยความรู้ความรอบคอบคุณธรรมจริยธรรมที่มีความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนและให้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีสามารถเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนได้ มีความอดุสาหะขยันและอดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก และต้องเอาแบบอย่างของท่านนบี ﷺ ในฐานะปรมาจารย์ของครูทั้งโลกนี้อีกด้วยดังฮาดิษของท่านนบี ﷺ ที่กล่าวว่า

« وَأَنَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا »

ความว่า “และแท้จริงฉันนั้น(นบี)ถูกส่งมาในฐานะครู”³

ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูทุกคนเพราะท่านนบี ﷺ นั้นคือครูแม่พิมพ์ของโลกที่ควรเป็นแบบอย่าง ผู้คนที่มีความประสงค์จะเป็นครูต้องยึดหลักและปฏิบัติตามบุคลิกและคุณลักษณะของท่าน ﷺ และเพื่อให้ได้ครูที่มีคุณภาพมันก็ต้องย้อนไปที่หลักสูตรของครูผู้สอนทำการสอนซึ่งมันมีความสัมพันธ์อย่างชนิดที่ว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ คือครูต้องมีความสามารถในการบูรณาการสหวิชาทั้งทางโลกนี้และโลกหน้าอีกด้วย

สรุปแล้วครูนับเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในทุกกระบวนการศึกษา และการศึกษาอิสลามถือได้ว่าครูนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปัจเจกบุคคลของผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกด้านของชีวิตทั้งทางด้านปัญญาพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัยตามเจตนารมณ์ของเป้าหมายการศึกษาอิสลาม ครูในทัศนะอิสลามจึงมีบทบาทและเป็นแบบอย่างที่สำคัญยิ่ง ตลอดจนมีอิทธิพลในการฝึกฝน อบรม จัดเกลาบุคลิกภาพของผู้เรียน ดังนั้นภารกิจงานด้านการเรียนการสอนจะบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ อาจารย์ที่มีคุณภาพต้องมีความรอบรู้ สอนดีมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และมุ่งพัฒนาตนเองอยู่เสมอให้ทันเวลาตามยุคและสมัย

2.3.3 นักศึกษา

ในรายงานการประชุมระดับ โลกว่าด้วยการอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์และการปฏิบัติที่ประชุมได้อภิปรายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของอุดมศึกษาที่ประชุมได้พิจารณาถึงปัจจัยเกี่ยวกับคุณภาพของอุดมศึกษาที่สำคัญหลายปัจจัยและหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญ

³ ชุบัน อิบนูมาญะฮฺ หะดิษที่ เล่มที่ 1 หน้า 274 และชุบัน อัคคาริมียฺ หะดิษที่ เล่มที่ 1 หน้า 390

นั่นคือปัจจัยด้านนักศึกษา ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นว่าจะต้องถือว่านักศึกษาเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมหลักในการจัดการศึกษา ซึ่งสมควรที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในด้านต่างๆ เช่น การประเมินคุณภาพการศึกษา การตัดสินใจเชิงนโยบาย ตลอดจนการบริหารงานของสถาบันแทนที่จะเป็นผู้รับการศึกษาเท่านั้น อุดมศึกษาจะต้องเน้น โอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าสู่อุดมศึกษาโดยเน้นถึงความสามารถด้านวิชาการอย่างแท้จริง โดยจะต้องไม่มีการกีดกันโอกาส อันเนื่องมาจากสาเหตุด้านเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความพิการและความผิดปกติทางร่างกายที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา (กองวิเทศสัมพันธ์, 2542:106 - 110)

กระทรวงศึกษาธิการได้ระบุนมาตรฐานการอุดมศึกษาว่ามี 3 ด้านคือ (สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา. 2549 : 25 - 26)

- 1) มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต
- 2) มาตรฐานด้านการบริหารจัดการการอุดมศึกษา
- 3) และมาตรฐานด้านการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้ และสังคม

แห่งการเรียนรู้

ในด้านที่เกี่ยวกับนักศึกษาคือ มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต ซึ่งระบุว่า “บัณฑิตระดับอุดมศึกษาเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความสำนึกและความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและพลโลก”

จากมาตรฐานที่กำหนดข้างต้นได้ระบุตัวบ่งชี้ของมาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. บัณฑิตมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน สามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงานและสร้างงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล
2. บัณฑิตมีจิตสำนึก ดำรงชีวิต และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม
3. บัณฑิตมีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีการดูแล เอาใจใส่รักษาสุขภาพของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม

เพื่อนำไปสู่บัณฑิตที่มีคุณภาพอิสลามได้วางบรรทัดฐานในการศึกษาแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นการกิจพื้นฐานที่สำคัญและประเสริฐยิ่ง ดังนั้นจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะจรรยาบรรณและมารยาท(อาคาบ)ของผู้เรียนในการเรียนรู้และศึกษาแสวงหาความรู้ดังนี้ (ยูซุฟ กอรอฎอวีย์, 1997 : 85 - 103)

1. ปรับปรุงเจตนาความตั้งใจ (เนียต) ผู้ศึกษาหาความรู้ต้องปรับปรุงเจตนาความตั้งใจด้วยความบริสุทธิ์ในการแสวงหานั้นเพื่ออัลลอฮ์
 2. ศึกษาอย่างเนื่อง ผู้เรียนควรตระหนักว่าการศึกษาอิสลามนั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต
 3. อุดทน (เซาะบร์) ต่ออุปสรรคทั้งหลายในการศึกษาหาความรู้
 4. เคารพและให้เกียรติต่อครูผู้สอน ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวโดยมีความหมายว่า “ไม่ใช่ประชาชาติของฉันผู้ที่ไม่ให้การเคารพยกย่องคนอาวูโสและไม่ให้เกียรติแก่ผู้เยาว์ (เด็ก)” (รายงาน โดยอับดุลอะซะด บะรอญีย์)⁴
 5. การถามด้วยคำถามที่ดีงาม ในการแสวงหาความรู้จะต้องมีการถาม การถามคำถามนั้นต้องใช้วิธีการถามด้วยความดีงาม ไม่หยิ่งยโส อวดรู้ ดังหะดีษที่ว่า “จะไม่มีการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความละอายและผู้ที่หยิ่งยโส (อวดรู้)” (รายงาน โดยบุคอรี)⁵
 6. มีความจริงจังในการแสวงหาความรู้ ท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ได้ให้คำสอน (นาซีฮัต) เกี่ยวกับความจริงจังในการแสวงหาความรู้ไว้ว่า “จงจำไว้เถิดคนที่ได้รับเกียรตินั้นเป็นเพราะความรู้ไม่ใช่การให้ทรัพย์สินสมบัติที่สิ้นเหลือ เพราะความรู้และทรัพย์สินสมบัติไม่สามารถเดินไปพร้อมกันได้” (อบู เกาะมร์ ซอลาสุดดีน. 2002 อ้างถึงในใน ซอลิสะห์ หะยีสะมะแอ, 2551: 202-203) ผู้เรียนจะต้องจริงจังในการแสวงหาความรู้พร้อมกับรำลึกถึงข้อบกพร่องของตัวเองและไม่เงินอายในการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์จากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถถึงแม้บุคคลนั้นจะมีฐานะที่ต่ำกว่าก็ตาม
- ท่านอิหม่ามชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงวิธีการที่จะได้รับความรู้โดยกล่าวว่าบุคคลหนึ่งๆจะไม่ได้ความรู้นอกจากใช้วิธีการหกประการดังนี้(1)มีความเฉลียวฉลาด(2)มีความมุ่งมั่นที่เข้มแข็ง(3)มีความขยันพากเพียร (4) มีความกระตือรือร้น(5)มีการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง(6)มีความใกล้ชิดกับครูอาจารย์เป็นเวลานาน และท่านได้กล่าวอีกว่า “ฉันตื่นขึ้นมาทุกคืนเพื่อการแสวงหาความรู้ในขณะที่ผู้คนกำลังหลับไหล”⁶
7. มีอัลลาก (มารยาท) ที่สูงส่งที่ส่งเสริมด้วยหลักการอิสลาม ผู้เรียนต้องมีมารยาทที่ดีทั้งภายในและภายนอกตลอดจนถึงความสะอาดในเรื่องการแต่งกายและสถานที่แสวงหาความรู้ด้วย

⁴ อัดดร์อิมิบ วัตดร์อิมิบ. เล่มที่ 1, หะดีษที่ 170 : หน้า 81

⁵ فتح الباري- شرح صحيح البخاري . เล่มที่ 1, หะดีษที่ 130, หน้า 288

⁶ ديوان الشافعي : "شروط تحصيل العلم". [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2554. จาก

<http://www.essafa.net>.

8. มีเป้าหมายเพื่อความใกล้ชิดยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ความรู้มีความสัมพันธ์กับความใกล้ชิดต่ออัลลอฮฺ ﷻ ดังคำกล่าวของอับดุลลอฮ์บินมัสอูดได้กล่าวว่า “มันเป็นการเพียงพอหากความรู้นั้นทำให้บุคคลเกรงกลัวต่ออัลลอฮฺ” และคำกล่าวของชาวซาดีฟบางท่านกล่าวไว้ว่า “ใครก็ตามที่มีความรู้มากที่สุดเกี่ยวกับอัลลอฮฺ ﷻ บุคคลนั้นเป็นผู้ที่เกรงกลัวอัลลอฮฺ ﷻ มากที่สุด” ด้วยเหตุนี้พระองค์ อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรึงตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานไว้ว่า

إِنَّمَا خَشِيَ اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الَّذِينَ عَلَّمُوا ابْنَ اللَّهِ عَزِيزُ غُفُورٌ

ความว่า “...แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮฺ ﷻ แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจผู้ทรงอภิเษมอ”

(อัลกุรอาน .35 : 28)

9. นอบน้อมต่อมตนและอ่อนโยนกับทุกกิจการ การนอบน้อมต่อมตนเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนและผู้แสวงหาความรู้เพราะความถ่อมตนจะนำมาซึ่งความประเสริฐของความรู้และหัวใจที่แข็งกระด้างแข็งกร้าวย่อมไม่สยบกับความดีงามต่างๆ อัลกุรอานได้กล่าวถึงความอ่อนโยนดังกล่าวโดยมีความหมายว่า “อัลลอฮฺ ﷻ นั้นทรงอ่อนโยนพระองค์ทรงโปรดความอ่อนโยน” (อัลกุรอาน.23 : 118)

10. มีความทะเยอทะยานที่สูงส่ง นั้นหมายถึงการตั้งเป้าที่สูงและไม่ท้อแท้สิ้นหวังในความเมตตาของอัลลอฮฺ ﷻ ดังที่กุรอานได้ระบุไว้ว่า

وَلَا تَأْيِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْيِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْكَافِرُونَ

ความว่า “จงอย่าสิ้นหวังในความเมตตาของอัลลอฮฺ ﷻ แท้จริง ไม่มีการสิ้นหวังจากความเมตตาของอัลลอฮฺ ﷻ นอกจากกลุ่มผู้ปฏิเสธศรัทธา”

(อัลกุรอาน.12:87)

11. ไม่มีความหยิ่งผยอง ผู้ศึกษาหาความรู้จะต้องตระหนกอยู่ตลอดเวลาถึงเป้าหมายและรูปแบบวิธีการในการศึกษาหาความรู้ที่ดี คุณลักษณะที่ไม่ดีต่างๆต้องหลีกเลี่ยง การหยิ่งผยองเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายๆ เช่นการถามคำถามซึ่งผู้เรียนต้องระมัดระวังในการถามคำถาม (ซอลีฮะห์ ะฮะยีสะมะแอ, 2551: 206) ท่านศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวโดยมี

ความหมายว่า “ผู้ใดที่ร่ำเรียนวิชาเพื่อจะใช้แข่งประชันกับบรรดาผู้รู้ หรือเพื่อจะใช้โอ้อวดคนโง่ หรือเพื่อจะใช้เบนใบหน้าคนอื่นให้มองไปยังตัวเขา(ใช้ความรู้ในการหาผลประโยชน์จากคนอื่น) อัลลอฮ์ก็จะให้เขาเข้านรก” (รายงานโดย อัศตริมิซีย์ และอิบนุมาญะฮ์)⁷

12. ขอความคุ้มครองและแสวงหาความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ กิจกรรมงานต่างๆจะสำเร็จหรือไม่จะขึ้นอยู่กับความช่วยเหลือและมอบหมายต่อพระองค์ ในการเรียน การสอนจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องขอความช่วยเหลือต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงรอบรู้ในทุก บริบทของการศึกษาหาความรู้ การขอคู่อานั้นเป็นสิ่งจำเป็น อาทิเช่นอูอาอูให้ห่างไกลจากการตั้ง ภาคีต่อพระองค์ (ซีริก) คู่ออูให้ได้รับความรู้ที่มีความบะรอกะฮ์ (ความจำเริญ) เป็นต้น(ซอลิสะห์ ะหะยีสะมะแอ, 2551: 206)

13. การนำความรู้ไปปฏิบัติ (อับดุลละห์ บิน ซอและห์ อัล อุบัย ลาน, 2008: 45) นี่คือนิยามของความรู้ทั้งหมดหากไม่คงไว้ซึ่งการปฏิบัติแล้วก็ไร้ผลดังคำกล่าว ของท่านศาสนทูต ﷺ กล่าวโดยมีความหมายว่า “ผู้ใดที่ศึกษาหาความรู้ซึ่งเป็นวิชาความรู้เพื่อหวัง ความเมตตาจากอัลลอฮ์ ﷻ แต่เขากลับศึกษาหาความรู้นั้นๆเพื่อให้ได้รับปัจจัยจากโลกนี้วันก็ยามัต บุคคลผู้นั้นจะไม่ได้รับกลิ่นไอสวรรค์” (รายงานโดย อะหมัดและอบูดาวูด)⁸

14. มีมารยาทในการอิคติลาฟ (Abdul Rahman Al nahlawi, 1979: 158) (แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน) ในการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใน หมู่ผู้ที่ศึกษาเรียนรู้เพื่อให้สามารถเรียนรู้ที่กว้างขวาง ครอบคลุม ถูกต้องและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้เรียนจะต้องตระหนักถึงมารยาทในการแสดงความคิดเห็นหรืออิคติลาฟ (ความคิดและ มุมมองที่แตกต่างกัน) เป็นต้น

การแสวงหาความรู้ในทัศนะอิสลามถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการ ยกกระดับบทบาทของมนุษย์ต่อการเป็นบ่าวของพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ บทบาทต่อตัวเองและสังคมที่รอ คอยการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งใหม่ๆที่ต้องเกิดขึ้นจากนวัตกรรมทางความคิด สติปัญญาซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้มนุษย์ต้องใช้ความพยายามและคิดค้น ศึกษาวิจัย

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีลักษณะที่ค่อนข้างเฉพาะของตัวเอง แม้จะ ไม่ใช่ผู้ใหญ่เต็มที่แล้วแต่ก็ไม่ใช่เด็กอีกต่อไป และการที่ผู้เรียนจะเรียนได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบหลายประการ ทั้งองค์ประกอบที่เกิดจากสภาพในตัวผู้เรียนเองและองค์ประกอบ ภายนอก เช่นจุดมุ่งหมายของผู้เรียน แรงจูงใจ พื้นฐานเดิม ทักษะคิด ค่านิยม กลุ่มเพื่อน รูปแบบการ เรียน ตลอดจนความสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน การทำความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้จึงเป็น

⁷ جامع الكبير. เล่มที่ 4, หน้าที่ 2654, หน้า 392

⁸ جامع الكبير. เล่มที่ 4, หน้าที่ 2655, หน้า 393

เรื่องจำเป็นสำหรับอาจารย์ ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา อย่างไรก็ตามบัณฑิตที่ดีนั้นควรมีทัศนคติ ดังนี้⁹

1. บัณฑิตที่มีความมั่นใจตนเองสูง มีภาวะผู้นำ สามารถชี้นำสังคมและบริการสังคมด้วยจิตอาสาตามมิตและความสามารถและความถนัดของบัณฑิต
2. บัณฑิตที่ไม่มีคำว่างงานและไม่ตกงานเพราะงานนั้นคือการสร้างอะไรบางอย่างให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไม่ใช่แก่ตนเองด้วยความภาคภูมิใจ
3. บัณฑิตที่มีทัศนคติเกี่ยวกับงานว่าทุกการงานและกิจการต่าง ๆ นั้นล้วนเป็นอามัลซอและสุ (ความดี) ทั้งสิ้น การงานของเราดี อัลลอฮฺ ﷻ จะตอบรับการกระทำของเราและมนุษย์ก็จะได้รับประโยชน์จากการกระทำและกิจการของเรา
4. บัณฑิตที่มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับงานว่างงานนั้นมิใช่เป็นลูกจ้างได้เงินเดือนอย่างเดียว แต่งานคือกิจการต่างๆที่สังคมต้องการ เป็นงานที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์คิดใหม่ ทำใหม่ เป็นต้น
5. เป็นบัณฑิตที่มีความคิดริเริ่ม คิดแบบมีเกียรติต่อตนเองและไม่สิ้นหวังและท้อแท้กับงานที่คาดหวัง ดังโองการในอัลกุรอานที่ว่า

وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ

ความว่า “และอำนาจนั้นเป็นของอัลลอฮฺ ﷻ และรอซูล ของพระองค์ และบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย”
(อัลกุรอาน : 63 : 8)

6. บัณฑิตที่มีความคิดริเริ่มว่าจะทำอย่างไรที่จะนำอาชีพ มิใช่จะตามอาชีพของเขา
7. บัณฑิตที่มีจิตอาสาในสาขาอาชีพที่ปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีความตระหนักถึงความจำเป็นของผู้ที่ จะชี้แนะสังคมให้ปฏิบัติตามอิสลามและเผยแผ่ความเมตตาธรรมให้กระจายไปทั่วทุกถิ่นฐานในสังคม ประเทศชาติและสากลโลก
8. บัณฑิตที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่อิสลาม ในทุกอิริยาบถที่สะท้อนให้ศาสนิกอื่นมองอิสลามในภาพที่ดีและสามารถลบล้างความคิดและความเข้าใจผิดของพวกเขาไปในที่สุด
9. บัณฑิตที่เด่นทางด้านศาสตร์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ทางด้านศาสนาและศาสตร์ทางสามัญรวมทั้งความสามารถทางภาษานานาชาติอีกด้วย

⁹ อิสมาอีลลุดฟี จะปะเกีย, (2554, 14 มิถุนายน), สัมภาษณ์

10. บัณฑิตที่ด้วยความรู้ความสามารถและดี (ขอและฮู) ที่สามารถให้ความรักและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีต่อกันและเป็นพี่น้องกัน

สรุปแล้วบัณฑิตคุณภาพคือบัณฑิตที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน สามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงานและสร้างงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล บัณฑิตมีจิตสำนึก ดำรงชีวิต และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีการดูแล เอาใจใส่ รักษาสุขภาพของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความสำนึกและความรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมืองและพลโลก

2.3.4 กิจกรรมการเรียนการสอน

ในการสอนนั้นย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นประการสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบและวิธีการ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจจึงจะจัดกิจกรรมได้ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง ดังนั้นในที่นี้จึงกล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในด้านความหมาย ความสำคัญ จุดมุ่งหมาย หลักการจัด รูปแบบ ขั้นตอนและแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้โดยนักการศึกษาได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายดังนี้

พัศนีย์ สุภเมธิ (2533 : 189-190) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนในครั้งนั้นๆ ได้ผลดี หมายถึง การสอนของครูเป็นไปอย่างมีความหมาย นักเรียนได้ทั้งความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งสอดคล้องกับ วไลพร คุโณทัย (2530 : 19) ที่ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการณ์ของการจัดประสบการณ์ และการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจและผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นพิจารณาได้ว่าเป็นความหมายที่กล่าวไว้ในแนวเดียวกันถึงการกระทำของครูและนักเรียนซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนการสอน ดังนั้นจึงสรุปความหมายได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนหมายถึง การปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตามกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่งของการจัดการเรียนการสอนและเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งเนื่องกิจกรรมทั้งผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนอย่างแท้จริง ดังที่อากรณ ใจเที่ยง (2546 : 72-73) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้คือ 1) ช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียน 2) เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ 3) ช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย 4) ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ 5) ช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 6) ช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว 7) ช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน 8) ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล 9) ช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง 10) ช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก 11) ช่วยส่งเสริมทักษะ 12) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี 13) ช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่ 14) ช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทเรียน 15) ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้งความงามในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้นผู้สอนจึงไม่ควรละเลยที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา ความสามารถของผู้เรียน และเนื้อหาของบทเรียนนั้นต้องจัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ ใหญ่ (2537 : 112-113) ที่กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนควรคำนึงถึงองค์ประกอบพื้นฐานทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน 3 ประการ คือ การสำรวจ การบูรณาการ และการถ่ายโอนความรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นการสำรวจ ในประสบการณ์เรียนสิ่งที่นำเสนอควรจะคำนึงว่าผู้เรียนแต่ละคนต้องการใช้เวลา ส่วนผู้สอน ซึ่งถือว่าเป็นสื่อการเรียนทางจิตวิทยาที่สำคัญ ควรให้โอกาสผู้เรียนได้ ใช้กระบวนการสืบเสาะแสวงหาการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเองจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่า การเรียนที่ เกิดขึ้นจะมีความหมายสำหรับผู้เรียน

2. ขั้นการสร้างบูรณาการจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากขั้นของการสำรวจได้รวบรวมดูซึมข้อมูล สถานการณ์ เงื่อนไขจากสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งการดูซึมนั้นมีการปรับตัวอย่างสมดุล การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการบูรณาการความรู้ใหม่ เข้ากับความรู้อันเดิมและพร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ สร้างสรรค์และการแก้ปัญหาต่อไป

3. ขั้นการถ่ายโอนความรู้ เป็นความสามารถที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมออกมาไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ ค่านิยมมาประยุกต์ใช้แสวงหาความรู้ต่อไปอย่างเป็นธรรมชาติ มีการจัดระบบ เรียบเรียงความรู้ ความคิดไว้ อย่างมีขั้นตอนการจัดประสบการณ์ การเรียนนั้นควรพิจารณาถึงความต่อเนื่อง การเรียงลำดับอย่างมีขั้นตอนเพื่อชี้ให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการต่อไป

หลักในการเลือกประสบการณ์ การเรียนควรพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

1. จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้แต่ละข้อนั้น ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์
2. ประสบการณ์เรียนที่จัดขึ้น ควรจะเป็นสิ่งที่พึงพอใจของผู้เรียนในการที่จะฝึกปฏิบัติและสอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้
3. ประสบการณ์เรียนที่จัดให้ นั้นจะต้องอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน
4. ประสบการณ์เรียนควรมีรูปแบบหลาย ๆ อย่าง ซึ่งอาจจะนำมาสู่การบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้เพียงข้อเดียวก็ได้ และในทำนองเดียวกัน ประสบการณ์อย่างเดียวนำไปสู่ ผลหลายอย่างก็ได้

5. การจัดประสบการณ์ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออก โดยไม่มีความรู้สึกว่าเป็นการบังคับ เพราะถ้ามีการบังคับน้อย ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มาก

6. การพิจารณาการจัดประสบการณ์ ควรคำนึงถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับเวลาและเนื้อหาที่เป็นความสัมพันธ์ทางด้านตั้งและทางด้านนอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดบูรณาการภายหลังจากที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีควรสอดคล้องกับหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายและเป็นกิจกรรมที่ตรงตามความสนใจของผู้เรียนมีความยืดหยุ่นตามสมควรเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ เบรื่อง กิจรัตน์ (2524 : 157-158) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ ทุกกิจกรรมต้องสอดคล้องกับจุดหมายการเรียนรู้ และกิจกรรมต้องเป็นสื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมาย
2. การจัดลำดับกิจกรรมการเรียนต้องเป็นไปตามลำดับขั้น การเรียนทั้งสามด้าน คือด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
3. การจัดกิจกรรมการเรียน ควรจัดตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้การเรียนรู้ต่อเนื่องและกิจกรรมควรสืบเนื่องมาจากความรู้ที่ดำเนินการมาก่อน การจัดกิจกรรมการเรียน ควรจัดลำดับจากรูปธรรมไปหานามธรรม จากประสบการณ์ที่ใกล้ตัวไปหาประสบการณ์ที่ไกลตัว และจากกระบวนการคิดและการทำงานง่าย ๆ ไปสู่เหตุผลที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมมากขึ้น
4. กิจกรรมการเรียนควรเหมาะสมกับวัยและวุฒิ ภาวะของนักเรียน
5. กิจกรรมการเรียนต้องทำทายนักเรียนและอยู่ในวิสัยที่นักเรียนจะกระทำได้นอกจากนั้นยังเอื้อให้นักเรียนได้นำสิ่งที่เรียนในสถานการณ์หนึ่ง ไปปรับใช้ใน

สถานการณ์ใหม่ได้ทำให้การเรียนรู้ต่อเนื่องสามารถอธิบายสิ่งใหม่คาดคะเนและพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้

6. กิจกรรมการเรียนรู้ควรมุ่งพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ส่งเสริมให้นักเรียนใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล คิดแบบสืบสวนสอบสวน รู้จักแก้ปัญหาตามแนวทางของตนเอง มาประกอบกิจกรรม

7. กิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่นักเรียนที่มีความแตกต่างกัน กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรมีความยืดหยุ่น ทั้งด้านเนื้อหาและความคิด ผู้สอนควรคำนึงเสมอว่าในสภาพสังคมปัจจุบันคำตอบที่ถูกต้องอาจไม่มีเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น การยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจะให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาการศึกษาอย่างมีเหตุผลและมีความคิดสร้างสรรค์ด้วย

นอกจากนี้บุญชม ศรีสะอาด (2541 : 41-42) ได้กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์จากการใช้เนื้อหาเป็นสื่อมีหลายแบบดังนี้

1. แบบใช้โสตทัศนศึกษา (Audio-visual approach) เป็นวิธีช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ช่วย เช่น ใช้ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เครื่องบันทึกเสียง สไลด์ ฟิล์มสตริป รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง เป็นต้น

2. แบบเอกัตภาพ (Individualized approach) เป็นการจัดการเรียนการสอนเน้นรายบุคคล เช่น อาจให้ศึกษาจากบทเรียนโปรแกรม บทเรียนโมดูลหรือคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3. แบบเรียนด้วยตนเอง (Self-study approach) เป็นแบบที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้แนะนำอยู่ห่าง ๆ

4. แบบใช้การฝึกหัด (Drill-and-practice approach) เป็นแบบที่ต้องให้ผู้เรียนทำการฝึกหัดจนเกิดทักษะสามารถปฏิบัติได้ โดยอัตโนมัติมักเริ่มต้นด้วยการให้เห็นตัวอย่างก่อนแล้วให้ผู้เรียนฝึกหัดไปเรื่อย ๆ จนเกิดทักษะและทำได้โดยอัตโนมัติ

5. แบบใช้กิจกรรม (Activity-oriented approach) เป็นแบบที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตัวอย่างกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร การสาธิต ฯลฯ

6. แบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry approach) เป็นแบบที่ให้ผู้เรียนคิดค้นหาคำตอบต่างๆจากการใช้คำถามที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการสังเกต คิดวิเคราะห์ ตั้งเคราะห์ ประเมินผลและตัดสิน

7. แบบใช้การแก้ปัญหา (Problem-solving approach) เป็นแบบที่เน้นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เผชิญกับปัญหาและคิดค้นหาวิธีแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ

ดังนั้นจากการจัดประสบการณ์แบบต่างๆที่กล่าวมานี้แต่ละแบบก็เน้นแตกต่างกันไปการตัดสินใจว่าในเนื้อหานั้นๆ ควรจะใช้แบบใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยพิจารณาถึงจุดประสงค์ ธรรมชาติของเนื้อหา ลักษณะของผู้เรียน แต่อย่างไรก็ตามในแต่ละวิชาควรใช้หลาย ๆ แบบผสมผสานกัน สำหรับการเลือกใช้ประสบการณ์การเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละจุดประสงค์การเรียนรู้ นั้น บุญชม ศรีสะอาด (2541 : 39-41) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้กับกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ใช้กิจกรรมเดียว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ต้องการจะใช้เพียงกิจกรรมเดียวก็เพียงพอ เช่น ให้ผู้เรียนอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น อย่างไรก็ตามอาจมีหลายวิธีหรือหลายกิจกรรมที่ต่างก็สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ต้องการได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เราอาจกำหนดกิจกรรมหลายกิจกรรมเพื่อให้เลือกตามความเหมาะสมของอาจารย์หรือตามความสนใจของผู้เรียน

2. ใช้หลายกิจกรรมแบบต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามที่ต้องการ อาจต้องใช้กิจกรรมต่างๆ ตามลำดับขั้นที่กำหนดหลายกิจกรรม เช่น เริ่มด้วยการให้อ่านบทความเกี่ยวกับปัญหาทางกิจกรรมต่อมาให้ แสดงบทบาทสมมติ และตามด้วยการอภิปราย เป็นต้น

3. ใช้หลายกิจกรรมแบบไม่ต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถบรรลุจุดประสงค์ การเรียนรู้ตามที่ต้องการ อาจต้องใช้กิจกรรมต่างๆ หลายกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่กำหนดตายตัวว่าต้องทำกิจกรรมใดก่อนหลัง กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็เสริมซึ่งกันและกัน

4. ใช้หลายกิจกรรมแบบต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามที่ต้องการ อาจต้องใช้กิจกรรมต่างๆ หลายกิจกรรมร่วมกัน โดยมีบางส่วนเป็นชุดของกิจกรรมแบบต่อเนื่องอยู่ด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษามาตรา 24 ได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ ได้กำหนดไว้ว่า“ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไข้ปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน อ่านวความสะดวกให้ ผู้ เรียนเกิดการเรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ

เรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานการณ์” ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543:10-20)

1. สมอของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด สมอของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ เป็นโครงสร้างที่มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มีความต้องการที่จะเรียนรู้สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติและทุกสิ่งรอบตัวมนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัสซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ซึ่งรับความรู้จากอวัยวะ รับความรู้สึก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจและให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพองค์รวม (Health)

2. ความหลากหลายของสติปัญญา คนแต่ละคนมีความสามารถหรือความเก่งแตกต่างกันและมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด การจัดกระบวนการเรียนรู้ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพ ความเก่ง / ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถแบ่งได้หลายด้าน

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการรวบรวมแนวคิดทางทฤษฎี การเรียนรู้ และเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์ และทักษะต่างๆ

3.2 ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเองครูทำหน้าที่เตรียมการจัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรมและประเมินผล

ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของดาวูด อัลมะอายิฎะห์ และหะซัน อะลี อัลอะกุล¹⁰ ที่ได้จำแนกกิจกรรมการเรียนการสอนที่ควรเน้นใน 3 ด้านคือ 1) กิจกรรมที่เน้นด้านผู้เรียน 2) กิจกรรมที่เน้นด้านวิชาการของผู้เรียน 3) กิจกรรมที่เน้นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน

1. กิจกรรมการเรียนการสอนด้านผู้เรียนคือดังนี้

1.1 กิจกรรมที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับความสามารถและพรสวรรค์ของผู้เรียน

1.2 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาองค์ความรู้ ความเข้าใจในศาสตร์ต่างๆ รวมถึงประสบการณ์ใหม่ๆ โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3 กิจกรรมที่สามารถกระตุ้นผู้เรียนเกิดความรักในอาชีพการงานและภูมิใจในความสามารถของตนเอง

1.4 กิจกรรมที่สามารถสร้างให้เกิดจิตสำนึกและความเข้าใจที่ดีในการให้บริการแก่สังคมด้วยจิตอาสา

1.5 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาให้เกิดความสามารถเฉพาะด้าน (ผู้เชี่ยวชาญ) และเกิดแรงจูงใจของผู้เรียนได้

1.6 กิจกรรมที่สามารถสร้างคุณลักษณะเด่นของผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลเป็นของตนเอง

1.7 กิจกรรมที่เน้นภาคปฏิบัติมากขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ลงเห็นถึงคุณค่าของงานที่ได้ประคิษฐ์ออกมาด้วยฝีมือของตนเอง

2. กิจกรรมการเรียนการสอนด้านวิชาการของผู้เรียนนั้นคือ

2.1 กิจกรรมที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนตระหนักและเข้าใจถึงเป้าหมายหลักของหลักสูตรการเรียนการสอนวิชานั้นๆ

2.2 กิจกรรมที่มีผลสัมฤทธิ์โดยตรงต่อผู้เรียน

2.3 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาทักษะต่างๆของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

2.4 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เรียนเกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งในด้านวิชาการและด้านการประคิษฐ์คิดค้นฯลฯ เป็นต้น

2.5 กิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีวัฒนธรรมรักการอ่านและการทบทวน

¹⁰ ดาวูด อัลมะอายิฎะห์ และหะซัน อะลี อัลอะกุล. ม.ป.ป. "انشطة الطلابية". [ออนไลน์] สืบค้น เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2554 จาก <http://www.manhal.net/articles.php>

2.6 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพและประสบการณ์ โดยตรงของผู้เรียนที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมในชุมชนและสังคมได้

2.7 กิจกรรมที่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนทั้งในด้าน การคิดสร้างสรรค์ การมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาและเกิดความรักในการอ่านและการวิจัยค้นคว้า ฯลฯ เป็นต้น

2.8 กิจกรรมเชิงปฏิบัติที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรักสามัคคีและสร้างสัมพันธ์ภาพให้คงอยู่ตลอดเวลา

3. กิจกรรมการเรียนการสอนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนคือ

3.1 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความมั่นใจในตนเองสูง

3.2 กิจกรรมที่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับชุมชนและสังคมได้

3.3 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์กับสังคมและเกิดแรงกระตุ้นในบริการจิตอาสาเพื่อรับใช้สังคม

3.4 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามของผู้เรียนโดยเน้นความเป็นกลางเป็นสำคัญ (ไม่สุดโต่ง)

3.5 กิจกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสามารถแก้ปัญหาตนเองและสังคมได้

3.6 กิจกรรมที่สามารถให้บริการวิชาการและด้านอื่นๆ แก่สังคมด้วยจิตอาสาเป็นสำคัญ ฯลฯ เป็นต้น

และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 ในมาตรา 22 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพและถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด และมาตรา 23 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับ จากข้อความในมาตราทั้ง 2 มาตรานี้จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาได้มุ่งเน้นการพัฒนาตัวผู้เรียนมีความสมดุลโดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด (Child-Center) ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ การจัดการกระบวนการเรียนรู้มุ่งเน้นการฝึกทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงซึ่งหมายถึง

การหลอมรวมทุกสิ่งทุกอย่างดังกล่าวเข้าเป็นสิ่งเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ และมีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน

สรุปแล้วการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนควรจัดบรรยากาศการเรียนรู้ เลือกรูปแบบการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถ ทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง และทุกมิติของการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนต้องยึดหลักตามคุณลักษณะของครูนั้นคือมีความกระตือรือร้นและมีความกล้าบึกใจในสิ่งที่ผู้เรียนได้รับความยากลำบาก มีความห่วงใยต่อลูกศิษย์เป็นอย่างดีเยี่ยมและมีความเมตตา และกรุณาปราณีต่อลูกศิษย์อย่างสูงเป็นแรงกระตุ้นในการจัดการเรียนการสอนรวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหลายนั้นเพื่อให้ตอบสนองและขานรับความต้องการของบัณฑิตเป็นสำคัญและใช้เวลาทุกวินาทีอย่างคุ้มค่า โดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมซ่อมเสริมนอกเวลาเรียนเป็นพิเศษที่นอกเหนือจากกิจกรรมในแต่ละคาบ โดยผ่านชมรมต่างๆ ชุมนุม ฯลฯ ของแต่ละคณะและสาขาวิชา จัดขึ้น และทุกกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนต้องให้ความสำคัญและต้องให้ความร่วมมือกับผู้เรียนเป็นสำคัญ และทั้งครูและผู้เรียนนั้นต้องอยู่ในรั้วของการอบรมขัดเกลาทั้งทางกายและจิตใจ (ศรับิยะห์) มิใช่ทางด้านความคิดอย่างเดียวแต่ต้องครอบคลุมในเชิงปฏิบัติอีกด้วย เช่นกลุ่มเล็กๆศึกษาอิสลาม กลุ่มการอ่านอัลกุรอาน ฯลฯ เป็นต้น และทุกกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นด้านวิชาการแล้วต้องไม่มองข้ามในกิจกรรมที่จะนำไปสู่การเป็นบ่าวที่ดีของพระองค์

2.3.5 สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน

การสอนในระดับอุดมศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องได้รับบริการสนับสนุนการสอนด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี สิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารควรคำนึงถึงคือการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้สอนได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มเวลา เต็มกำลังความสามารถและเต็มประสิทธิภาพ งานสนับสนุนการเรียนการสอนประกอบด้วยงาน 7 ด้าน (อนันต์ สุริยาศรีสกุล, 2543 : 46-47) คือ

1. การจัดงบประมาณเพื่อการเรียนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณจำเป็นต้องมีความรู้ และทักษะในการจัดสรรงบประมาณของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่วางไว้ แนวทางในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการเรียนการสอนมีดังนี้คือ

1.1 ยึดจุดประสงค์การใช้งบประมาณให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายของหลักสูตร

1.2 ยึดหลักของความประหยัด

1.3 ยึดหลักผสมผสานระหว่างฐานของงบประมาณของปีที่ผ่านมาและไม่คำนึงถึงฐานปีก่อน

1.4 ยึดแผนการดำเนินงานเป็นหลักในการจัดสรรงบประมาณ

2. การจัดกิจกรรมนักเรียน เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้เรียนเป็นกลุ่มๆตามความสนใจและความถนัด เป็นการประกอบกิจกรรมร่วมกัน โดยผู้เรียนช่วยกันคิดช่วยกันทำและช่วยกันแก้ไขปัญหาอันจะเป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

3. การจัดแนะแนว งานบริการหลักของการแนะแนวมี 5 บริการคือ

3.1 การบริการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

3.2 การบริการสนเทศ

3.3 การบริการให้คำปรึกษา

3.4 การวางตัวบุคคล

3.5 การบริการติดตามผลและประเมินผล

4. การจัดการสอนซ่อมเสริม การสอนซ่อมเสริมเป็นการสอนเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือจากการสอนตามปกติ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในตัวผู้เรียน การดำเนินการสอนซ่อมเสริมมีหลายวิธี การจะดำเนินการแบบใดขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอน

5. การจัดให้นักเรียน ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองก็เพื่อต้องการให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าตามความสนใจและความต้องการของนักเรียนแต่ละคนเพื่อให้นักเรียนได้ค้นพบความสามารถและความถนัดในตัวเอง โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

6. การใช้อาคารสถานที่อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรจัดอาคารเรียนและบริเวณโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ทางการเรียนการสอนให้มากที่สุด เป็นหน้าที่ของผู้บริหารจะต้องวางแผนการทำงานร่วมกันกับบุคลากรในโรงเรียน

7. การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ กรมวิชาการได้เสนอแนวทางในการนำทรัพยากรในท้องถิ่นดังนี้

7.1 ครูให้สิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและชีวิตเป็น
ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

7.2 ใช้สถานฝึกงานในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์

7.3 จัดหาทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ในท้องถิ่นมาใช้ในการ
การเรียนการสอน

7.4 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาความรู้ จาก
ประสบการณ์และขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น

การจัดการเป็นกุญแจสำคัญในการผลิตบัณฑิตให้ได้ตามความคาดหวัง
ของอุดมศึกษา ดังนั้นอุดมศึกษาจะต้องมีการจัดการที่ดีและมีการพัฒนาโดยเริ่มด้วยการกำหนด
เป้าหมายให้ชัดเจน มองไปข้างหน้า จัดระบบงาน และกระบวนการตัดสินใจให้ชัดเจน เพื่อให้บรรลุ
เป้าหมายในการผลิตบัณฑิตที่คาดหวังอุดมศึกษาจะต้องกระจายอำนาจการจัดการ และให้
ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอีกด้วย ซึ่งมันสอดคล้องกับปรัชญาโลกว่า
ด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 (Unesco,1990) ได้กล่าวถึงการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของ
นักศึกษาไว้ในมาตรา 9 ข้อ (c) และ ข้อ (d) สรุปได้ดังนี้ (ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูรย์ สันลา
รัตน์, 2542 : 29 – 33)

1. ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทั้งในระดับชาติและ
ระดับอุดมศึกษา ควรคำนึงถึงนักศึกษาและความต้องการของนักศึกษาเป็นสำคัญ และควรตระหนัก
ว่า นักศึกษาเป็นหุ้นส่วนใหญ่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความรับผิดชอบ ดังนั้นนักศึกษาจึงควรได้
มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆที่มีผลกระทบต่อพวกเขา เช่นเรื่องเกี่ยวกับการประเมินผล การปรับปรุง
หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการกำหนดนโยบายและการบริหารสถาบัน เป็นต้น

2. สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาบริการแนะแนวและการให้
คำปรึกษาโดยร่วมมือกับองค์กรนักศึกษา เพื่อสนองความต้องการของนักศึกษาซึ่งมีลักษณะ
หลากหลายแตกต่างกัน นักศึกษาที่ต้องยุติการศึกษากลางคันควรได้รับโอกาสได้กลับเข้ามาเรียน
ใหม่อีกตามกระบวนการและวิถีทางอันเหมาะสม

3. สถาบันอุดมศึกษาควรให้การศึกษเพื่อผลิตผู้สำเร็จการศึกษา
ที่เป็นคนมีความรู้ดี มีความมุ่งมั่นสูง รู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ วิเคราะห์ปัญหาของสังคมได้อย่าง
ลึกซึ้ง รู้จักแสวงหาวิธีแก้ปัญหของสังคม ลงมือแก้ปัญหาและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

4. และสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาการจัดการอุดมศึกษานั้นคือ
การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างมาก
เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสถาบันที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาว่าด้วยการอุดมศึกษา
สำหรับศตวรรษที่ 21 (Unesco,1990) มาตราที่ 12 ได้กล่าวถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ใน

การอุดมศึกษาได้สรุปดังนี้ ควรนำเทคโนโลยีใหม่ๆทางสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการอุดมศึกษาโดยการขยายขอบข่าย และเพิ่มความหลากหลายของวิธีการถ่ายทอด และโดยการให้ความรู้และสารสนเทศแพร่หลายสู่ประชาชนในวงกว้างยิ่งขึ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 125-126) กล่าวว่า การวางแผนการสอนจะให้ดีและมีคุณภาพจะต้องพิจารณาถึงบริการสนับสนุนการสอนด้วย การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาไม่ใช่อาศัยแต่ผู้สอนอย่างเดียวเท่านั้น สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนจะเป็นเครื่องช่วยบ่งชี้ถึงสภาพการเรียนการสอนว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด บริการสนับสนุนการเรียนการสอนที่ผู้วางแผนการสอนควรพิจารณาคือ

1. งบประมาณ ควรเป็นสิ่งที่ควรจัดวางทั้งก่อนการทำการสอน ขณะดำเนินการสอนและหลังการสอน เพราะขณะการวางแผนการสอนนั้นต้องใช้งบประมาณเกี่ยวข้องในการวางแผนด้านใดบ้าง เช่น ค่าล่วงหน้าของเจ้าหน้าที่ บางครั้งอาจจำเป็นต้องใช้จ่ายในการซ่อมแซม สิ่งอำนวยความสะดวก เช่นเก้าอี้ โต๊ะสำหรับฝึกปฏิบัติ ราคาเครื่องมือ ค่าติดตั้งการซื้อหรือเตรียมวัสดุสำหรับการสอน ค่าใช้จ่ายวัสดุสิ้นเปลืองสำหรับนำมาใช้ในการทดลอง การฝึกปฏิบัติ ค่าใช้วัสดุสำหรับการประเมินผล สำหรับภาคปฏิบัติ ค่าน้ำมันรถสำหรับการติดต่อประสานงานอื่นๆทั้งค่าวิทยากร ค่าจ้างอื่นๆ ขณะดำเนินการเรียนการสอน เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่างๆในการสอนกลุ่มใหญ่มีสิ่งจำเป็นที่จะต้องให้มีอะไรบ้างเช่น เครื่องขยายเสียง เครื่องฉายแผ่นโปร่งใส เครื่องฉายภาพยนตร์ เอกสารประกอบการบรรยาย การสอนกลุ่มย่อย โต๊ะเรียนที่จะจัดกิจกรรมกลุ่มชั้นวางเอกสารวัสดุสื่อการเรียนอื่นๆที่จำเป็นสำหรับรวบรวมเก็บอุปกรณ์ เครื่องมือที่เก็บผลงานของผู้เรียน ห้องประชุมกลุ่มย่อย ห้องทำงานค้นคว้าเป็นรายบุคคลและพนักงานที่คอยจะช่วยเหลือบริการด้านอื่นๆ

3. เครื่องมือ การวางแผนการใช้นอกจากสถานที่และพวกเครื่องมือที่จำเป็นต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบการสอนได้ มีการตรวจเช็คทำรายงานขอขีมิจากหน่วยอุปกรณ์กลางของสถาบันอยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ สายไฟที่จะต้องเชื่อมต่อเข้าเครื่องมือมีความยาวพอดีเครื่องฉายสไลด์ หรือเครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉายแผ่นโปร่งใสและเครื่องโทรทัศน์สำหรับวิดีโอสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต้องการเจ้าหน้าที่ มาช่วยหรือว่าจะทำการใช้เองจะต้องมีการวางแผนการตรวจสอบสภาพให้ เรียบร้อยอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งาน

4. เวลาและกำหนดการเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้วางแผนจะต้องทำอย่างรอบคอบ เพราะว่าการเรียนการสอนจะได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นว่ากิจกรรมแต่ละครั้งจะใช้เวลาเท่าใด การติดต่อเชิญวิทยากรและการนำไปศึกษานอกสถานที่ เพราะสิ่งเหล่านี้จะเกี่ยวพันกับเรื่อง การติดต่อและงบประมาณ การใช้ห้องเฉพาะ เช่น ห้องฉายภาพยนตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษาและการขอขีมิใช้อุปกรณ์อย่างอื่น ถ้าเวลาและกำหนดการต่าง ๆ ทำไว้ไม่ดี จะทำให้สภาพการเรียนรู้อาจ

ด้านต่าง ๆ ไม่ได้ผล เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ เสียงแสงอุณหภูมิ การจัดที่นั่งในห้องเรียน สภาพแวดล้อมทางอารมณ์ เช่น แรงจูงใจ ความมุ่งมั่นในการทำงานและความรับผิดชอบสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น การทำงานกลุ่ม สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาเหล่านี้ต้องการเวลาสำหรับการวางแผนอย่างดี มีการคิด อย่างรอบคอบ

5. การประสานงานกับกิจกรรมอื่นๆ การวางแผนการเรียนการสอนในระดับนี้ไม่ใช่ กระทำในเฉพาะวงแคบที่ผู้สอนต่อผู้เรียนเท่านั้น การติดต่อประสานงานกับกิจกรรมอื่นเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องนำมาพิจารณาประกอบ เพราะการดำเนินการเรียนการสอนนั้น จะกระทำ ได้ดีต้องอาศัยทรัพยากรและการประสานงานหลายฝ่าย เช่น งบประมาณ ถ้าเราทำแผนการไว้อย่างชัดเจนก็สะดวกสำหรับผู้บริหารในการที่จะจัดดำเนินการสำหรับจะตอบสนองความต้องการในเรื่องการเรียนการสอน เพราะบางสิ่งบางอย่างต้องอาศัยเวลาในการจัดทำการติดต่อใช้ห้องเฉพาะหรือเครื่องมือ เครื่องใช้บางอย่างนั้นจะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า เป็นต้น

และหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สามารถสนับสนุนการเรียนการคือการอิสลาม นวัตกรรมความรู้ต่างๆ ซึ่งดร.อิสมาแอล ราจี อัลฟารูกีได้กล่าวถึงขั้นตอนของขบวนการอิสลามานวัตกรรมองค์ความรู้ทั้ง 12 ขั้นตอนดังนี้¹¹

1. สร้างความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาสมัยใหม่
2. สืบค้นสาขาวิชาสมัยใหม่
3. สร้างความเชี่ยวชาญในมรดกทางความรู้อิสลาม
4. วิเคราะห์มรดกทางความรู้อิสลาม
5. สร้างความเกี่ยวข้องระหว่างอิสลามกับสาขาวิชาสมัยใหม่
6. ประเมินค่าเชิงวิพากษ์ต่อวิชาสมัยใหม่
7. ประเมินค่าเชิงวิพากษ์ต่อมรดกทางความรู้อิสลาม
8. สืบค้นปัญหาที่สำคัญของมุสลิมอุมมะห์
9. สืบค้นปัญหาของมนุษยชาติ
10. วิเคราะห์และสังเคราะห์มรดกทางความรู้อิสลามกับสาขาวิชาความรู้วิชาสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์
11. สร้างสาขาวิชาความรู้ใหม่ภายใต้กรอบอิสลาม: ผลิตหนังสือแบบเรียน
12. เผยแพร่องค์ความรู้

¹¹ อิสมาแอล ราจี อัลฟารูกี. ม.ป.ป. “การอิสลามานวัตกรรมองค์ความรู้”. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2555 จาก <http://muslimchiangmai.net/index.php>

จะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน นอกจากขึ้นอยู่กับผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการบริหารงานทางวิชาการแล้วยังขึ้นอยู่กับระบบบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆและการอิสลามานูวัตองค์ความรู้เป็นสิ่งสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนของผู้สอนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวดเร็วและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

อย่างปัจจุบันนี้ अब्ดุลอะซฮะกูร์ บินชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซียเปิดการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกใน 13 คณะและหนึ่งสถาบัน ดังนี้ คณะเศรษฐศาสตร์และการจัดการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และสิ่งแวดล้อม คณะประชาสัมพันธ์และเทคโนโลยี คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะอิสลามศึกษาและมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะทันตกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย และสถาบันภาษาต่างประเทศ โดยการจัดการศึกษาแต่ละคณะและสาขาวิชานั้นจะยึดหลัก IIICE ดังนี้¹²

I : Integration คือ การนำเนื้อหาสาระวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

I : Islamization คือ อิสลามานูวัตร์ การทำให้ทุกมิติของชีวิตที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลาม เช่น ในคณะวิทยาศาสตร์มีการอธิบาย ปรัชญาการณ สूरียุปราคา หรือ สूरียุคราสเชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลามเช่นหลักการศาสนากับสूरียุปราคาหรือการทำให้ศาสตร์ทุกศาสตร์ในมหาวิทยาลัยนี้สอดคล้องกับหลักการอิสลามเป็นนโยบายหลักที่กระบวนการจัดการเรียนรู้นั้นผู้สอนต้องค้นคว้าวิจัยก่อนนำเสนอต่อผู้เรียน

I : International คือ ความเป็นนานาชาติซึ่งการศึกษาที่นี่จะทำให้ผู้เรียนมีทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศได้หลายภาษาโดยเฉพาะ ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ และภาษา มาเลย์ นอกจากนั้นผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างๆจากทั่วโลกเพราะมีนักศึกษาเข้ามาศึกษามากกว่า 99 ประเทศผ่านการพบปะสังสรรค์ ใช้ชีวิตร่วม นำเสนอในเวทีวิชาการและนิทรรศการ

CE : Comprehensive excellence คือเน้นความเป็นเลิศโดยการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้กับอิสลามและก้าวสู่เวทีโลกอย่างเป็นเลิศในทุกๆสาขาวิชา

การที่มหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซีย สามารถปรับปรุงการจัดการศึกษาให้เข้ากับแนวคิดโลกาภิวัตน์โดยไม่ทอดทิ้งวิถีวัฒนธรรมอิสลาม และหลักการศาสนา

¹² अब्ดุลอะซฮะกูร์ บินชาฟีอีย์. 2008. “การบูรณาการองค์ความรู้”. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2554 จาก

อิสลามในอดีตได้อย่างลงตัวประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากองค์การการประชุมอิสลาม (Organization of the Islamic Conference - OIC) ทำให้เป็นที่รวบรวมของปัญญาชนมุสลิมทั่วโลก อันทำให้มีการแลกเปลี่ยนวิถีวัฒนธรรมมุสลิมต่างเชื้อชาติกันภายใต้แนวคิดประชาชาติเดียวกัน หรืออุมมะฮ์เดียวกันได้อย่างลงตัว ทำให้มุสลิมเป็นสถาบันการจัดการศึกษาหนึ่งที่มีนักศึกษามุสลิมต่างประเทศมากที่สุดถึง 99 ประเทศ รวมทั้งนักศึกษาจากประเทศไทยกว่าพันคนเข้ามาศึกษาความรู้ทั้งวิชาการศาสนาและสามัญ อันเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยสามารถปรับปรนการจัดการศึกษาให้เข้ากับแนวคิดโลกาภิวัตน์ โดยไม่ทอดทิ้งวิถีวัฒนธรรมอิสลามและหลักการศาสนาอิสลามในอดีตที่สามารถสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

จึงสรุปได้ว่า สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน เป็นหัวใจของการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนเป็นไปตามความสนใจและความถนัด การจัดการและแนวสอดคล้องกับความสนใจของนิสิต การจัดการสอนซ่อมเสริมแก้ไขข้อบกพร่องในตัวผู้เรียนได้ถูกวิธี การใช้อาคารสถานที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมมีการกำหนดเวลาที่แน่นอนการนำเนื้อหาสาระวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ในทุกมิติของชีวิตที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลาม โดยเน้นความเป็นนานาชาติที่มีทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศได้หลายภาษาโดยเฉพาะ ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ และภาษามลายู ไทย ฯลฯ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างๆจากทั่วโลก และทุกกิจกรรมมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันกับการเรียนการสอน เป็นต้น ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนไม่ว่าจะปั้นตัวบุคคล งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และการบริหารจัดการที่ดีก็จะทำให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่วางไว้ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนคือตัวนิสิตนักศึกษานั้นเอง

2.3.6 การวัดผลและการประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องกำหนดจุดประสงค์ การเรียนรู้ แล้วจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลังจากนั้นจึงทำการวัดและประเมินผลการสอนว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ นั่นคือครูต้องวัดและประเมินผลการเรียนเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

คำศัพท์เกี่ยวกับการประเมินผลทางการศึกษาที่ใช้กันมากและที่พบเสมอๆ คือ คำว่า การทดสอบ การวัดผล และการประเมินผล ซึ่งมีนักวัดผลการศึกษาได้ให้คำนิยามไว้มากมายดังนี้

1. การทดสอบ (Testing)

พิชิต ฤทธิจรูญ (2545 : 1-3) ได้สรุปความหมายของการทดสอบไว้ว่า การทดสอบ เป็นกระบวนการที่ใช้เป็นเครื่องมือไปเร้าบุคคลหรือผู้สอบให้มี การตอบสนองออกมา ในรูปของพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง การทดสอบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวัดผล หรือสถานการณ์ มาตรฐานที่จัดขึ้นเพื่อแบ่งบุคคลด้วยคะแนน และการทดสอบเป็นการใช้เครื่องมือวัดประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่าแบบทดสอบเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่ต้องการวัด

อุทุมพร จามรมาน (2544 : 6) กล่าวว่า การทดสอบคือ การวัดลักษณะ โดยการสุ่มลักษณะบางอย่างออกมาทำการวัด เพื่อประโยชน์ในการบรรยายสรุป ในขณะที่ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 165-166) ได้กล่าวว่า การทดสอบคือ การใช้เครื่องมือชนิดต่าง ๆ ในการทดสอบหรือหมายถึงกระบวนการอันมีระบบที่ใช้ในการวัดเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคล ตั้งแต่ 2 คนหรือมากกว่าขึ้นไป เช่น การวัดเปรียบเทียบความสามารถ สัมฤทธิ์ผล ความสนใจ เป็นต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การทดสอบ (Testing) หมายถึง เทคนิคอย่างหนึ่งของการวัดผลซึ่งเครื่องมือที่ใช้วัดคือแบบทดสอบเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่ต้องการวัดอันจะนำไปสู่ การปรับปรุงการเรียนการสอนให้ตรงตามศักยภาพของผู้เรียน

2. การวัดผล (Measurement)

วนิดา เดชตานนท์ (2540 : 4-20) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการ ในการกำหนด หรือหาจำนวนปริมาณอันดับแทนคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือแทนพฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือช่วยในการวัดผลการวัดจะอยู่ในรูปของตัวเลขหรือคะแนน หรือบรรยายลักษณะสิ่งนั้น ทำให้ผู้รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่วัดว่ามีจำนวนหรือปริมาณเท่าใด หรือมี ลักษณะอย่างไร เช่น กระดานดำยาว 3 เมตร 50 เซนติเมตร เด็กชายน้อยได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์ 30 คะแนน เด็กชายนิคคิดกระดุมเสียได้ เด็กหญิงแดงเขียนหนังสือตัวบรรจง ฯลฯ

อุทุมพร จามรมาน (2544 : 6) ได้กล่าวว่า การวัดคือ การกำหนดตัวเลข ให้กับลักษณะตามกฎที่กำหนดในขณะที่ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 166) กล่าวว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมาย และเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้นๆ เช่น การวัดความสามารถทาง สมองด้านต่าง ๆ ผลที่ได้จากการวัดจะเป็นตัวเลข เป็นการวัดเชิงปริมาณและอำนาจ บุญช่วย (2537 : 129-130) กล่าวว่า การวัดผล คือการกำหนดหน่วยให้แก่ปริมาณที่มีอยู่โดยใช้เครื่องมือวัดการวัด

ทางการศึกษาที่ใช้กันอยู่ อาจเป็นการสังเกตของครูตารางตรวจสอบพฤติกรรมหรือข้อสอบ วิชา
 ประมวลพฤกษ์ (2544 : 15) กล่าวว่า การวัดผล คือ กระบวนการที่จะกำหนดปริมาณของสิ่งที่
 ต้องการวัดออกมาเป็นจำนวนหรือตัวเลขซึ่งใช้แทนคำอธิบายคุณลักษณะที่กำลังวัดโดยจะอธิบาย
 ลักษณะของบุคคลให้อยู่ในรูปของระดับของคุณลักษณะนั้นแบบต่อเนื่องในขณะที่เดียวกันสมบูรณ์
 ต้นยะ (2545ข : 10-11) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวน
 ปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะหรือพฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้
 เครื่องมือเป็นหลักในการวัดกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ได้ตัวเลขหรือข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่
 ใช้ แทนจำนวนและลักษณะที่เกิดขึ้นซึ่งการวัดผลต้องดำเนินการอย่างมีขั้นตอนเป็นระเบียบแบบ
 แผนมีเครื่องมือ มีผลการวัดเป็นตัวเลขหรือเป็นรายละเอียดที่นำไปใช้ในการบรรยาย บอกจำนวน
 หรือระดับของสิ่งที่ถูกวัด ไทเลอร์ (Tyler, 1971 : 4) กล่าวว่า การวัดผลเป็นการรวมของกิจกรรม
 หลายอย่าง ในกิจกรรมเหล่านั้นมีสิ่งที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือ การใช้จำนวน ดังนั้นการวัดผลจึง
 หมายถึงการกำหนดค่าของตัวเลข โดยเป็นไปตามกฎ กฎเกณฑ์ที่ว่านี่คือเกี่ยวข้องกับกรบวก ลบ
 คูณ หารทางคณิตศาสตร์ และชูชัย สมิตธิกร (2547 : 23) ได้ให้ความหมายของการวัดหรือการ
 วัดผลคือ การกำหนดตัวเลขให้แก่คุณลักษณะ (Attribute) ของบุคคล วัตถุ หรือเหตุการณ์เพื่อ
 สะท้อนระดับความมากน้อยของคุณลักษณะที่วัดตามกฎ (Rule) ที่กำหนดไว้ส่วนกังวล เทียนกันท์
 เทสน์ (2540 : 16) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึงกระบวนการบอกปริมาณหรือคุณภาพของสิ่งใดสิ่ง
 หนึ่งเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ใดๆที่ตกลงกันไว้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของสิ่งที่วัดและ
 วัตถุประสงค์ของการวัดและเพย์นี่ (Payne, 1992 : 9) อธิบายความหมายของการวัดผลไว้ว่าการ
 วัดผลหมายถึงการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ ปริมาณให้กับวัตถุ สิ่งของ และบุคคล ตาม
 กฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ สำหรับตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดผล (Measurement)
 หมายถึงกระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ใดๆเข้ากับบุคคล วัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์หรือ
 ปรากฏการณ์ใดๆตามกฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่งอันเป็นกระบวนการที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่
 ต้องการ เช่น การวัดความสูง การวัดน้ำหนัก การวัดความยาว การวัดอุณหภูมิ การวัดความดันโลหิต
 และการวัดไข้ เป็นต้น

ส่วนการวัดผลทางการศึกษาหมายถึงกระบวนการที่จะทำให้ได้มาซึ่ง
 ข้อมูลทางการศึกษาตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนและกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น การ
 ทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการดูผลงานที่ส่ง เป็นต้น (เกษตรชัย และหิม, 2545:3)

3. การประเมินผล (Evaluation) ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน์ (2543 : 166)
 กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่าความจริงและการกระทำบาง
 ที่ขึ้นอยู่กับกรวัดเพียงอย่างเดียว เช่น คะแนนสอบ แต่โดยทั่วไปจะเป็นการรวมการวัดหลาย ๆ

ทางโดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบ ประกอบการพิจารณา

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543:12) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินที่เป็นระบบครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมายที่วางไว้

พิชิต ฤทธิจรรย์ (2545 : 5) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของผลที่ได้จากการวัดโดยเปรียบเทียบกับผลการวัดอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สุทธนู ศรีไสย์ (2545 : 171) การประเมินผล หมายถึง กระบวนการอธิบายในสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และได้มีการเปรียบเทียบกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในขณะเดียวกัน

สมบุญรณ์ ดันยะ (2545ข : 11) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจลงสรุปคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เจริญก้าวหน้าในตัวนักเรียนว่ามีคุณค่าเพียงพอหรือไม่ หรือมีคุณภาพดีระดับใด ทั้งนี้ย่อมอาศัยกฎ หรือเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นหลักในการเปรียบเทียบ ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผลการวัด (Measurement) ทำให้ทราบสภาพความจริงของสิ่งที่ประเมินว่ามีปริมาณเท่าไร มีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพิจารณา เกณฑ์การพิจารณา (Criteria) ในการที่จะตัดสินหรือลงสรุปว่าสิ่งใดดีแล้วใช้ได้หรือไม่ได้นั้น จะต้องมีเกณฑ์ หรือมาตรฐานสำหรับใช้ เปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้จากการวัด และการตัดสินใจ (Decision) เป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างผลการวัดกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่าสอดคล้องกันหรือไม่ ทั้งนี้การตัดสินใจที่ดีต้องอาศัยการใช้วิจารณญาณพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ทุกแง่มุมและกระทำอย่างยุติธรรมโดยอาศัยสภาพและความเหมาะสมต่าง ๆ ประกอบ

สมนึก ภัททิยธนี (2544: 3 - 4) ให้ความหมายของการวัดผลว่า การประเมินผลหมายถึง การตัดสิน หรือวินิจฉัยสิ่งต่างๆที่ได้จากการวัดผล โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนการประเมินทางการศึกษาหมายถึง การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยต่างๆที่ได้จากการผลทางการศึกษา โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ส่วนกรอนลันด์ (Gronlund, 1976 : 5-8) ให้ความหมายของการประเมินผลการศึกษาว่าการประเมินผลการศึกษาเป็นกระบวนการตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีระบบของผู้สอนในวัตถุประสงค์ของการสอนที่ตั้งไว้ และจะมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการวัดผล เพราะจะรวมถึงพฤติกรรมที่วัดได้และวัดไม่ได้ ร่วมกับการตัดสินใจของผู้สอน

จากการให้ความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การวินิจฉัย ตีราคา บ่งคุณค่าโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น บ่งว่า ดี-เลว เค้น-ด้อย โง่-ฉลาด พอ-ไม่พอ ผ่าน -ตก เป็นต้น หรือเป็นกระบวนการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลที่ได้มาประกอบในการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆ

ส่วนการประเมินทางการศึกษา (Educational Evaluation) หมายถึง กระบวนการนำข้อมูลต่างๆมาพิจารณาร่วมกัน แล้วตัดสินใจลงสรุป โดยการตีราคาและบ่งคุณค่าว่า เค้น – ด้อย ผ่าน – ไม่ผ่าน หรือหมายถึงการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สิ่งที่ถูกประเมินอาจเป็นผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร เป็นต้น แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผู้เรียน เพื่อตัดสินค่าของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่ละคน

ขณะเดียวกันพิชิต ฤทธิ์จรูญได้จำแนกประเภทของการประเมินผลออกมาเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ (2545: 14)

1) จำแนกตามวัตถุประสงค์ แบ่งเป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ

1) การประเมินผลก่อนเรียน (Pre- Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียนว่ามีความรู้เพียงพอที่จะเรียนต่อในรายวิชาใหม่หรือเนื้อหาใหม่ได้หรือไม่ ถ้าพบว่าความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอหรือไม่มีพฤติกรรมข้างต้นก่อนเรียน อาจารย์จะจัดให้มีการสอนปรับพื้นฐานจนผู้เรียนมีความรู้เพียงพอที่จะเรียนในเนื้อหาวิชาใหม่ได้ และการสอบก่อนเรียนไม่ใช่การสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test) เพราะอาจารย์ยังไม่ได้ทำการสอนในเนื้อหาเหล่านั้นมาก่อนแต่เป็นการสอนเพื่อวินิจฉัย(Diagnostic Test) ซึ่งนอกจากจะช่วยให้อาจารย์ทราบพื้นฐานของผู้เรียนแล้วยังช่วยให้ครูวางแผนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกวิธีการสอนและมอบหมายภาระงานการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดสำหรับการประเมินก่อนสอนเช่น(เกศตรชัย และหิม ,2545: 23) แบบทดสอบความพร้อม (Readiness Test) แบบทดสอบมาตรฐาน(Standard Test) แบบทดสอบความถนัด (Aptitude Test) แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-Tests) แบบสำรวจตนเอง (Self- report inventory) เทคนิคการสังเกตการณ์(Abservation Techniques) แบบทดสอบวินิจฉัยที่ครูสร้าง (Teacher – made Dianostic Test) แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นต้น

2) การประเมินผลระหว่างการเรียนหรือประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่เพียงใด หากพบว่ามีข้อบกพร่องในจุดประสงค์ใดก็หาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในจุดประสงค์นั้นๆโดยจัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน การประเมินผลระหว่างเรียนเป็นการสอบย่อย (Formative Test) ในเนื้อหาวิชาที่สอนเท่านั้น เพื่อตรวจสอบดูความก้าวหน้าของการเรียนว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ อันจะนำไปสู่การสอนซ่อมเสริมปรับปรุงการสอนของอาจารย์อีกด้วย และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดการประเมินผลระหว่างสอน (เกศตรชัย และหิม,2545: 24) เช่น แบบสอบถามที่ครูถาม (Teacher – made Test) แบบสอบถามประจำหน่วยหรือประจำบท (Unit Test) เทคนิคการสังเกตการณ์ (Observation Techniques)

แบบทดสอบวินิจฉัยทั่วไป (Published Diognostic Test) แบบทดสอบวินิจฉัยที่ครูสร้าง (Teacher – made diagnostic Test) แบบทดสอบมาตรฐาน(Standard Test) เป็นต้น

3) การประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีความรู้ทั้งสิ้นเท่าไร ควรตัดสินได้ – ตก ผ่าน – ไม่ผ่าน หรือควรได้เกรดอะไร เป็นต้น การประเมินผลรวมสรุป เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน การสอนของแต่ละวิชาอาจารย์จำเป็นต้องประเมินให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์ หากมีจุดประสงค์มากครูอาจต้องเลือกประเมินบางจุดประสงค์โดยการสุ่มเอาเฉพาะจุดประสงค์ที่สำคัญๆก็ได้ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลรวม (เกษตรชัย และหิม, 2545: 24) เช่น แบบทดสอบที่ครูสร้าง (Teacher – made Tests) แบบมาตราวัดภาคปฏิบัติ (Performance rating scales) การประเมินตามสภาพที่เป็นจริง (Authentic Assessment) การประเมินผลด้วยแฟ้มสะสมงานของนักเรียน (Student Portfolio Assessment) การสัมภาษณ์ปากเปล่า (Oral interview) แบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) แบบสอบถาม (Questionaire) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นต้น

2. จำแนกตามระบบการวัดผล แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Norm-referenced evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าของคุณลักษณะหรือพฤติกรรมโดยเปรียบเทียบกับผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันที่ทำข้อสอบฉบับเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจำแนกหรือจัดลำดับบุคคลในกลุ่มนั้น ๆ ตัวอย่างของการประเมินแบบอิงกลุ่ม เช่น การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษา การสอบเข้าทำงาน การสอบชิงทุนการศึกษา เป็นต้น การประเมินผลแบบอิงกลุ่มนี้(เกษตรชัย และหิม, 2545: 8)จะมีการแปลงคะแนนที่ได้จากการสอบวัดในแต่ละครั้งออกมาในรูปแบบคะแนนที่ใช้จัดลำดับที่ เพื่อความสะดวกในการบอกตำแหน่งของนักเรียนแต่ละคนภายในกลุ่ม เช่น แปลงเป็นคะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile Rank) แปลงเป็นคะแนนเดไซล์ (Decile Rank) แปลงเป็นคะแนนควอไทล์ (Quatile Rank) แปลงเป็นคะแนนทีปกติ (T- Score) แปลงเป็นและคะแนนสแตนไนน์ (Stannine) แปลงเป็นคะแนนซี (Z- Score) เป็นต้น

2) การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าของคุณลักษณะหรือพฤติกรรมโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ซึ่งเกณฑ์มีทั้งเกณฑ์ มาตรฐาน (Standard criteria) ที่มีอยู่ แล้วหรือเกณฑ์ที่ผู้ประเมินกำหนดขึ้น(Arbitrary criteria) ในทางปฏิบัติการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เกณฑ์จะหมายถึง กลุ่มพฤติกรรมตามจุดหมายในแต่ละบทหรือหน่วยการเรียน โดยทั่วไปนิยมใช้จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral objective) หรือกลุ่มของพฤติกรรม (Domain of behavioral)

การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อบ่งชี้สถานภาพของผู้เรียนแต่ละคนเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ทดสอบเพื่อตัดสินว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

หรือไม่และมากน้อยเพียงใดอันจะนำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนเมื่อผู้เรียนไม่สามารถทำข้อสอบได้ถึงเกณฑ์ ต้องมีการสอนซ่อมเสริมจนกว่าจะผ่านถึงเกณฑ์การประเมินแบบอิงเกณฑ์จึงเหมาะสำหรับการเรียนการสอนในห้องเรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจ การวินิจฉัยหรือการตีราคาสິงใดสิ่งหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการวัดเป็นหลัก เพื่อประเมินคุณภาพ ผลการวัดผลและประเมินผลจะถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นอยู่กับ การประเมินผลตามความเป็นจริง ซึ่งการวัดผลและประเมินผลนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กันกับกระบวนการเรียนการสอนโดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนการสอนกล่าวคือจุดมุ่งหมายของการสอน พฤติกรรมพื้นฐานของผู้เรียน การเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล และมีการปรับปรุงแก้ไขการวัดผลและประเมินผลอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับปรุงการวัดผลและประเมินผลให้ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและนอกจากนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่วัดผลและประเมินผลจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม กล่าวคือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความยุติธรรม มีความขยันอดทน มีความละเอียดถี่ถ้วนและมีความตรงต่อเวลา เป็นต้น เพื่อให้การวัดผลและประเมินผลดำเนินไปอย่างถูกต้องไม่เกิดปัญหาและได้ผลเป็นที่น่าเชื่อถือ

2.3.6.1 การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง

การวัดผลและประเมินผลโดยปกติจะใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เพื่อแสดงถึงความก้าวหน้าในการเรียนหรือพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียนในช่วงเวลาที่กำหนด และการใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือในการวัดผลและการประเมินผลนั้นจึงไม่ได้วัดสภาพเป็นจริงของผู้เรียน ไม่สามารถประเมินกระบวนการและผลผลิตที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงรวมทั้งไม่สามารถชี้ให้เห็นความก้าวหน้าในการเรียนหรือพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน อีกทั้งการวัดผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริงนั้นไม่ใช่เฉพาะแบบทดสอบเพียงอย่างเดียวในการวัด ควรจะใช้เครื่องมืออย่างอื่นหรือรูปแบบการประเมินแบบอื่นมาใช้ในการประเมิน ดังนั้นการวัดผลและการประเมินผลที่จะให้ครอบคลุมในทุกด้านนั้น ครูและผู้เรียนจะต้องร่วมกันประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง มากมายดังอารีย์ วชิรวรการ (2542 : 22) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงว่าการประเมินตามสภาพที่แท้จริง หมายถึง กระบวนการในการสังเกต บันทึก และรวบรวมข้อมูลจากวิธีการและผลที่นักเรียนทำ ซึ่งจะเป็นการประเมินที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน เน้นวัดที่การแสดงผลออก วัดกระบวนการวัดผลผลิตและแฟ้มสะสมงาน ในขณะที่ สมนึก ภัททิพณี (2544: 48) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลตามสภาพที่

แท้จริงว่าการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงหมายถึง กระบวนการในการสังเกต บันทึก และการรวบรวมข้อมูล จากวิธีการและผลงานของนักเรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อนักเรียนเหล่านั้น เป็นการประเมินผลที่เน้นการประเมินทักษะ การคิดที่สลับซับซ้อนในการทำงานของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงในการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ค้นพบและผู้ผลิตความรู้ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งเน้นพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

ดังนั้นการประเมินตามสภาพที่แท้จริงเป็นการประเมินที่ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลายวิธี ตลอดช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะตรวจสอบคุณภาพงานของนักเรียนหรือของโปรแกรมวิชา การประเมินดังกล่าวนี้ต้องอาศัยหลักการที่ว่านักเรียนต้องมีการลงมือกระทำหรือปฏิบัติหรือแสดงออก เพื่อให้เห็นถึงความเข้าใจและแสดงออกถึงทักษะจากเรียนรู้ ตลอดจนการแสดงถึงกระบวนการหรือวิธีการที่นักเรียนใช้ (Mitchell, 1992; Backer, 1999 อ้างถึงใน เกษตรชัย และหิม, 2545:33)

หลักการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงมีหลักเกณฑ์ดังนี้(เกษตรชัย และหิม, 2545:35-36) 1) ต้องสามารถผนึกเข้าไปกับหลักสูตรที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ 2) ขึ้นมาโดยความรู้ที่เด็กมีพัฒนาการและเรียนรู้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ 3) ดำเนินการตลอดเวลาและสะสมมาจากการสังเกตพฤติกรรมหลายด้าน และตัวอย่างชิ้นงาน ผลงานของนักศึกษา 4) แสดงออกถึงการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน และ 5) เกิดความเชื่อถือและไว้วางใจต่อผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเพื่อนนักเรียนและผู้ปกครอง

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงคือ 1) เป็นการประเมินที่ทำการไปพร้อมๆกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถกระทำได้ตลอดเวลาในทุกสถานการณ์ ทั้งที่โรงเรียนและชุมชน 2) ยึดพฤติกรรมแสดงออกของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงออกมาจริงๆ 3) ให้ความสำคัญในการพัฒนาจุดเด่นของนักเรียน 4) เน้นการพัฒนาการเรียนและการประเมินตนเอง 5) ตั้งอยู่บนพื้นฐานเหตุการณ์ในชีวิตจริง รวมทั้งการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง 6) ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย มีการเก็บข้อมูลระหว่างปฏิบัติในทุกๆด้าน ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง เหมือนกับการแข่งขันกีฬาเป็นฤดูกาลที่มีการเก็บคะแนนสะสมตลอดฤดูกาล ไม่ใช่แบบแพ้ตัดออก 7) เน้นคุณภาพของผลงานที่นักเรียนสร้างขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ ความสามารถหลายๆด้านของนักเรียน 8) เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูง (ทักษะการคิดซับซ้อน) เช่นการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ เป็นต้น 9) ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน และให้

นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน ไม่เครียด และ10) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง

การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงเป็นการประเมินที่เป็นระบบ เป็นกระบวนการ และสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธีดังนี้ (เกษตรชัย และหิม, 2545:37) 1) การสังเกต ซึ่งสามารถทำได้ทุกสถานการณ์ อาจจะมีหรือไม่มีเครื่องมือในการสังเกตก็ได้ 2) การสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการตั้งคำถามอย่างง่าย ๆ สามารถสัมภาษณ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 3) บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง ด้วยการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับนักเรียนในด้านความรู้ ความสามารถและการแสดงออกในลักษณะต่างๆ 4) แบบทดสอบวัดความสามารถจริง ด้วยการตั้งคำถามเกี่ยวกับกานำความรู้ไปใช้หรือสร้างความรู้ใหม่จากความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เดิมจากสถานการณ์จำลองที่คล้ายคลึง หรือเลียนแบบสภาพจริง 5) การรายงานตนเอง ด้วยการให้นักเรียนสามารถพูดหรือเขียนบรรยายความรู้สึนึกคิด ความเข้าใจ ความต้องการ วิธีการและผลงานของนักเรียน 6) แฟ้มสะสมงาน เป็นตัวอย่างผลงานที่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบในช่วงหนึ่ง เพื่อเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ ความสนใจ ความถนัด ความพยายาม ความก้าวหน้า ความสำเร็จ เป็นต้น

ทักษะที่ควรใช้ในการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงมีดังนี้ (สมศักดิ์ ภูภาดาพรรณ, 2544 : 104) 1) ทักษะด้านความรู้ (Knowledge Skills) คือ มีความรู้ในวิชาที่เรียน สามารถใช้ความรู้ภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติ สามารถระบุ วัด จัดระบบ และสื่อความรู้ได้ทั้งการพูด การเขียน และมีความซาบซึ้งในทักษะที่จำเป็นในการวิจัย เป็นต้น 2) ทักษะด้านความคิด (Thinking Skills) คือ สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดอย่างอิสระ คิดอย่างสร้างสรรค์และจินตนาการ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง สามารถประเมินตนเองตามความเป็นจริง และสามารถหาวิธีแก้ปัญหาได้ เป็นต้น 3) ทักษะส่วนบุคคล (Personal Skills) คือสามารถและต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถวางแผนและสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายทั้งเรื่องส่วนตัวและวิชาชีพ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ เป็นต้น 4) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Attributes) คือมีความอดทนและซื่อสัตย์ รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ฯลฯ เป็นต้น และ 5) ทักษะภาคปฏิบัติ (Practical skills) คือสามารถรวบรวม สัมพันธ์ แสดง วิเคราะห์และรายงานผลการศึกษาค้นคว้าได้ สามารถประยุกต์ผลการทดลองสู่สถานการณ์ใหม่ได้ และสามารถทดสอบสมมติฐานการทดลองได้ ฯลฯ เป็นต้น

2.4 เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique) ซึ่งในหัวข้อนี้จะได้นำเสนอในเรื่องต่อไปนี 1) ประวัติความเป็นมา 2) ความหมายของเทคนิคเดลฟาย 3) ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย 4) เทคนิคเดลฟายกับปัญหาที่ควรวิจัย 5) หลักการและกระบวนการวิจัย

แบบเดลฟาย 6) ผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยตามเทคนิคเดลฟาย 7) สถิติที่ใช้ในการวิจัยแบบเดลฟาย 8) ข้อดี-ข้อจำกัดของการวิจัยแบบเดลฟาย สำหรับรายละเอียดจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

2.4.1 ประวัติความเป็นมา

เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) มีแนวความคิดพื้นฐานมาจากสุภายิตที่ว่า “หลายหัวดีกว่าหัวเดียว” เดลฟาย (Delphi) เป็นชื่อของเมืองในประเทศกรีกที่มีวิหารอพอลโลตั้งอยู่วิหารดังกล่าวเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้แสวงโชคมักจะเดินเข้ามาเพื่อขอทำนายเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคต (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537 : 172) ในระยะแรกเทคนิคเดลฟายถูกนำมาใช้ด้านการทหารมากกว่าด้านอื่นๆ

ปี พ.ศ. 2495 เทคนิคเดลฟายได้เริ่มขึ้นอย่างมีระบบ โดยกองทัพอากาศอเมริกันใช้ในการศึกษาและวิจัยสิ่งต่าง ๆ แต่ได้ถูกปิดเป็นความลับมาตลอด เพิ่งได้รับการเปิดเผยครั้งแรกในปีพ.ศ.2505 หลังจากกองทัพอากาศอเมริกันใช้มาแล้วถึง 10 ปี (เกษม บุญอ่อน, 2522: 26) เทคนิคนี้ได้รับการเปิดเผยครั้งแรก โดยโอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน ดัลคีย์ (Norman Dalkey) นักวิจัยของบริษัทแรนด์ (RAND Corporation) ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟายมาใช้และเขียนบทความ เรื่อง “An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Experts” ซึ่งตีพิมพ์ลงในวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน พ.ศ. 2506 อันเป็นการกระจายเรื่องราวเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟายออกไปอย่างกว้างขวางและได้รับความนิยมนอย่างรวดเร็ว (ประยูร ศรีประสาธน์, 2523 : 50) โดยมีการนำไปใช้ในสาขาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการศึกษา การสาธารณสุข การคมนาคมขนส่ง การตลาด การประชาสัมพันธ์ การโฆษณา และกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับประเทศไทยได้เริ่มใช้เทคนิคเดลฟาย เมื่อประมาณ 15-16 ปีที่ผ่านมา โดยใช้มากที่สุดสำหรับการคาดการณ์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการกำหนดนโยบาย (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537 : 172)

2.4.2 ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

จัวร์ พิล (Jury Pill, 1971 : 58) กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า เป็นวิธีการที่นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาใช้อย่างมีระบบวิธีสปี จูเนียร์ อัลเฟรด (Alfred, Rasp Jr., 1973 : 29) อธิบายถึงเทคนิคเดลฟายว่าเป็นเทคนิคของการรวบรวมการพิจารณาตัดสินที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจแต่เดิมที่ต้องขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หรือความคิดเห็นของกลุ่ม หรือมติที่ประชุมคาร์เวีย บี. แอนเดอร์สัน (Carvia B. Anderson, 1975 : 121) ให้ทัศนะว่าเทคนิคเดลฟาย คือ เป็นวิธีการระดมความคิดเห็นที่สอดคล้องของกลุ่ม เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข และหาความเชื่อมั่นในการทำนายเกี่ยวกับอนาคต

เกษม บุญอ่อน (2522 : 26-27) ได้กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า “เป็นวิธีที่มีระบบซึ่งใช้ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ เป็นความคิดเห็นจากตัวเขาเอง โดยมิได้

คำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่นเลย” นาดยา บิลันธนานนท์ (2526 : 139) กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า วิธีนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังเรื่องอนาคตจากบุคคลที่เราเห็นว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งจากความหมายของเทคนิคเดลฟายที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นวิธีการที่ใช้ในการทำนายเหตุการณ์ หรือความเป็นไปได้ ในอนาคต ที่เกี่ยวกับเวลา ปริมาณ และหรือสภาพที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น

2. เป็นวิธีการนำความคิดเห็นที่สอดคล้องมาสรุป และคาดการณ์ ในอนาคต

3. เป็นวิธีการที่ต้องอาศัยการร่วมกันแสดงความคิดเห็น หรือการระดมความคิดของผู้เชี่ยวชาญที่รอบรู้ในเรื่องนั้น

2.4.3 ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย

สำหรับลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย ซึ่งนักวิชาการได้มีทัศนะดังต่อไปนี้

ปราณี ทองคำ (2529 : 28) ได้อธิบายว่า ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้

1. เป็นการมุ่งเสาะหาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสอบถาม ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจำเป็นต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยสอบถามและกำหนดไว้แต่ละขั้นตอน

2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมในการวิจัยที่ได้รับเลือก ไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ และไม่ทราบว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญบ้างนอกจากผู้วิจัย ทั้งนี้ เป็นการขจัดอิทธิพล หรือผลกระทบของกลุ่ม หรืออิทธิพลของลักษณะเด่นของผู้เชี่ยวชาญบางคนที่จะส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ

3. เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบแบบสอบถามด้วยความคิดเห็นที่กล้ากรองอย่างละเอียด รอบคอบ และเพื่อให้คำตอบที่ได้รับมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันยิ่งขึ้น จึงมีการถามย้ำความเห็นหลายรอบด้วยกัน ซึ่งโดยปกติจะถาม 3-4 รอบ พิล (Pill, 1971: 57) ได้ให้ทัศนะที่เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟายดังนี้

3.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมในการวิจัยจะไม่ทราบเลยว่า มีผู้ใดบ้างที่ร่วมอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนี้ สำหรับเหตุผลที่ต้องทำเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการขจัดอิทธิพลของกลุ่ม หรืออิทธิพลของลักษณะเด่นของผู้เชี่ยวชาญบางคนที่จะส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ ดังนั้น ในการวิจัยโดยใช้เทคนิคนี้ จึงมักใช้แบบสอบถามหรือวิธีการสื่อสารอื่น

ๆ ที่ช่วยให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดไม่ต้องมาเผชิญหน้ากัน และเพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ จึงต้องมีการใช้แบบสอบถามซ้ำหลาย ๆ รอบ

3.2 ในแต่ละรอบของแบบสอบถามที่ส่งกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนนั้น ผู้วิจัยจะแสดงผลสรุปของคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและคำตอบของผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ เองในรอบก่อนเอาไว้ด้วย เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้ทราบว่าคุณค่าความคิดเห็นของเขาเป็นอย่างไร แตกต่างกับความคิดเห็นของคนอื่นหรือไม่อย่างไร

3.3 เป็นกระบวนการที่ใช้วิธีการทางสถิติเข้ามาช่วยในการจำกัดวงคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นการลดการกระจายของคำตอบของผู้เชี่ยวชาญ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้น และนอกจากนั้นยังใช้สถิติเข้าช่วยในการยืนยันว่า ความคิดเห็นในคำตอบรอบสุดท้ายของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้นเป็นตัวแทนของความคิดเห็นของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มด้วย

จากลักษณะทั่วไปที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ดังนี้

1. เป็นกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นด้วยแบบสอบถาม
2. ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนไม่ต้องเผชิญหน้ากัน เพื่ออิสระในการแสดงความคิดเห็น
3. มีการถ่วงดุลความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเดิม ด้วยถามซ้ำหลาย ๆ รอบและมีใช้วิธีการทางสถิติเข้ามาช่วยในการจำกัดวงคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้น

2.4.4 เทคนิคเดลฟายกับปัญหาที่ควรวิจัย (The Delphi Technique)

จัตต์ (Judd, 1971:156) ได้กล่าวถึงการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายว่า “เมื่อไรก็ตามที่ต้องการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือที่เห็นว่าสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างจุดมุ่งหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เมื่อนั้นควรใช้การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย และการศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟายนั้นยังอาจให้ประโยชน์ในการหาคำนิยามที่สอดคล้องกัน”

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2535 : 61) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะของปัญหาที่ควรใช้การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายไว้ดังนี้

- 1) ควรเป็นประเด็นปัญหาอันจะนำไปสู่การวางนโยบาย หรือคาดการณ์อนาคตรวมทั้งการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ

2) ควรเป็นประเด็นปัญหาที่มุ่งหาความเห็นที่สอดคล้องต้องกัน เพื่อแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนกันทั้งในเชิง โครงสร้าง และการปฏิบัติงาน หรือเพื่อสรุปเป็นหลักการ แนวคิดร่วมกัน

2.4.5 หลักการและกระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย

สำหรับหลักการและกระบวนการวิจัยแบบเดลฟายมีนักวิชาการให้ทัศนะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

นาตยา ปิลันธนานท์ (2526 : 140) ได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

1. ต้องมีผู้ประสานงานทำการหยังเสียงผู้เชี่ยวชาญที่เต็มใจจะมาร่วมงาน และชี้แจงการดำเนินงานให้ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น ได้ทราบ ซึ่งอาจใช้วิธีการส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ก็ได้โดยทั่วไปผู้เชี่ยวชาญตามแนวทางการวิจัยแบบเดลฟาย มักไม่รู้จักผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ หรือบางคนไม่รู้ด้วยซ้ำว่าใครส่งจดหมาย หรือแบบสอบถามไปให้เขา ในระหว่างการหยังเสียงสรรหาผู้ร่วมงานนี้สิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญทราบ คือ ผู้ประสานงานจะบอกผู้เชี่ยวชาญว่าผลการหยังเสียงสรรหาเป็นอย่างไร

2. คำถามหรือแบบสอบถามอย่างเดียวกันนี้อาจส่งไปให้กับผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ ครั้งอย่างไรก็ตามหลังจากที่ส่งไปครั้งแรกแล้วผู้เชี่ยวชาญอาจได้รับทราบเกี่ยวกับชาวเสียงของครั้งก่อนก็ได้ ผู้ประสานงานต้องแจ้งให้ผู้เชี่ยวชาญทราบว่าผลการพยากรณ์โดยเฉลี่ยของที่แล้วมาเป็นอย่างไร ผู้ประสานงานอาจให้ผู้ให้ข้อคิดเห็นที่เด่น ๆ บอกถึงสาเหตุที่เขามีความคิดเห็นเช่นนั้น ซึ่งเหตุผลเหล่านี้อาจรายงานไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้

3. ผู้เชี่ยวชาญมีอิสระที่จะปรับปรุงแก้ไขข้อคิดเห็นของตนตามที่ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่เห็นพ้อง หรืออาจคงข้อคิดเห็นดั้งเดิมของตนไว้ก็ได้ ซึ่งไม่มีผู้เชี่ยวชาญคนใดทราบ นอกจากผู้ประสานงานเท่านั้น

ผลการหยังเสียงเดลฟายจะมีการพยากรณ์หรือสรุปความเห็นที่มีความสอดคล้องกันไม่ได้เป็นผลที่มาจากการคล้อยตามผู้นำหรือตามปรากฏการณ์ของสังคมอื่น ๆ การหยังเสียงในเดลฟายนี้ความคิดเห็นสำหรับผู้ที่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมากนักย่อมมีน้ำหนักความสำคัญเท่ากับผู้ที่ชอบแสดงความคิดเห็นเช่นกัน และปัจจุบันนี้มุ่งที่จะศึกษาความแตกต่างของความคิดเห็นด้วยสำหรับการใช้แบบสอบถามที่ถามผู้เชี่ยวชาญนั้นเพื่อความแน่นอนของคำตอบ จึงมีการถามย้ำความเห็นหลาย ๆ รอบ ดังที่ เกษม บุญอ่อน (2522 : 27) กล่าวว่า “โดยทั่วไปแล้วมักจะถามกัน 4 รอบ” โดยมีลำดับขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้ (ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น, 2532 : 102-103)

1. เริ่มต้นด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่จะทำวิจัย และใช้ชุดของแบบสอบถาม (Questionnaire Series) เนื่องจากเทคนิคเดลฟายนี้เป็น

กระบวนการวิจัยที่ใช้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก ดังนั้น เพื่อให้ความคิดเห็นที่ถูกต้องแน่นอน จึงต้องมีการถามย้ำกันหลายครั้ง

2. การใช้แบบสอบถาม มีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

2.1 แบบสอบถามรอบที่ 1 จะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัย หลังจากได้กำหนดกรอบ (Frame) ของการวิจัย ด้วยการศึกษาเอกสาร บทความที่เกี่ยวข้อง หรือจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน ทั้งนี้ คำถามในรอบนี้จึงมักเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้าง ๆ ในกรอบที่กำหนด

2.2 แบบสอบถามรอบที่ 2 เป็นขั้นตอนที่สำคัญและยาวมากที่สุดของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย จะต้องนำข้อมูลที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญทุกคน ในแบบสอบถามปลายเปิดรอบแรกเข้าด้วยกัน ตัดข้อความที่ซ้ำกัน หรือตัดข้อความที่เกินไปจากกรอบของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ออกไป แล้วรวมข้อความเข้าด้วยกัน ด้วยถ้อยคำที่ครอบคลุมข้อความทั้งหมด แต่ต้องคงความหมายเดิมของผู้เชี่ยวชาญไว้ด้วย ซึ่งข้อความที่รวบรวมมาให้อยู่ในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า มีระดับสเกล 1-5 และจะเน้นการจัดลำดับความสำคัญ หรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์

2.3 แบบสอบถามรอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่เหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่จะเพิ่มค่าฐานนิยม (Mode) ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อความ เพื่อรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญร่วมได้รับทราบความคิดเห็นของกลุ่ม รวมทั้งตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความหมาย หรือความแตกต่างของคำตอบของตนในรอบนี้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงคำตอบของตนให้เข้ามาอยู่ในพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน แต่หากคำตอบเดิมอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ผู้เชี่ยวชาญจะต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย

2.4 แบบสอบถามรอบที่ 4 แบบสอบถามในรอบนี้มีลักษณะเช่นเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 3 แต่ใช้ผลการวิเคราะห์ในรอบนี้เพื่อการพิจารณาเสนอผลการวิจัย

3. ในการใช้แบบสอบถามบางกรณีอาจจะใช้เพียง 2-3 รอบก็ได้ เมื่อเห็นว่าใน 3 รอบที่ผ่านนั้น มีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญร่วมมีความแตกต่างกันน้อยมาก สำหรับแบบสอบถามรอบที่ 4 ก็สามารถจะยุติลงได้ (ปราณี ทองคำ, 2529 : 30) ซึ่งสอดคล้องกับที่สมบูรณ์ ดันยะ (2524 : 13) ได้กล่าวไว้ว่า “ในบางกรณีอาจจะใช้แบบสอบถามเพียง 2-3 รอบเท่านั้น เมื่อเห็นว่ารอบที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสามารถลงมติหรือจัดลำดับความสำคัญได้ และในรอบที่ 2 หรือ

รอบที่ 3 คำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมพบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก หรือค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบมาก เมื่อเป็นเช่นนั้นกระบวนการวิจัยก็สามารถยุติลงได้”

จากทัศนะของนักวิชาการที่เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย สามารถสรุปขั้นตอนได้ดังต่อไปนี้

1. เลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมในเรื่องที่จะทำวิจัย
2. ใช้ชุดของแบบสอบถาม (Questionnaire Series) ใน 3-4 รอบ

ดังนี้

รอบที่ 1 จะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัย โดยใช้คำถามคำถามแบบปลายเปิด

รอบที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่อยู่ในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

รอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่อยู่ในลักษณะเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่จะเพิ่มค่าทางสถิติเข้ามาช่วย ประกอบด้วย ค่าฐานนิยม (Mode) ค่ามัชฌิมฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

รอบที่ 4 เป็นแบบสอบถามที่เหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 3 และสำหรับรอบที่ 4 อาจจะไม่มีก็ได้ เมื่อเห็นว่าคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก หรือค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบมาก

2.4.6 ผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยตามเทคนิคเดลฟาย

สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการวิจัยตามแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การเลือกผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ เพราะผลการวิจัยจะถูกต้อง เชื่อถือได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (ไพศาล หวังพานิช, 2531 : 360) และ (เกษม บุญอ่อน, 2522 : 28) ผู้เชี่ยวชาญจึงควรเป็นผู้รอบรู้และรู้ลึก (Experts) ในประเด็นที่ศึกษาอย่างจริงจัง หรืออาจเป็นผู้ที่ศึกษาในเรื่องนั้น ๆ มาเป็นเวลานาน เป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ หรือมีประสบการณ์โดยตรงในประเด็นที่ศึกษา (ชนิตา รัชภัทเมือง, 2528 : 92)

สุภาพ วาดเขียน (2525 : 39-40) กล่าวถึงผู้เชี่ยวชาญว่า “เป็นผู้ที่มีทักษะหรือที่เคยลงมือปฏิบัติงานใด ๆ จนได้รับผลดีเป็นที่ประจักษ์ หรือเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝน มีความรู้ ความชำนาญเป็นเลิศในสาขานั้น ๆ หรือเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นพิเศษในสาขาวิชาที่เขาสนใจ” ซึ่งสอดคล้องกับ นอร์แมน คัลคีย์ (Norman Dalkey, 1967) ที่ได้กล่าวว่า “ผู้เชี่ยวชาญนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นพิเศษในสาขาที่เขาสนใจ” และพจนานุกรมของเว็บสเตอร์ (Webster’s Dictionary, 1980 : 645) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญ (Experts) ว่า เป็นบุคคลที่ได้รับการฝึกฝน มีทักษะและความรู้เป็นเลิศในสาขานั้น ส่วน พิล (Pill, 1971 : 58) ได้ระบุไว้ว่า “ผู้เชี่ยวชาญอาจจะหมายความรวมถึงทุก ๆ

คน ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการได้ เช่น อาจจะหมายความว่าไปถึงผู้บริโภครั่วไป ในกรณีที่ผู้วิจัยต้องการค้นหาโครงสร้างของความต้องการของผู้บริโภคก็ได้

ดังนั้น การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญร่วมนั้น จึงควรกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดสรรกลุ่มคนที่เข้าร่วมการวิจัย และในการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำเป็นต้องพิจารณากันอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมและสมบูรณ์ ดังที่ สมบูรณ์ตันยะ (2524: 14) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “ผู้วิจัยควรพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผู้ที่มีความรอบรู้ และหรือสามารถให้ข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการได้อย่างแท้จริง นอกจากนั้นสิ่งสำคัญอีกประการ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมในการวิจัย เพราะถ้าผู้เชี่ยวชาญไม่ได้ให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจแล้ว ข้อมูลที่ได้รับกลับมาก็เชื่อมั่นไม่ได้ว่าจะถูกต้องมากนักเพียงใด ดังนั้น ภารกิจประการหนึ่งของผู้วิจัย คือการพยายามหาทางทำให้ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกให้ความร่วมมือในการวิจัยด้วยความเต็มใจ”

ส่วน จุมพล พูลภัทรชีวิน (2528 : 37) ได้ให้ทัศนะว่า “การเลือกผู้เชี่ยวชาญเป็นเรื่องที่สำคัญมากของการวิจัยอนาคต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอนาคตมักมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วกระทันหัน ทำให้เตรียมตัวไม่ทัน เป็นต้น และสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง บุคคลที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงที่เราปฏิเสธไม่ได้ก็คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง ซึ่งอาจหมายความว่ารวมถึงกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มผู้มีอำนาจ ผู้ที่รู้เรื่องดีและผู้ที่เป็นผู้นำ”

การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจึงมีลักษณะแบบเจาะจงเลือกมากกว่าสุ่ม และถ้ามีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงองค์การ หน่วยงาน หรือสังคมที่กำลังศึกษาอยู่จะต้องมีเทคนิค หรือยุทธวิธีในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้เกิดผลจริง ๆ ซึ่งควรเลือก ดังนี้

- 1) ผู้บริหารในหน่วยงาน
- 2) ผู้ที่มีศักยภาพจะเป็นผู้บริหาร
- 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญของเรา และ
- 4) กลุ่มนักวิชาการของหน่วยงาน ทั้งจากภายในและภายนอก

หน่วยงาน อาจรวมถึงผู้ให้บริการด้วย (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530 : 38)

แต่อย่างไรก็ตามในการเลือกผู้เชี่ยวชาญไม่ใช่พิจารณาเฉพาะแต่คุณภาพของผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่มีผลต่อข้อมูลที่ได้ และจำนวนของผู้เชี่ยวชาญก็ยังมีส่วนสำคัญเช่นกัน ดังที่วันเดชพิชัย (2527 : 117) กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อมั่นของเทคนิคเดลฟาย ยิ่งสูงขึ้น ถ้าสามารถพิจารณาคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วม โครงการอย่างละเอียด รอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้ที่เหมาะสมจริงๆ สำหรับจำนวนของผู้เชี่ยวชาญนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ คือ ถ้าเป็นกลุ่มเอกพันธ์ ใช้ผู้เชี่ยวชาญเพียง 10-15 คน ก็จะได้ความเชื่อมั่นสูงขึ้นแล้ว แต่ถ้าเป็นกลุ่มวิวิธพันธ์ อาจจะต้องใช้

ผู้เชี่ยวชาญไม่น้อยกว่า 30 คน จึงจะได้ความเชื่อมั่นสูงพอ” ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ชนิตา รัชกุลพลเมือง (2528 : 93) ว่า จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยขึ้นอยู่กับลักษณะกลุ่มและประเด็นที่ศึกษา หากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเป็นเอกพจน์ (Homogeneous Group) อาจใช้เพียง 10-15 คน แต่ถ้ากลุ่มมีความแตกต่างกัน มีลักษณะอเนกพจน์ (Heterogeneous Group) อาจต้องใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนมาก

ความเชื่อมั่นของเทคนิคเดลฟายิ่งสูงขึ้นหากสามารถพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมโครงการอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้ที่เหมาะสมจริงๆ สำหรับจำนวนผู้ทรงคุณวุฒินั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ถ้าเป็นกลุ่มเอกพจน์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพียง 10 -15 คน ก็จะได้ความเชื่อมั่นสูงแล้ว แต่ถ้าเป็นกลุ่มวิวิธพจน์ อาจจะต้องใช้ผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 30 คน จึงจะได้ความเชื่อมั่นที่สูงพอ (วัน เดชพิชัย, 2527 : 117 อ้างใน บุญเจริญ บำรุงชู 2536 : 47)

ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วาโร เฟ็งสวัสต์ดี (2543 : 31) ที่ได้กล่าวถึงจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ ดังที่ โทมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิที่จะใช้ในการวิจัย และค่าการเปลี่ยนแปลงของความคลาดเคลื่อนในการประชุมประจำปีที่ California Junior College Association พ.ศ. 2514 พบว่า เมื่อใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 17 คน ขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะน้อยมาก แต่ถ้าเมื่อมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเอกพจน์ (Homogeneity) สูง จะใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 -15 ก็พอ

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิและความคลาดเคลื่อนเมื่อใช้เทคนิคเดลฟาย

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ (Panel size)	การลดลงของความ คลาดเคลื่อน (Error-reduction)	ความคลาดเคลื่อนลดลง (Net-change)
1-5	1.20-0.70	0.50
5-9	0.70- 0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

ที่มา : วาโร เฟ็งสวัสต์ดี (2543 : 31)

จากตาราง 5 พบว่าเมื่อจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป ความคลาดเคลื่อนจะลดลงน้อยมาก และจะลงอย่างคงที่ประมาณ 0.02 ดังนั้น การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ควรใช้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป

2.4.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัยแบบเดลฟาย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัยแบบเดลฟายนั้น เกษม บุญอ่อน, (2522 : 27) กล่าวสรุปไว้ว่า โดยทั่วไปมักใช้ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) และณัฐภา สรรพศรี (2525 : 24) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “สถิติที่นำมาใช้คือ สถิติที่เกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Central Tendency) ได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัชยฐาน (Median) หรือค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อแสดงตำแหน่งของความคิดเห็นเนื่องจากมาตราที่ใช้กับคำถามมีเพียงเล็กน้อย ดังนั้นการใช้ค่าเฉลี่ยจึงไม่เหมาะสม จะมีการใช้มัธยฐานมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกรณีที่จะพยายามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเวลา ปริมาณ หรือสภาพการณ์ในอนาคต จึงมักใช้มัธยฐาน หรือค่านิยม”

จากการที่กล่าวมาเกี่ยวกับสถิติที่ใช้ในการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย สามารถสรุปได้ว่า สถิติที่มักใช้ในการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ มัชยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับสถิติเหล่านี้มีในบทที่ 3

2.4.8 ข้อดี-ข้อจำกัดของการวิจัยแบบเดลฟาย

การวิจัยทุกชนิดย่อมมีจุดเด่นและจุดด้อยอยู่เสมอ เช่นเดียวกันกับการวิจัยแบบเดลฟาย ย่อมมีข้อดี-ข้อจำกัด ดังต่อไปนี้

ข้อดี

1. สามารถใช้ในการรวบรวมและหาความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้ โดยไม่ต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นการสิ้นเปลือง
2. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอื่น
3. เนื่องจากการถามซ้ำหลายรอบ คำตอบที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ จึงได้รับการกลั่นกรองอย่างละเอียดรอบคอบ ช่วยให้ความเชื่อมั่นของข้อมูลสูง
4. เทคนิคเดลฟาย สามารถรับข้อมูลจากคนจำนวนมาก โดยไม่มีข้อจำกัดทางสภาพภูมิศาสตร์
5. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต่ำ
6. เป็นวิธีการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง (ปราณี ทองคำ, 2529 : 23) และ (ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น, 2532 : 104-105)

สำหรับ สุรพันธ์ ยนต์ทอง (2533 : 180) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของการวิจัยแบบเดลฟาย เพิ่มเติมดังนี้

1. เป็นการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มที่ได้คัดเลือกมาเพื่อการนี้ โดยเฉพาะ
2. ความคิดเห็นที่นำเสนอแต่ละอย่างต้องมีเหตุผลสนับสนุน
3. สามารถทำซ้ำหลายครั้งได้ การทำเช่นนี้ทำให้ความคิดเห็นของกลุ่มอยู่ในทิศทางเดียวกัน
4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานในกลุ่ม ปรับปรุงความคิดเห็นเมื่อแรกเริ่ม โดยอาศัยผลที่ได้จากการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ร่วมงานอื่นๆ ในกลุ่ม
5. เป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความคิดเห็นที่เป็นเอกฉันท์
6. ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มาให้กับผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนของสถานศึกษา

7. สามารถบอกถึงแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายและการป้องกัน

ข้อจำกัด

1. การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญเป็นส่วนสำคัญของเทคนิคเดลฟาย และความเชื่อถือของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายขึ้นอยู่กับผู้เชี่ยวชาญร่วมในการวิจัย แต่ในทางความเป็นจริงผู้เชี่ยวชาญที่รอบรู้และรู้ลึกในเรื่องที่ศึกษาวิจัยกลับมีน้อย ซึ่งบางครั้งถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง จึงทำให้การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญอาจจะไม่ได้ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่ต้องการอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้รับผิดพลาดไปด้วย
2. สำหรับการถามซ้ำหลาย ๆ รอบ ตามกระบวนการวิจัยนั้น อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความเบื่อหน่ายไม่เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือ ซึ่งจะมีผลต่อความเชื่อถือของข้อมูลได้ (ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น, 2532 : 105) (ปราณี ทองคำ, 2529 : 34) (ไพศาล หวังพานิช, 2531 : 364) และ(สมบุญรณ์ ต้นยะ, 2524 : 13)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มานิต บุญประเสริฐ และคณะ (2549 : 174 -176) ได้เสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ดังนี้

- 1) พัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง สถาบันอุดมศึกษาต้องการอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ ยิ่งรัฐขยายสถาบันอุดมศึกษามากขึ้นเท่าใด สถาบันอุดมศึกษาต้องมีอาจารย์และผู้บริหารที่มีความสามารถมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น รัฐควรวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับโครงการให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ที่มีผลการเรียน

ดีเด่นที่ต้องการศึกษาต่อระดับสูง ทุนนักวิจัยรุ่นเยาว์ และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตของชาติ

2) กระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีการสร้างเครื่องมือกระบวนการติดตามประเมินผลผู้บริหาร เพื่อให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และได้ผู้บริหารที่มีความสามารถอยู่ในระบบ ส่งเสริมและเผยแพร่การบริหารทั้งการสอน การวิจัย การพัฒนาบุคลากรที่จัดเป็นวิธีการปฏิบัติที่ดี เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันและเป็นกรณีศึกษา

3) มีแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย ซึ่งถือเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาไทยให้มีความเข้มแข็งทันสมัย เนื่องจากอุดมศึกษาเป็นแหล่งสร้างสรรค์ปัญญา ทั้งผู้บริหารและคณาจารย์จำเป็นต้องมีเครื่องอำนวยความสะดวก เข้าถึงแหล่งค้นคว้าในสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อติดตามความก้าวหน้าของสาขาวิชาชีพต่างๆ จึงควรมีโครงการวิจัยเพื่อสำรวจการใช้คอมพิวเตอร์สารสนเทศในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งการสอน การวิจัยและการบริหาร เพื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

4) ใช้เครือข่ายกลุ่มสถาบันที่มีอยู่ ให้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เข้มแข็ง และดำเนินการเชิงรุก ซึ่งถือเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารระดับสูงในสถาบันอุดมศึกษารูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้บริหารที่อยู่ในตำแหน่งได้ลงมือปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยในระยะแรกควรจัดสรรงบประมาณเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาแต่ละกลุ่มในรูปของโครงการต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาระบบข้อมูลสถาบันอุดมศึกษา โครงการวิจัยสถาบันอุดมศึกษาที่มีตัวอย่างการบริหารจัดการที่ดี โครงการร่วมมือสาขาวิชา รวมทั้งควรมีโครงการศึกษาวิจัยรูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาทั้งสิ้นแห่ง ทั้งการวิจัย การเรียนการสอน และการบริหาร เพื่อให้การอุดมศึกษาของชาติมีความเข้มแข็งต่อไป

5) จัดทำโครงการวิจัยเชิงนโยบายเรื่องการกำหนดบทบาทของกลุ่มสถาบันแต่ละกลุ่มให้ชัดเจนไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีความเป็นเลิศในเส้นทางของตนเอง และสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

6) ศึกษาแบบจำลองการจัดตั้งหน่วยงานหรือสถาบันเพื่อการพัฒนาผู้นำอุดมศึกษาไทย เพื่อจัดหลักสูตรพัฒนาการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความจำเป็น เป็นแหล่งข้อมูลและรวบรวมทรัพยากรบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการวิจัย การสอน และการบริหารจัดการอุดมศึกษา รวมทั้งความร่วมมือกับต่างประเทศ

7) จัดทำโครงการส่งเสริมให้ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาทั้งรัฐและเอกชนผลิตงานเขียนเกี่ยวกับการบริหารมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรม เป้าหมาย และความคาดหวังที่แตกต่างกัน จะทำให้มีเอกสารกรณีศึกษาทางการอุดมศึกษาไทย

เพิ่มขึ้น นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารที่ได้ศึกษาแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ต่อโครงการบัณฑิตศึกษา ในด้านการมีตำราบนพื้นฐานความรู้ของสังคมไทย เนื่องจากในปัจจุบันการศึกษาระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษาไทยยังใช้ตำราต่างประเทศเป็นหลัก

มะลิวัลย์ ยุติธรรมและคณะ (2543, อ้างถึงในกังวาน ยอดวิศิษฐ์ศักดิ์ และคณะ, 2546 : 9) ได้สรุปไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญโดยมีเป้าหมายหลักคือ การผลิตบุคลากรตามนโยบายและแนวคิดในการพัฒนาและปรับปรุง จวบจนปัจจุบันระบบอุดมศึกษาได้มีการพัฒนารูปแบบและระบบการบริหารที่หลากหลาย เพื่อให้เป็นไปตามหลักการบริหารอุดมศึกษาดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดและนโยบายปฏิบัติ ซึ่งในบางยุคบางสมัยยังได้เคยพยายามเสนอและผลักดันให้มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางวิชาชีพและวิชาการที่มีมาตรฐาน เน้นหนักด้านคุณภาพวิชาการระดับสากล ควบคู่กับการดำเนินนโยบายผลิตบุคลากรเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

กังวาน ยอดวิศิษฐ์ศักดิ์ และคณะ(2546 : 13 -15) ได้แสดงความคิดเห็นว่าการที่มหาวิทยาลัยจะประกอบภารกิจด้านการสอน การบริการทางวิชาการ ควบคู่กับคุณธรรมและจรรยาบรรณให้บรรลุความมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องดำเนินงานโดยยึดหลักการที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน (Autonomy) 2) ความมีเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ซึ่งความเป็นอิสระในการดำเนินงานหมายถึงมหาวิทยาลัยจะต้องมีความเป็นอิสระในการบริหารภายในและตัดสินใจในทางเลือกต่างๆ รวมถึงสามารถเลือกแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นเอกเทศ และปราศจากการแทรกแซงหรือควบคุมจากหน่วยงานภายนอก และความมีเสรีภาพทางวิชาการหมายถึงเสรีภาพของสมาชิกของมหาวิทยาลัยคณาจารย์ บุคลากรและนิสิตนักศึกษาในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการ ทั้งทางด้าน การเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย และกิจกรรมเผยแพร่ความคิด ซึ่งการศึกษาจากประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่ารัฐบาลจะให้ความเป็นอิสระและเสรีภาพทางวิชาการแก่มหาวิทยาลัย อีกทั้งมหาวิทยาลัยยังได้รับการสนับสนุนจากสมาคมวิชาชีพต่างๆเช่น สมาคมอาจารย์มหาวิทยาลัย สมาคมตามสาขาวิชาการ โดยสมาคมเหล่านี้จะร่วมสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันทางวิชาการอย่างแท้จริงโดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอกซึ่งมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกมักยึดหลักการเกี่ยวกับเสรีภาพทางวิชาการของบุคคลและเสรีภาพทางวิชาการของสถาบัน ซึ่งเสรีภาพทางวิชาการของบุคคลหมายถึงการมุ่งเน้นส่งเสริมให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามลักษณะงานของมหาวิทยาลัย โดยให้บุคคลต่างๆมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสำคัญของมหาวิทยาลัย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านความก้าวหน้าทางวิชาการและใช้ความก้าวหน้านั้นตอบสนองความต้องการของสังคม โดยที่เสรีภาพทางวิชาการของบุคคลนั้น มีความหมายครอบคลุมถึง การพ้นจากสภาพการถูกกีดกันหรือจำกัดโอกาสและสิทธิ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ศาสนา และการเมือง สิทธิ

และเสรีภาพในการสอนตามหลักการและข้อเท็จจริง ตลอดจนเสรีภาพในการเขียน ตีพิมพ์ และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เสรีภาพทางวิชาการของสถาบันหมายถึง เสรีภาพในการบริหารบุคคล เสรีภาพในการกำหนดหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา เสรีภาพในการรับนิสิตนักศึกษา เสรีภาพทางการสอนและการวิจัย และเสรีภาพในการพัฒนาสถาบัน เป็นต้น โดยมุ่งเน้นในด้านเสรีภาพทางวิชาการของสถาบันในระดับบุคคลซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับผู้ร่วมงาน เช่น นิสิต นักศึกษาและสถาบันที่อาจารย์นั้นๆสังกัด รวมถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมและหน่วยงานรัฐบาล ซึ่งจะพบว่า หากมหาวิทยาลัยยังต้องอาศัยการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลเป็นแหล่งสำคัญที่สุดเพียงแหล่งเดียว โดยมีเพียงรายได้เสริมมาจากค่าบำรุงที่เก็บจากนิสิตนักศึกษา และรายได้อื่นๆจากกิจกรรมทางวิชาการและการบริการ ความเป็นอิสระทางด้านวิชาการย่อมถูกจำกัด เพราะไม่เป็นอิสระทางการเงินซึ่งทำให้มหาวิทยาลัยต้องถูกควบคุมจากหน่วยงานภายนอก ดังนั้น หากมหาวิทยาลัยต้องการความเป็นเสรีภาพในการดำเนินงานแล้ว จะต้องลดการพึ่งพาอาศัยงบประมาณแผ่นดินโดยมหาวิทยาลัยต้องทำให้เกิดโครงการเลี้ยงตัวเองต่างๆ ให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารก็ต้องยอมรับว่าแม้ว่าแม้มหาวิทยาลัยจะยังคงต้องรับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลบางส่วนมหาวิทยาลัยก็จำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ

ผลการศึกษาจากประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงสร้างพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมีศักยภาพสูงคือ ระบบการศึกษานั้นเอง เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ จึงทำให้การบริหารจัดการศึกษาเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศและศักยภาพในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงต้องมีการวางแผนและปฏิรูปการศึกษาที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมและเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันในยุคโลกาภิวัตน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

มะลิวัลย์ ยุติธรรมและคณะ (2534 อ้างถึงในกังวาน ยอดวิศิษฏ์ศักดิ์ และคณะ, 2546 : 9) ได้กล่าวถึงผลงานของวิจารณ์ พานิช ที่ได้นำเสนอในที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ (ปอมท.) ประจำปี พ.ศ.2542) ที่ได้สรุปไว้ว่า การจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัยไทย ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1) มีองค์การกำหนดนโยบาย (สภามหาวิทยาลัย) ที่เข้มแข็ง โดยจะต้องมีการกำหนดนโยบายและภารกิจของมหาวิทยาลัยไว้อย่างชัดเจน เช่น กำหนดว่าจะป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นการสอน หรือการวิจัย โดยสภามหาวิทยาลัยจะต้องออกระเบียบต่างๆ ให้สอดคล้องกับนโยบายที่กำหนด และสนับสนุนการปฏิบัติตามแนวนโยบายนั้น โดยให้มหาวิทยาลัย

เป็นกลไกสร้างความต่อเนื่องของนโยบาย และจัดให้มีการตรวจสอบการดำเนินการตามนโยบายอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ

2) มีกระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์(Vision) พันธกิจ (Mission) กลยุทธ์ (Strategy) เป้าหมาย (Goal) แผนปฏิบัติการ (Action Plan) และดัชนีชี้ความสำเร็จ (Key Success Indicators) โดยให้คนในองค์กรทุกระดับมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานมีเป้าหมายและดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งจะต้องสามารถประเมินผลงานได้เป็นระยะๆ

3) มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจด้านการบริหาร การเงิน การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานวิชาการไปยังหน่วยปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน โดยให้มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการทำงาน หลีกเลี่ยงการกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวในการทำงาน เปิดโอกาสให้มีการใช้เจ้าหน้าที่ได้ใช้วิจารณญาณ กระบวนการหารือ การประเมินผลการทำงานในทุกระดับ เพื่อปรับปรุงวิธีการทำงานให้สอดคล้องกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในองค์กร

4) มีการประเมินผลงานโดยผู้ให้บริการภายในหน่วยงานเป็นระยะๆ ทั้งในเรื่องของคุณภาพของผลงานและประสิทธิภาพในการทำงาน โดยประเมินภาพรวมของมหาวิทยาลัยลงไปถึงระดับหน่วยงานย่อย

5) มีความพอดีระหว่างการจัดการที่มีการปรึกษาหารือ เป็นการดำเนินงานแบบคณะบุคคลในลักษณะ “ผู้ร่วมงาน” กับการเป็นผู้นำที่ดีและกล้าตัดสินใจของหัวหน้าหน่วยงาน (ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา)

6) มีคุณลักษณะอื่นๆของการจัดการที่ดีโดยทั่วไป หมายถึง ความโปร่งใส การตรวจสอบได้ ความซื่อสัตย์ การยึดประโยชน์ขององค์กรและประเทศชาติเป็นหลัก การยึดถือความสามารถและผลงาน (Merit System) ไม่ใช่ระบบอุปถัมภ์

7) มีการริเริ่มนวัตกรรมในการจัดการ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด อันเป็นผลให้เกิดความคล่องตัว รวดเร็ว และประหยัด และได้ผลการดำเนินงานที่คุ้มค่า

8) มีการตอบแทนความดีความชอบของบุคลากรโดยพิจารณาจากผลสำเร็จของงาน โดยมีการวัดในทุกระดับ ตั้งแต่วัดระดับภาพรวมขององค์กรและระดับหน่วยงาน ประกอบกับผลงานของแต่ละบุคคล

กังวาน ยอดวิศิษฏ์ศักดิ์ และคณะ(2546 : 90)ได้สรุปว่า ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงจากมหาวิทยาลัยของรัฐไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลักสามประการคือ การบริหารงานบุคคล การบริหารวิชาการ และการบริหารงบประมาณ ถ้าเงื่อนไขคือ การได้มาซึ่งมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่ประสบความสำเร็จในระดับ

นานาชาติแล้วรัฐจำเป็นต้องผลักดันให้มหาวิทยาลัยประสบความสำเร็จในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสามปัจจัยดังกล่าว มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ มีการเรียนการสอน และงานวิจัยเป็นเลิศ และมีการบริหารงบประมาณอย่างคล่องตัว และตรวจสอบได้ ซึ่งวิเคราะห์แล้วพบว่า ปัจจัยหลักที่มีผลกระทบต่อทั้ง 3 ปัจจัยได้แก่ (1) รายได้ของมหาวิทยาลัยภายหลังการปรับเข้าสู่ระบบมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแล้ว (2) มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีรายได้เพื่อใช้เป็นค่าตอบแทนของบุคลากรที่มีคุณภาพเหล่านั้น และ (3) มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีเงินเพื่อพัฒนาคุณภาพของการศึกษาและการวิจัย มหาวิทยาลัยอาจจะได้เงินก้อนในลักษณะที่เป็น Block Grant จากรัฐเพื่อดำเนินการศึกษา แต่สำหรับบางมหาวิทยาลัยอาจจะไม่เพียงพอที่จะปรับปรุงและพัฒนา มหาวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในระดับนานาชาติ เนื่องจากไม่มีแหล่งที่มาของรายได้จากแหล่งอื่นที่เพียงพอ ดังนั้น รัฐควรมีบทบาทหลักในการเป็น “พี่เลี้ยงอย่างมีระยะเวลาจำกัด” ให้แก่มหาวิทยาลัยบางแห่ง เพื่อแนะนำ และช่วยเหลือให้มหาวิทยาลัยดังกล่าวมีรายได้เพิ่มเติมและสามารถพัฒนาสู่ความเป็นเลิศต่อไป

มาหามะรอสลี แมยู ได้ศึกษาถึงการพัฒนาลัทธิศูตฺรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม คณะอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามยะลา โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (2552 : บทคัดย่อ) พบว่าหลักสูตรสอดคล้องกับแนวโน้มของการพัฒนาลัทธิศูตฺรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลามในอนาคต โดยรายวิชาและคำอธิบายรายวิชาที่นำเสนอในแบบตรวจสอบความเหมาะสมรอบที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมที่จะบรรจุในหลักสูตร ซึ่งค่ามัธยฐานความเหมาะสมอยู่ในระดับ 4 (เหมาะสม) ขึ้นไปทุกรายวิชา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 5 (เหมาะสมมาก) ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1 และแบบตรวจสอบความเหมาะสมในรอบที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ารายวิชาที่เหมาะสมที่จะบรรจุในหลักสูตร ซึ่งค่ามัธยฐานของความเหมาะสมอยู่ในระดับ 4 (เหมาะสม) ขึ้นไปทุกรายวิชา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 5 (เหมาะสมมาก) และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1 และเมื่อเปรียบเทียบการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ไม่แตกต่างกัน โดยรายวิชาที่มีค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องตามเกณฑ์ที่กำหนด (คือค่ามัธยฐานเท่ากัน หรือมากกว่า 3.51 และมีค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์เท่ากันหรือต่ำกว่า 1.50) มีจำนวน 39 ข้อ และการที่ค่ามัธยฐานในรอบที่ 3 สูงกว่าหรือเท่ากับรอบที่ 2 ทุกข้อ แสดงว่า คำตอบของผู้เชี่ยวชาญส่วนมากไม่เปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนแปลงในทางที่สูงขึ้น

รายงานผลการประเมินคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาในแต่ละมาตรฐาน ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550: 113)

ผลการประเมินคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาในมาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพบัณฑิต เมื่อพิจารณาด้านคุณภาพบัณฑิตแยกตามประเภทของสถาบันพบว่า

สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีคุณภาพในมาตรฐานที่ 1 อยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 ใน ส่วนของมาตรฐานที่ 2 ด้านการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาด้านการเรียนรู้แยกตามประเภทของสถาบัน พบว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีคุณภาพในมาตรฐานที่ 2 อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.63 ใน ส่วนของมาตรฐานที่สาม ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ แยกตามประเภทของสถาบันพบว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอยู่ในระดับพอใช้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ และ เมื่อพิจารณามาตรฐานที่ 4 ด้านการวิจัยและงานสร้างสรรค์พบว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีคุณภาพ ในมาตรฐานที่ 4 อยู่ในระดับควรปรับปรุง

ซูไวบะห์ สะนิ (2551: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการของบุคลากร มหาวิทยาลัยอิสลามยะลาที่มีต่อกระบวนการวางแผนมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาพบว่าความต้องการของบุคลากรที่มีต่อกระบวนการวางแผนของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา โดยภาพรวมมีความ ต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกขั้นตอน เมื่อพิจารณาแต่ละขั้นตอนมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกขั้นตอน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ขั้นการประเมินผลของแผน ขั้นการนำแผนไป ปฏิบัติ ขั้นการวางแผน ขั้นการปรับแผนและจัดทำแผนใหม่

ผลการเปรียบเทียบความต้องการของบุคลากรที่มีต่อกระบวนการวางแผน ของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา จำแนกตามลำดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบใน มหาวิทยาลัย ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการวางแผน ประสบการณ์เกี่ยวกับการวางแผนหรือจัดทำแผนในมหาวิทยาลัย ปรากฏว่าตัวแปรมีความต้องการ ต่อกระบวนการวางแผนโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ข้อเสนอแนะอื่นๆของบุคลากรมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ในแต่ละ ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้ ขั้นตอนการวางแผน ควรให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผน มหาวิทยาลัย สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนให้บุคลากรทุกคนในมหาวิทยาลัย ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ ควรให้ฝ่ายที่รับผิดชอบงาน ดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้อย่าง เคร่งครัด ประชุมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจซึ่งแจ้งในการทำแผนไปปฏิบัติสร้างความพร้อมด้าน วัสดุอุปกรณ์ เพื่อสะดวกในการปฏิบัติงาน ขั้นการประเมินผลของแผน ควรประเมินตามสภาพ ความเป็นจริงให้มีการประเมินผลโครงการต่างๆทั้งก่อน ระหว่าง และสิ้นสุดโครงการ มี คณะกรรมการติดตามและประเมินผล พร้อมทั้งรายงานผลเป็นระยะๆและสุดท้ายขั้นการปรับแผน และจัดทำแผนใหม่ ควรปรับและจัดทำแผนใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง นำข้อมูลการ ประเมินผลในโครงการที่ผ่านมาปรับปรุงแก้ไขประชุมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา แผนและจัดทำแผนใหม่

มัสลัน มาหะมะ (2545 :บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องความพึงพอใจใน การปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยอิสลามยะลา พบว่า 1)บุคลากรวิทยาลัยอิสลามยะลา มีความรู้สึก

ผูกพันกับวิทยาลัยอยู่ในระดับสูง 2) บุคลากรวิทยาลัยอิสลามยะลามีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางสูง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีความพึงพอใจมากที่สุดคือด้านนโยบายของหน่วยงาน รองลงมาคือด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ด้านความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ส่วนด้านที่มีความพึงพอใจต่ำที่สุดคือด้านสภาพการทำงาน รองลงมาคือ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน และด้านลักษณะงาน 3) ปัญหาอุปสรรคสำคัญของวิทยาลัยอิสลามยะลา คือ ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งภายในและภายนอกสำนักงาน ความชัดเจนของภาระงานของบุคลากรการสร้างคุณภาพระหว่างเจ้าหน้าที่กับปริมาณงาน การจัดหาอุปกรณ์สำนักงานและอุปกรณ์เกี่ยวหนุนเพื่อการศึกษาให้เพียงพอและมีประโยชน์สูงสุด ความชัดเจนของนโยบายและแผนงาน ความชัดเจนของโครงสร้างการบริหารและหลักเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบ ตลอดจนการขาดข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาวิทยาลัยอิสลามในระยะยาว

มานิต บุญประเสริฐ และคณะ (รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำในระดับอุดมศึกษา, 2549 : 162 - 174) ได้สรุปเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยในระยะที่ผ่านมาเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงรับมากกว่าเชิงรุก และที่สำคัญคือสถาบันอุดมศึกษายังไม่ตระหนักถึงผลกระทบของยุคความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้มากนัก ด้วยทิศทางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องสร้างและพัฒนาศักยภาพสำหรับการเปลี่ยนแปลง ต้องเข้าใจอุดมศึกษาในอดีต ความท้าทายอุดมศึกษาในยุคปัจจุบัน และความเป็นไปได้ในอนาคต

การจัดการอุดมศึกษาในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นองค์กรที่เป็นลำดับไม่เหมือนหน่วยงานอื่น มหาวิทยาลัยต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย กรรมการสภามหาวิทยาลัยจะแสดงบทบาทตรวจสอบมากกว่าส่งเสริมศักยภาพของมหาวิทยาลัยให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมที่เพิ่มขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปได้ ผู้นำของมหาวิทยาลัยตั้งแต่ระดับหัวหน้าสาขา คณบดี อธิการบดี มีอำนาจไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินการกิจ และความรับผิดชอบภายใต้เงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง มีการพูดถึงนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะและบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในกรณีของประเทศออสเตรเลียได้มีการร่างกฎหมายใหม่ให้มีการปรับจำนวนกรรมการสภามหาวิทยาลัยลดลง และให้ประกอบด้วยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานของมหาวิทยาลัย มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ทั้งทางกฎหมายและการเงิน ต้องสร้างวัฒนธรรมการปกครองใหม่ในสถาบันอุดมศึกษา ให้ผู้บริหารมีความเต็มใจที่จะมีความรับผิดชอบ และการใช้อำนาจหน้าที่ต้องมีการจัดฝึกอบรมเพียงพอในความ เป็นมีอาชีพของการบริหารและภาวะผู้นำ

สถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิรูปตัวเองเป็นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ หรือธุรกิจภาคส่วนอื่นๆ กิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งเคยจัดโดยสถาบันอุดมศึกษาจะถูกแปลงเข้าสู่องค์กรที่ใช้ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อน มหาวิทยาลัยต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกและความต้องการของตลาดงาน “ความรู้” จะเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ต้องลงทุนทางด้านทรัพยากรมนุษย์ด้วยการลงทุนทางการศึกษา และการศึกษาตลอดชีวิต ประเทศออสเตรเลียและแคนาดาให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัยมากกว่าเป็นองค์กรที่จะกำหนดอนาคตในการแข่งขันของประเทศ ลักษณะหน้าที่ของมหาวิทยาลัยนั้นต้องพัฒนาสติปัญญา และจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม

2) การบริหารจัดการอุดมศึกษาอาจแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ การบริหารแบบบริษัท และการบริหารที่เน้นสังคม ทั้งสองแบบมีข้อดีและข้อจำกัด คำถามที่ผู้นำจะต้องพิจารณาคือ การอุดมศึกษาควรผันแปรตามความต้องการของตลาดเท่าใด จะต้องยังคงรักษาทบทางหน้าที่หลักของอุดมศึกษาและบทบาทต่อสังคมในระยะยาวอย่างไร เราจะร่วมสร้างธรรมาภิบาลอุดมศึกษาให้มีความพอดีระหว่างเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร อุดมศึกษาควรเป็นเอกชนเท่าใด อุดมศึกษาที่จัดโดยรัฐควรเป็นส่วนหนึ่งของรัฐหรือเป็นองค์กรอิสระ รูปแบบของการปกครองตนเองของมหาวิทยาลัยควรเป็นอย่างไร

3) สำหรับคุณลักษณะใหม่ของสถาบันอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้นจากกรณีการศึกษาของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา สิ่งที่สามารถนำมาเป็นแนวทางสำหรับสถาบันอุดมศึกษาทั่วไปได้คือ

3.1) มหาวิทยาลัยจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่าให้บริการแก่ใคร ต้องตระหนักถึงความต้องการของผู้เรียนมากกว่าความต้องการของอาจารย์ว่าต้องการจะสอนอย่างไร

3.2) มหาวิทยาลัยต้องปรับการบริหารจัดการรายรับให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการอุดมศึกษาได้ในวงกว้าง โดยปรับค่าเล่าเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถในการจ่ายของประชาชน

3.3) ในยุคของสังคมความรู้ และความต้องการเรียนระดับสูงของประชาชน สถาบันอุดมศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.4) การศึกษาระดับพื้นฐาน และอุดมศึกษาจะมีการเชื่อมต่อกันมากขึ้น รวมทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

3.5) การศึกษามีหลากหลายรูปแบบที่ประชาชนสามารถเรียนเมื่อไร ที่ไหนก็ได้ ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสาร

3.6) มหาวิทยาลัยจะต้องสนองความต้องการที่หลากหลายภายใต้เงื่อนไขทางการเมืองใหม่ ซึ่งต้องการนโยบายและแนวปฏิบัติใหม่

4) คุณสมบัติของผู้นำและภาวะผู้นำสถาบันอุดมศึกษายุคใหม่ คือ ต้องมีทักษะ ความสามารถ ความเข้าใจบริบทของการอุดมศึกษาที่เปลี่ยนไป มีวิสัยทัศน์ การคิดเชิงกลยุทธ์ และมีความชัดเจนในทิศทางที่สถาบันจะเดินไป โดยได้รับความร่วมมือจากสมาชิกของสถาบันและชุมชน ต้องสามารถนำและบริหารการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องเข้าใจภารกิจของการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาว่ามีความแตกต่างจากการบริหารองค์การอื่นในบางเรื่อง ภารกิจของผู้บริหารคือ

4.1) มหาวิทยาลัยต้องมีการขยายตัว สร้างความหลากหลาย และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีความน่าสนใจ สร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

4.2) การศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องมีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารต้องมองกาลไกลในเรื่องการตลาด เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญในการลงทุนทางการศึกษา

4.3) ทำให้การศึกษาเกิดการแพร่หลาย จึงจำเป็นที่จะต้องจัดการให้เห็นชัดในเรื่องของการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงและความรวดเร็วทันใจ

4.4) กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในระยะยาว

4.5) ให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าได้ทุกเวลา ทุกสถานที่โดยใช้เครื่องมือทางด้านเทคโนโลยีเป็นสื่อในการเรียนรู้

4.6) สร้างความร่วมมือกับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมในการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน

4.7) รวบรวมและนำความรู้ที่ได้หรือประสบการณ์การทำงาน ไปประยุกต์ใช้ในองค์ความรู้ด้านวิชาการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ได้ยึดหลักการพัฒนาองค์การสู่ความเป็นเลิศ 7 ประการ ประกอบด้วย (1)ภาวะผู้นำ (2)การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (3)การมุ่งเน้นผู้เรียน ผู้มีส่วนได้เสียและตลาด (4)การวัดผล การวิเคราะห์ การจัดการความรู้ (5)การมุ่งเน้นคณาจารย์และบุคลากร (6)การจัดการกระบวนการและ (7)ผลลัพธ์ของผลการดำเนินงานขององค์การ

5) คุณสมบัติของผู้นำในตำแหน่งอธิการบดีที่สำคัญสามอันดับแรกได้แก่ การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้นำและเป็นที่ยอมรับทางวิชาการ เป็นนักบริหารมืออาชีพและเป็นนักจัดการที่ดี มีคุณภาพ และเป็นผู้ที่รู้ระบบงานในมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี คุณสมบัติเหล่านี้จะนำมาซึ่งการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6) การพัฒนาความเป็นผู้นำแก่ผู้บริหารระดับต่างๆในบริบทและวัฒนธรรมขององค์กรที่แตกต่างกัน

6.1) การพัฒนาผู้นำต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่องมีแบบแผน เช่น กรณีของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ทั้งนี้ การพัฒนาภาวะผู้นำในตัวผู้บริหาร ก็คือต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงความรู้ ทักษะ ความสามารถ ลักษณะและวิธีการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงาน

6.2) แนวคิดที่มุ่งเน้นการบริหารการเปลี่ยนแปลงมีความสอดคล้องกับแนวคิดกระแสหลักของทฤษฎีการบริหาร การจัดการเชิงกลยุทธ์ เพื่อสร้างความสำเร็จได้เปรียบในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกกระแสความคิดหนึ่งที่เชื่อว่า การแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตายนั้น ไม่ใช่คำตอบที่แท้จริงในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรและสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายพันธมิตรทั้งภายในและภายนอกองค์กรด้วย ดังนั้น การที่จะพัฒนาผู้นำให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพควรเน้นความสำคัญขององค์กรเรียนรู้ เช่น การสร้างกระบวนการเรียนรู้ข้ามองค์กร การสร้างองค์ความรู้ขององค์กร การสร้างความได้เปรียบขององค์กรโดยอาศัยความร่วมมือ การสร้างเครือข่าย การสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ การสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในขณะเดียวกัน ผู้บริหารต้องดำเนินการให้สังคมของมหาวิทยาลัยรับรู้ถึงนโยบาย และภารกิจของมหาวิทยาลัยตลอดเวลา ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นที่รู้จักในระดับสากล สร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย รวมทั้งพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้เข้ากับภารกิจของมหาวิทยาลัย

6.3) ข้อคิดเห็นจากผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัย (Dr. Gilland แห่งมหาวิทยาลัยมิสซูรี – แคนซัส ซิตี้) ในการเรียนรู้ทฤษฎีของการเป็นผู้นำและการพัฒนาตนเอง แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในตำแหน่งคือ

1. แลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยกับผู้อื่นตลอดเวลา
2. สร้างมหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยต้นแบบให้เป็นที่รู้จัก
3. รู้จักเป็นผู้รับฟังตลอดเวลา ไม่ว่าปัญหานั้นจะใหญ่โตแค่ไหน
4. เมื่อมีปัญหาอะไรที่ไม่เข้าใจระหว่าผู้มีส่วนร่วมในการบริหาร จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนทัศนะต่อกัน

5. สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือสถาบันอื่น
6. สร้างความเชื่อถือ
7. เมื่อตัดสินใจที่จะทำอะไรแล้ว ต้องไม่กลัวที่จะเผชิญ

ปัญหา

8. รู้จักตัวเองและยอมรับกับผลที่จะสะท้อนกลับ
9. ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเสมอ

6.4) ระบบการติดตามและประเมินผลผู้บริหารเมื่อ

บุคคลได้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาแล้ว ขอบเขตการประเมินประกอบด้วย

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทและวิสัยทัศน์ของ

การอุดมศึกษา

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนา

องค์การ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การบริหารการเงิน งบประมาณ และทรัพย์สินของ

สถาบันอุดมศึกษา

3. การพัฒนาตนเองในด้านความสามารถในการจัดการ

การเป็นผู้นำ และคุณธรรมจริยธรรม

4. สุขภาพและศักยภาพของร่างกาย

5. การสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก

6. ความสอดคล้องของแผนและผลการดำเนินงานของ

มหาวิทยาลัยในแต่ละปี

- 7) เส้นทางในการเป็นผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานอื่น

มีความแตกต่างกัน เมื่อผู้บริหารมหาวิทยาลัยหมดวาระแล้ว ก็จะกลับมาดำรงตำแหน่งเดิมคือ การเป็นอาจารย์สอน มิได้มีเส้นทางเป็นผู้บริหารไปตลอด และอาจได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารอีกก็ได้ เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ดังนั้น ผู้บริหารมหาวิทยาลัยในต่างประเทศจึงพยายามดึงผู้ที่มีศักยภาพ มีความสามารถสูงเข้ามาเป็นอาจารย์ พยายามรักษาคนเก่ง คนดีไว้ในองค์กร เนื่องจากชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยอยู่ที่การมีคณาจารย์ที่มีคุณภาพที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยการวิจัยและการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ

- 8) บทบาทของคณะกรรมการสภาสถาบันและผู้บริหารสถาบัน

จากผลการวิจัยพบว่า หน้าที่ของสภามหาวิทยาลัยควรเน้นการกำหนดนโยบายและการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว องค์ประกอบของสภามหาวิทยาลัยควรประกอบด้วยกรรมการทั้งภายในและภายนอก มีผู้แทนฝ่ายบริหาร ฝ่ายอาจารย์ ฝ่ายวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ซึ่งควรเป็นผู้มี

วิสัยทัศน์กว้างไกล อุทิศเวลาให้กับมหาวิทยาลัย มีความสามารถในการบริหารจัดการ เป็นผู้นำทางวิชาการ และมีความสามารถในการหาแหล่งทุนหรือรายได้

9) เงื่อนไขอุดมศึกษาระดับประเทศที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารสถาบันและการใช้ภาวะผู้นำระดับอุดมศึกษา

9.1) การลงทุนทางด้านอุดมศึกษาของไทยโดยรัฐบาลยังขาดแผนพัฒนาแบบองค์รวม กลุ่มสถาบันแต่ละกลุ่มยังขาดความชัดเจนในบริบทอุดมศึกษาระดับชาติ ทำให้การดำเนินงานมีความซ้ำซ้อนกันมากกว่าจะเสริมซึ่งกันและกัน

9.2) เมื่อมีการขยายการรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา และการเพิ่มจำนวนอุดมศึกษา รวมทั้งการปรับวิธีการให้เงินสนับสนุนนักศึกษาในรูปแบบ ICL ทำให้แต่ละสถาบันต้องแข่งขันกันให้ได้จำนวนนักศึกษาที่ต้องการ และการได้มาซึ่งอาจารย์ที่มีคุณวุฒิระดับสูง ซึ่งอาจจะมีผลต่อคุณภาพอุดมศึกษาในระยะยาว

9.3) มหาวิทยาลัยขาดแคลนคณาจารย์ที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอกมาก ซึ่งหากจะให้อุดมศึกษามีความเข้มแข็ง มีความจำเป็นต้องลงทุนอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันการให้ทุนการศึกษาต่อยังมีอยู่เฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และทุนต่างประเทศมีจำกัดกรณีของประเทศแคนาดา รัฐบาลสนับสนุนให้ทุนนักศึกษาต่างประเทศที่มีความสามารถ โดยเฉพาะทางด้านการวิจัยเพื่อให้เข้าไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยในประเทศแคนาดา

วิทยาลัยอิสลามยะลา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องภาวะการทำงานของบัณฑิตวิทยาลัยอิสลามยะลา ปีการศึกษา 2546 พบว่าบัณฑิตมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรหรือสาขาวิชา ต่อวิธีสอนและต่อผู้สอนอยู่ในระดับมาก แต่มีความพึงพอใจต่อการบริการของหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอนและห้องปฏิบัติการ / ห้องเรียนและอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง

เกษตรชัย และหิม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของวิทยาลัยอิสลามยะลาตามทัศนะของนักวิชาการมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า 1) นักวิชาการมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีทัศนะต่อบทบาทที่เป็นจริงของวิทยาลัยอิสลามยะลาอยู่ในระดับต่ำ 2) นักวิชาการมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีทัศนะต่อบทบาทที่คาดหวังของวิทยาลัยอิสลามยะลาอยู่ในระดับสูงมาก 3) นักวิชาการมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีทัศนะต่อบทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวังของวิทยาลัยอิสลามยะลาที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยมีบทบาทที่คาดหวังสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริง

และจากการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ) สามารถสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและทิศทางการพัฒนา ดังนี้¹³

1) ควรพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการระดับภูมิภาคและประเทศ โดยมีการศึกษาวิจัยว่าสาขาใดที่มีสมรรถนะสูง โดยเฉพาะสาขาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศแต่ยังขาดแคลน เช่น พลังงานเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) มหาวิทยาลัยควรพัฒนาคุณวุฒิอาจารย์และตำแหน่งทางวิชาการให้สูงขึ้นให้เท่ากับเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยเร็ว ส่งเสริมอาจารย์ประจำศึกษาต่อโดยทำความตกลงเป็นโครงการพิเศษกับมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีการเปิดสอนทั้งภายในและต่างประเทศ และมีแผนอัตรากำลังและจัดหาบุคลากรให้เหมาะสมกับงานกับทั้งมีแผนพัฒนาบุคลากรที่ชัดเจนและต่อเนื่องสำหรับบุคลากรสายสนับสนุนควรเร่งจัดหาอาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิปริญญาโทและปริญญาเอกให้มีส่วนร่วมตามเกณฑ์ของทบวง และสอดคล้องกับจำนวนนักศึกษา โดยส่งเสริมให้มีการจัดสรรทุนให้อาจารย์ได้ศึกษาต่อหรือเพิ่มคุณวุฒิ โดยวางกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยให้ชัดเจน เพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งทางวิชาการ และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย

3) มหาวิทยาลัยควรจัดการกับฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ โดยนำระบบ MIS มาใช้ในการบริหารจัดการฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยให้อยู่ในระดับเดียวกัน รวมทั้งควรพัฒนาทรัพยากรให้ทันสมัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทันทั่วถึง และเป็นปัจจุบัน เพื่อให้เป็นไปในแนวทางดังกล่าวควรเร่งจัดหาคอมพิวเตอร์พร้อมอุปกรณ์ใช้งานให้เพียงพอ อีกทั้งควรมีการทบทวนการได้มาของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาเป็นข้อมูลป้อนกลับในการปรับปรุงและพัฒนาระบบของมหาวิทยาลัยเป็นระยะ

4) มหาวิทยาลัยควรจัดระบบ e-learning ให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง มีการพัฒนาชุดการเรียนการสอนที่บูรณาการสื่อประสมที่หลากหลาย และมีบุคลากรที่มีความรู้ในด้านระบบคอมพิวเตอร์เพื่อจัดระบบโครงสร้างในเครือข่าย มีผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อผลิตบทเรียนที่มีคุณภาพ ควรพัฒนาชุดการเรียนการสอนที่บูรณาการสื่อประสมที่หลากหลาย พัฒนาสถานการณ์เหมือนจริง (Virtual Scenario) ที่ประมวลรายกรณี รวบรวมปัญหาเป็นหมวดหมู่ในสถานการณ์เดียวกัน

5) มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยอย่างแท้จริง

¹³ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรเอกชน), 2550. รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกครั้งแรก ระดับอุดมศึกษา (พ.ศ. 2544 – 2548) หน้า 153

จากรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบระดับอุดมศึกษาตอนที่ 5 ที่กล่าวถึงคุณลักษณะที่เป็นจุดที่ควรพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษาที่มีคุณภาพระดับต้องปรับปรุง หรือควรปรับปรุงแยกตามมาตรฐาน ซึ่งได้มีการสรุปจุดที่ควรพัฒนาดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ), 2550 : 136 - 137)

1. **มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต** ซึ่งทางสถาบันยังไม่มีระบบ การศึกษาติดตามคุณภาพของบัณฑิตที่จบการศึกษาไปแล้วเกี่ยวกับการได้งานทำ การประกอบ อาชีพอิสระ หรือการศึกษาต่อ รวมทั้งไม่มีการศึกษาความพึงพอใจของเจ้านาย / ผู้ประกอบการ / ผู้ใช้บัณฑิต นอกจากนี้การตีพิมพ์ของวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกยังมีจำนวนน้อยมาก

2. **มาตรฐานด้านการเรียนการสอน** โดยหลักสูตรที่เปิดสอนใน สถาบันมีจำนวนน้อย ไม่หลากหลาย รายวิชาเลือกเสรีมีจำนวนจำกัด ทำให้นักศึกษาไม่สามารถ เลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ นอกจากนี้ นักศึกษาที่สามารถสำเร็จการศึกษาตาม กำหนดเวลาในหลักสูตรยังมีจำนวนค่อนข้างน้อยอีกด้วย

อาจารย์ยังไม่สามารถจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ อย่างมีประสิทธิภาพ บางสถาบันยังไม่มีระบบการประเมินประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ ส่วน บางสถาบันมีระบบการประเมินดังกล่าวแต่ไม่มีการแจ้งผลการประเมินให้อาจารย์ทราบเป็น รายบุคคล ทำให้อาจารย์ไม่มีข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และบางสถาบันมีสัดส่วนคะแนนการวัดการประเมินผลระหว่างภาคและปลาย ภาคเป็น 40 : 60 ซึ่งไม่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นให้มีการวัดและประเมินด้วยวิธีการที่ หลากหลายอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินไปพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

3. **มาตรฐานด้านการสนับสนุนการเรียนรู้** ซึ่งสถาบันมีจำนวน เอกสาร หนังสือ วารสารต่างๆค่อนข้างน้อย ไม่เพียงพอสำหรับให้นักศึกษาใช้ศึกษาหาความรู้ และ ยังจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดซื้อตำรา วารสาร หรืองบประมาณสำหรับห้องสมุดและ สารสนเทศน้อยมากด้วย นอกจากนี้ ยังมีสัดส่วนจำนวนคอมพิวเตอร์ต่อนักศึกษาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ มาก แสดงให้เห็นว่ายังมีจำนวนคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอให้นักศึกษาใช้งานได้อย่างทั่วถึง สถาบันยังมีอาจารย์ประจำน้อยทำให้สัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษามีค่าต่ำกว่าเกณฑ์มาก ทำให้อาจารย์มีภาระ งานสอนมากเกินไป และไม่สามารถดูแลให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอกนั้นยังมีสัดส่วนที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาก และบางสถาบันไม่มีอาจารย์ที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกเลย ทั้งยังไม่มีแผนในการเพิ่มจำนวน อาจารย์ประจำหรือแผนพัฒนาอาจารย์ให้มีคุณวุฒิที่สูงขึ้นหรือแต่อย่างใด และบางสถาบันยังขาด ห้องปฏิบัติการให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติจริง ส่วนบางสถาบันมีห้องปฏิบัติการที่ไม่มีคุณภาพ ไม่

ทันสมัย และมีเครื่องมือ อุปกรณ์ ให้นักศึกษาใช้ไม่ทั่วถึง ไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา อีกทั้งอาจารย์มีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้น้อยมาก บางสถาบันไม่มีการดำเนินการดังกล่าวเลย ทำให้ไม่สามารถนำผลการวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้

4. *มาตรฐานด้านการวิจัยและงานสร้างสรรค์* ซึ่งจำนวนผลงานการวิจัยหรือบทความทางวิชาการของอาจารย์มีจำนวนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยหรือบทความที่มีคุณภาพและมีการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องจากการมีอาจารย์จำนวนน้อย ทำให้อาจารย์มีภาระงานสอนที่มากจนกระทั่งไม่มีเวลาในการผลิตผลงานวิจัย และอาจารย์ยังขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการวิจัย สถาบันไม่มีแผนหรือหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนการวิจัยของอาจารย์อย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีระบบการติดตามประเมินผลงานวิจัย นอกจากนี้ สถาบันยังมีการจัดสรรทุนสนับสนุนจากการวิจัยน้อยมาก บางสถาบันไม่มีการจัดสรรทุนดังกล่าวเลย รวมทั้งไม่มีการแสวงหาแหล่งทุนภายนอกสถาบันเพื่ออำนวยความสะดวกหรือจูงใจให้อาจารย์สนใจดำเนินการวิจัย

5. *มาตรฐานด้านการบริการวิชาการ* อาจารย์ส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพในการบริการทางวิชาการ ทำให้สถาบันมีการบริการทางวิชาการน้อยมาก บางสถาบันมีอาจารย์เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริการทางวิชาการจำนวนน้อย ส่วนบางสถาบันไม่มีการประเมินโครงการบริการทางวิชาการ ทำให้ไม่มีข้อมูลในการพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. *มาตรฐานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม* สถาบันยังขาดบุคลากรที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม จึงมีการจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ สถาบันยังมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมน้อยมาก

7. *มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ* สถาบันมีค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินเดือนค่อนข้างสูงมาก โดยเฉพาะเงินเดือนของบุคลากรสายวิชาการ ทำให้มีงบประมาณเพื่อใช้จ่ายด้านการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย ส่วนบางสถาบันมีงบประมาณเพื่อใช้ในการบริหารจัดการส่วนกลางไม่มากนัก ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาความไม่เพียงพอของงบประมาณในการดำเนินงานของสถาบัน

8. *มาตรฐานด้านระบบการประกันคุณภาพภายใน* สถาบันไม่มีการแต่งตั้งกรรมการหรือจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะ ไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการประกันคุณภาพ บางสถาบันยังมีการประกันคุณภาพภายในที่ไม่สมบูรณ์ โดยบางหน่วยงานยังไม่มีระบบการประกันคุณภาพภายใน บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนงานประกันคุณภาพการศึกษาค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ สถาบันยัง

ไม่มีการติดตามและประเมินผลการประกันคุณภาพภายใน เพื่อให้ทราบข้อบกพร่องสำหรับพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

มานิต บุญประเสริฐ และคณะ (2549 : 36 - 43) ได้เขียนในรายงานการประชุมประธานสภามหาวิทยาลัยทั่วประเทศได้ทำการศึกษาวิจัยรูปแบบใหม่ของการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย (2544) เป็นการศึกษาเชิงประจักษ์ โดยรวบรวมความคิดเห็นจากประชาคมมหาวิทยาลัยไทยทุกสาขาทุกสายงาน ทุกระดับ ทั่วประเทศ 21 แห่ง และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์สูงในการบริหารอุดมศึกษา และการจัดการที่ดี ซึ่งผลการศึกษาคอบคลุมประเด็นสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

1. ปรัชญาการจัดการอุดมศึกษา / เป้าหมายของมหาวิทยาลัยคือ

1.1 การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสูง มีมาตรฐานคือเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ มีปัญหาที่จะทำงานรับใช้สังคมได้ เป็นบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถร่วมอยู่กับผู้อื่นได้ในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่จะนำสังคมได้ เป็นผู้นำที่เสียสละ ทำอะไรเพื่อส่วนรวม เพื่อมวลชน เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ดี และสนใจมองอนาคตของชาติ ซึ่งคุณลักษณะนี้สอดคล้องกับโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

1.2 ความเป็นเลิศทางวิชาการ มหาวิทยาลัยจะต้องทำหน้าที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของชาติ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ลอกเลียนแบบของชาวต่างชาติ เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการตามลักษณะของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ที่มีความชำนาญทางวิชาการเฉพาะด้าน

1.3 การตอบสนองของสังคมประเทศชาติแบ่งเป็นสองระดับคือ ระดับความต้องการของสังคมภายในประเทศกับระดับความต้องการสากลไม่สร้างคนในสาขาวิชาที่ไม่มีงานทำ ผลิตบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของสังคม และผลิตบัณฑิตให้ตรงกับสิ่งที่เทคนิควิทยาการสมัยใหม่ให้ได้ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถแข่งขันในระดับโลกได้ ปรัชญาการจัดการอุดมศึกษาข้อนี้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรของสถาบัน ที่ต้องให้ความสำคัญสอดคล้องกับความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ แต่บางสาขาวิชาอาจมีคนสนใจเรียนน้อย

1.4 การเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อมวลชน ให้ทุกคนมีโอกาสได้เรียนระดับอุดมศึกษามีโอกาสได้รับการพัฒนาให้มีความรู้สูงขึ้น ไม่กีดกันหรือเป็นการให้เฉพาะกลุ่มบุคคล

1.5 การใช้ปรัชญาแบบพอเพียง คือสามารถอยู่ได้และรอดได้ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนที่เน้นการพอประมาณ ความมีเหตุผล เป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกัน ซึ่งต้องอาศัยความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง

ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผน การดำเนินชีวิต และเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร ความมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและมีความพร้อมในการรองรับความเปลี่ยนแปลงของโลก และเพื่อพัฒนาความยั่งยืนไปกับประเทศ มหาวิทยาลัยควรสอนให้คนเข้าใจและเข้าถึงความจริง และสามารถพึ่งตนเองได้

1.6 ปรัชญาการจัดการอุดมศึกษามีหลากหลาย ไม่ควรใช้ปรัชญาเดียวเหมือนกันหมด เนื่องจากมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีพื้นฐานและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน บางแห่งอาจเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อมวลชน ให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปเรียน ถ้าตักจึงให้ออก บางแห่งอาจเข้ายาก บางแห่งจะเน้นเฉพาะสาขาที่มหาวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญพิเศษ แม้จะมีความหลากหลายของมหาวิทยาลัย ก็ควรมีปรัชญาของตนเอง ซึ่งแตกต่างกันไป และในมหาวิทยาลัยเดียวกันก็อาจมีปรัชญาของแต่ละคณะต่างๆที่แตกต่างกันได้

ในขณะที่ชอลิซะห์ หะยีสะมะแอ (2546 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาได้สรุปว่าความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้งห้าด้าน พบว่าด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักศึกษา และด้านบริหารอยู่ในระดับดี ส่วนด้านอาคารสถานที่และด้านการให้บริการนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยทางด้านเพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา และภูมิภูมิลำเนา มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสาขาวิชาที่ศึกษาและสถานภาพทางเศรษฐกิจไม่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

จากผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยอิสลามยะลามีอัตลักษณ์ ที่พัฒนาแนวคิดมาจากปอเนาะ โรงเรียน ซึ่งมีการจัดการศึกษาในวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียว มาเป็นสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่มีจัดการศึกษาในวิชาสามัญควบคู่ด้วย ซึ่งนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะต้องเรียนในวิชาต่าง ๆ มากกว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนอื่นๆ จึงพบว่า ปัญหาต่างๆ ย่อมมีหลายประการเป็นธรรมดา เช่น การบริหาร การจัดการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เป็นต้น แต่สถานศึกษาเหล่านั้นยังไม่เพียงพอที่จะยกระดับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้เกิดปัญหาการต่อ ยอดของนักเรียนก็เลยเกิดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่สอนอิสลามศึกษาแห่งแรกเพื่อที่รองรับนักศึกษาดังกล่าวนั้นให้ได้ศึกษาเรียนรู้ในระดับบัณฑิตศึกษาอีกต่อไปได้ ดังนั้น ผู้วิจัยถือเป็น

ภารกิจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และถือเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติตลอดไป

Prince of Songkla University
Pattani Campus